

b 85 ga 03866

NA col

Nasjonalbiblioteket
avdeling Oslo

Nasjonalbiblioteket

Oslo

85GA03866

85GA03866

Nasjonalbiblioteket
avdeling Oslo

SKOLE-
UTGAVER

AV NORSKE
FORFATTERE

VED
JOH. HERTZBERG

CAMILLA
COLLETT

I UTVALG

VED
ANNA CASPARI AGERHOLT

GYLDENDAL NORSK FORLAG

SKOLEUTGAVER
AV NORSKE FORFATTERE

ved
rektor JOH. HERTZBERG

CAMILLA COLLETT
I UTVALG

VED
ANNA CASPARI AGERHOLT

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO 1930

COPYRIGHT 1930
BY GYLDENDAL NORSK FORLAG
PRINTED IN NORWAY
PETLITZ BOKTRYKKERI
OSLO

INNHOLD

	Side:
I. <i>Dagboksoptegnelser og brev.</i>	
Dagboksoptegnelser	5
Brev til Welhaven 1835	8
Brev til Josephine Welhaven 1856.....	12
Av brev til Thora Hansteen 1888	14
II. <i>Amtmandens Døtre</i>	
Av Georgs Optegnelser til Margrethe	24
Av Sofies Dagbog.....	30
Av Margrethes Blade.....	40
Fortsettelse av romanen.....	46
III. <i>I De Lange Nætter.</i>	
Av Tolvte Nat.....	68
Trettende Nat.....	70
Av Fjortende Nat.....	75
Av Den første og den sidste Nat	79
IV. <i>Kvinnesakspolemikk.</i>	
Av Sidste Blade	81
Av Mod Strømmen	86
Anmerkninger	89

I. DAGBOKSOPTEGNELSER OG BREV

DAGBOKSOPTEGNELSER

En dag kom jeg ind paa H[enri]ks Værelse. Et ufuld-
endt Manuscript laae opslagen paa hans Pult. Jeg læ-
ste det trods det strænge Forbud at see i hans Papirer,
der anede mig noget — mod *ham*. Det var en Kritik
over «*Bien*», bestemt til at rykkes ind i «*Morgenbladet*».
Han siger: St. S. (som nok ogsaa havde resensert *Bien*)
— *har Ret* — skjøndt Rec.s Arrogance og modbydelige
Egoisme aandede gennem det Hele etc. etc. etc. —

Pennen var dyppet og foer med en tyk Streeg over
disse skaanselsløse, hadefulde Linier. Det var en for-
tvivlet Streg, forsaavidt som der hørte et fortvivlet Mod
til; jeg vidste H—s Vrede vilde blive frygtelig, og jeg
beredede mig med den Kraft som Tanken, at det
var for hans Skyld, indgjød mig, til at gaae Stormen
imøde. Seent eller tidlig maatte han faae see det, det
vidste jeg, og jeg besluttede derfor selv at angive mig.
Med Hjertebanken hører jeg ham komme op ad Trap-
pen, og forundret spørger han, hvad jeg har gjort paa
hans Værelse, om jeg har læst i hans Papirer. «Ja jeg
har,» svarede jeg, «jeg har læst og ikke alene det, men
strøget over. Du ved nok hvad jeg mener, hiin Apo-
strophe til St. S. som er skammelig uretfærdig» — —

«Er Du rasende?» Jeg erindrer ikke hvad H. i sin
Hidsighed sagde, men han stødte mig voldsomt, blod-
rød av Forbittrelse, fra sig, saa jeg tumlede mod den
ligeoverfor staaende Dør. Hans Harme var rigtignok
billig, selv i dette Øieblik følte jeg det, men en saadan
Behandling var mig dog for uvant og ny til at den ikke
skulde bringe mig ud af Ligevægt, men Tanken paa
Aarsagen dertil gav mig en ganske forunderlig Lige-

Februar
1835

gyldighed derved, jeg gik, haabende at han ikke havde Tid til at skrive et nyt Manuscript. Mit Haab har ikke bedraget sig, jeg har aldrig seet hiin Kritik komme for Lyset. Har jeg ikke bogstavelig modtaget et Slag for ham? o hvor det gjør mig stolt.

*

Januar
1833

Julen var forbi. Fader arbeidede paa sit Forsvar for H. mod St. S. Hver Aften var jeg oppe hos ham og gjennemleste Concepterne. Omendskjøndt Fader saa oprigtig misbilligede min Kjerlighed og ved Bønner og Forestillinger gjorde alt hvad der stod i hans Magt for at bringe mig til at glemme ham, var han dog ikke døv for mine [Bønner], naar de gik ud paa at faae et eller andet rettet af det han skrev. Mangt Udtryk blev formildet, mangen saarende Replique paa min Anmodning udeladt. Naar H. fik læse det Skrevne, satte han Kors ved disse Steder, men jeg beholdt sædvanlig Overvægten. Engang gav det dog en heftig Scene mellem Fader og mig. Han blev træt af mine Rettelser og gjorde mig Bebrejdelser for dem og Foranledningen. Jeg lukkede mig grædende inde i mit Værelse og nægtede at komme ned at spise. Fader kom op til mig, og der fulgte en Forsoning. Hvor ofte, hvor ofte har jeg bittert angret at jeg betroede Fader min vigtigste Hemmelighed. Men jeg haabede ved en saadan Tilstaaelse at forebygge al videre Tale om nogen Anden; naar han vidste jeg beherskedes af en Følelse der udelukkede Muligheden af at lide nogen anden, vilde han hverken undre sig over min Ligegyldighed meer, eller forledes til at begunstige nogensomhelst Plan. Men det var dog en Lykke at han ikke begunstigede *mine* Følelser. Der var noget Beroligende i hans Misbilligelse, og hans Bebrejdelser og Forestillinger vare jo altid saa kjerlige og faderlige at jeg ikke leed derved, derimod vilde den Omstændighed at han delte mine Ønsker, sat mig i uafbrudt Skræk. Et Mandfolk *kan* ikke have saa delicate Følelser eller saa luttrede Begreber over et vist

Punkt som vi. Himlen skee Tak, at Fader ikke leed St. S. Gud veed til hvilke Skridt hans Kjerlighed til mig da kunde have forledt ham. Jeg erindrer engang jeg var syg og lidende, jeg var bukket under for et Anfald af fortvivlet Modløshed, — Herre Gud, jeg var saa ung dengang — da nævnede Fader — men det kunde ikke være hans Alvor, min Pen vægrer sig ved at nedskrive det — han talte om at gjøre et Skridt —

— — — — —

For Guds Skyld! vil Du at jeg skal døe? det vil ufeilbarlig fremskynde min Død. — Med et eneste Stød nedrive hvad jeg saa usigelig har kjæmpet for at vedligeholde — jeg er jo ikke syg — kan godt udholde det — Du skal see jeg skal blive stærk, for alting ikke foretag noget — ingen paafaldende Nærmelse. Ak, min gode Fader var i megen Bekymring. Jeg har dog holdt mit Lofte. Hans Datter har hævet sig igjen, aldrig er han nu mere Vidne til slige Anfald af Modløshed. Der er Aar siden *hans* Navn blev nævnet anderledes end ligegyldig mellem os.

Vi gikk altsaa til «Pere Lachaise» en Formiddag — da det er Mode at gaae om Formiddagen. Hvilken tung ødsel Pragt og dog ikke ret gemüthlich. Jeg vilde heller ligge under Blomsterne nede ved Elvbredden end under et af disse brammende Monumenter, med deres Overlæssinger af pralende Allegorier, Titler etc. og dog ukjendte Navne — sandelig den menneskelige Forfængelighed behøver først Dødens mørke Grund, for at den kan træde frem i sit sande Lys, dens Afmagt og Latterlighed bliver da først bemærkelig. —

«Det er», sagde en af vort Følge i den Tone hvormed man troer at fortælle noget Nyt, noget belærende, «det er et Monument der er opreist for et Par Elskende som ere meget berømte for deres Ulykke og eventyrlige Hændelser som for deres Troskab — —»

«Hvem er det da —?»

«De heder Heloise og Abailard!»

August
1834

Ak Gud velsigne den Franske Uvidenhed — men vi have den Fornøielse at kjende deres Historie — —

«Heloise og Abailard!» Der maae jeg hen. Der kom en ganske anden Aand over mig. Jeg steg rask over Indhegningen og klatrede op til den kolossale Sarkophag hvor deres Billede laae udhugne i Steen. Jeg stod ved Heloises Side.

Den Tanke gjennemfoer mig at *han* vilde staae engang saaledes som jeg — ikke saaledes! nei — men han vilde staae her, ja, jeg var saa vis, saa vis paa det — og da skulde han høre en Stemme hvidske, en bekjendt Stemme. — Jeg tog en Naal og ridsede mit Navn paa Heloises kolde Bryst. Det var min *eneste*, min *første* og *sidste* Kjerlighedserklæring, tænkte jeg. Men det er tusende med det Navn C.! — og dog vil han kunne høre paa Stemmen hvilken C. det er. Jeg var saa vis paa at han vilde staae engang paa Trinnet ved Heloises Side. Det var virkelig en original Kjerlighedserklæring!

BREV TIL WELHAVEN 1835.

Eidsvold 26de April 1835.

«I det Øieblik jeg vil begynde at skrive, er jeg igjen bleven ganske modløs, men det Ønske at retfærdiggjøre mig for Dem opveier enhver Tvivl, jeg vil og kan ikke staae i et saa falskt Lys for Dem. Troe mig, jeg har følt de Bebreidelser De gjør mig, ere fortjente. De siger: «Jeg maatte udsætte mig for at blive latterlig, naar jeg vilde være ærlig» — Det kunde De aldrig, men det kunde jeg let, og derfor var jeg *ikke* ærlig. Men sæt Dem i mit Sted. De har Ret, saadanne Ord har en anden Vægt i Deres Mund, men de tabte dog deres Værd gennem en Andens; jeg kjendte ikke Stemmen igjen, der altid, selv i Drømme har forekommet mig næsten fiendtlig. Jeg tænkte mig 2de Muligheder, en

ten havde B. *misforstaaet*, overdrevet — eller havde han ikke, da vilde De neppe have brugt ham til Organ, og han havde da i sin Iver for at tjene mig misbrugt Deres Fortrolighed. Jeg var derfor ikke sikker paa at han viste Dem mit Svar, og hvor kunde jeg være sand naar jeg ikke umiddelbar kjendte Deres Tanker? Dette Brev! De vil forundre Dem over et saadant Kunstværk. O ja jeg er dreven, jeg har havt langvarig Øvelse. Men jeg er kjed af at sige Usandheder, træt af Forstillelse og Udflugter hvormed jeg har ført dem man troede eller som troede sig mine Fortrolige, bag Lyset, jeg eier ingen saadan. Det er ret sørgeligt at de Love Verden foreskriver, harmonere saa slet med vor egen Samvittigheds, man har kun Valget enten man vil leve i Fred med sig selv eller Andre. Dette følte jeg dybt da jeg havde skrevet mit Brev, en streng klog Verdensdame vilde have rost det, men jeg oprørtes naar jeg tænkte paa mine gjentagne Fornærmelser mod Sandheden. Men jeg vil gjøre den høie Gudinde Afbigt, jeg vil ogsaa staae «klar» for Dem, et eneste Lynglimt er tilstrækkeligt førend Alt gjemmer sig i sit gamle Mørke. Deres Brev kom — det var fra *Dem*. Selv det Bittre i enkelte Udtryk tilsaalede mig saa bekjendt, jeg kunde høre Dem tale. Men jeg besluttede at dette ikke skulde overvælde eller forvirre mig, De har kaldt Dem min Ven og det vil jeg holde mig til, man tør have Fortrolighed til en saadan. Dog, jeg vil at De skal sætte det Værd paa den som den fortjener, og da nødes jeg til at forudskikke en Indledning, der skal blive meget kort for ikke at trætte Dem, og De maae være overbærende om jeg ikke veed at udtrykke mig saa tydelig og rigtig som jeg ønskede, De forstaaer mig nok. Ja der var rigtignok en Tid da det forekom mig at Tanken om Muligheden af en Forklaring til Dem, som den jeg nu vover, maatte være Vanvid. De fleeste unge Piger, troer jeg, begynde deres saakaldte Indtrædelse i Verden aldeles harmløse og ere lykkelige ved at lade sig blindt føre af Tilfældet. Ikke saa jeg, fra det Øieblik jeg kom til nogen Bevidsthed, begyndte jeg at gruble over det Uretfær-

dige i vor Lod og den besynderlige Tilfredshed hvor- med man taalte den og hvad der i mine Øine var Ned- værdigelser — hvorledes man traadte enhver Gnist af Frihed under Fødder. Det Ideal af qvindelig Værdig- hed jeg tænkte mig, var saa himmelvidt forskjelligt fra det Verden opstillede. Efter dette var det blot en Mands Courtoisie der turde opvække Følelser hos et Fruentimmer, og naar der for Resten intet var at ud- sætte paa ham, vilde det aldrig forfeile sin Virkning — Min Gud, har jeg raabt mangengang, skulde denne usle Omstændighed — — og hvilken ærekjær Mand kunde dette satisficere! «Ja det er dog saa,» blev der svaret, «det vil Du selv erfare». Jeg lovede hellig at de ikke skulde faae den Glæde af mig. Det er umue- ligt at sige hvilken Bitterhed der ofte bemestrede sig mig. Jeg saae i vore unge Herrer kun 2 ting, enten en uimodstaaelig Scirer i egen Indbildning, eller en feig Smigrer, der blot higede efter Tegn paa Damernes Yn- dest for siden at kunne prale dermed. — Da saae jeg Dem. De smigrede ikke, sagde ingen Complimenter, De havde ikke dette mistænkelige Fortrin at være Cas- valler, De var — jeg veed ikke selv ret hvad — men da man spurgte mig hos Aub.s hvad jeg syntes om Dem, svarede jeg: godt. Han ligner idetmindste ingen af Eder, tænkte jeg. Da man engang senere spurgte mig derom, unddrog jeg mig Svaret. Jeg begyndte at mærke at jeg ikke var tilstrækkeligt nok forberedet, jeg var ikke fattet paa et overordentligt Tilfælde og havde ikke tænkt mig nogen Kamp ved at bringe mine strenge Principer i Udøvelse. I den første Tid af vort Bekjendtskab spottede De ofte ubarmhjertig over qvin- delig Svaghed i Almindelighed og De glemte ikke at lade mig faae min Deel aparte. Undertiden naar jeg følte De ikke havde Uret, lovede jeg at jeg vilde vise Dem at man kan være stærk. Fatter De nu Grunden til min besynderlige Opførsel, det Uroelige, dødelig Forlegne i mit Væsen! — Alt kunde jeg taale, at blive holdt for Enfoldig og Affecteret, men ikke at blive ringe- agtet. O hine Søndagseftermiddager, saa piinlige og

dog saa længselsfuldt ventede! naar jeg kunde undvige et Øieblik og sidde ubemærket af de Andre i gamle H—s Kammer, var jeg tilfreds, men jeg var lykkelig naar De læste noget for. Det var som om den kvalfulde Strid i mit Indre opløstes uden at jeg følte den uhyre Tomhed som i Deres Fraværelse. De troede mig undertiden fordybet i Digtet, medens jeg dog intet hørte uden Deres Stemme. Kunde man nogensinde antage at der før dette Jordeliv existerte nogen Forbindelse mellem Sjele, hvoraf Bevidstheden i Vuggen gik tabt, da tænkte jeg mig det her. Det var ikke dette Sammentræf af daglige Anskuelser, der forundrede mig, men var nogensinde en dristig Tanke, en høiere Idee opstaaet hos mig, som jeg vidste Verden vilde kalde absurd, da skulde jeg høre den udtalt af Dem, og De vidste at erstatte hvad den manglede i Klarhed. Det var mig undertiden som naar man i et fremmet Land, hvor man ikke forstaaes, overraskes af en hjemlig Melodie, man henrykkes, men den erindrer tillige om at man aldrig skal gjensee den elskede Fædrejord. Jeg forbausedes over den besynderlige Sympathie, medens jeg tvang mig til en Modsigelse, der var virkelig noget fanatisk i min Selvbeherskelse og den Iver hvormed jeg plagede mig selv, men det var ogsaa en brilliant Satisfaction at høre mine Bekjendte ofte sige: Rygtet har sagt det og det, men vi troe det ikke siden vi saa Eder sammen.

Behøver jeg endnu at forsikre Dem at der ikke laae nogen forhadet Betydning i den Yttring i mit Brev som stødte Dem. «Jeg kan ikke forbyde ham at have denne Mistanke» o.s.v. Nei hvad jeg her saa tillidsfuld siger Dem, er Beviis nok, thi det havde jeg aldrig gjort, havde De nogen Gang ladet mig føle, hvad jeg der siger De troer.

Da jeg sidst var i Chia, saae De bleg og lidende ud. Det forekom mig som om Afstanden mellem os derved var formindsket, jeg var kommen Dem nærmere. Jeg skulde have givet mit halve Liv, for et Øieblik at kunne sige Dem: jeg lider med. Hvorfor havde Skjæb-

nen netop sat mig i et saa kvalfuldt Forhold til Dem? den kunde jo have gjort mig til Deres Ven eller Søster — og dog havde en Fee kunnet omskabe mig med sin Tryllestav til Deres Søster, havde jeg ikke villet det.

Troede De mig ikke istand til at fatte at Deres Sag gik Dem over Alt? o jo naar De siger at det De kjæmper for er Dem langt dyrebarere end Deres egen Lykke, saa forstaaer jeg Dem fuldkommen vel. *Langt fra at denne Yttring skulde støde mig tilbage, det er den som giver mig Mod til at sige Dem Alt dette.* Hvor hæver denne Tanke mig, den hæver mig til Dem. Ingen kan fordømme mig for det. Det vilde være saa latterligt som at beskyldte en indmuret Nonne for Coquetterie eller en Døende for Egennytte — og en Døende er jeg jo for Dem, Welhaven.

Camilla Wergeland.»

BREV TIL JOSEPHINE WELHAVEN 1856.

Den 2den Februar 56.

Kjere Josephine. Dette som jeg skriver her uendelig lidende, efter en ond Nat, skal De ikke vise til *noget Menneske*. Det er til Dem *alene*. De skal love mig det, holde mig det. O jeg kom saa bedrøvet hjem i Gaar Aftes. Ogsaa Deres Ord efter mig, havde saaret mig. En Absurditet kaldte De det, at jeg gik! Og Fru Kjerulf smilte og vilde slaae det hen i Spøg.

Josephine, da jeg traf Dem i Gaar var jeg saa nøds lidende. Heelt siden jeg saae Dem, har jeg levet i disse gamle Papirer. 100 Gange vilde jeg kastet dem, men det var ligesom Troldom, jeg maatte blive ved. Jeg har levet mellem de Døde, mellem alle disse Gestalter der engang voldte mig Vee og Glæde, jeg kunde ikke løsrive mig, men jeg mærkede jeg blev syg derved. Og da var det netop i Gaar jeg folte saadan Trang til et

levende Menneskeansigt, og jeg gik ud paa Lykke og Fromme. Hos Hansteen var ikke Thora hjemme; jeg gik da hen til Fru Kjerulf, men da jeg saa Dem sidde derinde vidste jeg at jeg maatte gaae igjen. O De burde ladet mig gaa med et stille Haandtryk, De og Fru Kj. De burde ikke holdt paa mig, ikke skjændt paa mig, ikke leet. Men De havde glemt at jeg kan ikke være i en Dagligstue sammen med W. De havde glemt det, jeg ogsaa, og han har maaskee aldrig vidst det. Jeg *havde* glemt det, men J., min Erindring var netop saa frygtelig oprevet da jeg kom. I 1000 Vidnesbyrd, sort paa hvidt, var den opreven. O De skal ikke feig skye Smerten som jeg her bereder Dem, læs og vær mild! Den er sund for Dem, gennem den skal De bedre erkjende Deres egen Lykke. Ja, jeg har feiret den gamle Dødsfest, jeg har gennemgaaet hiin Tid igjen, hine skrækkeligste Aar i mit Liv, fra min Hjemkomst fra Hamburg 1837, indtil mit Ægteskab — hvori han formener mig at være til, hvor hvert Ord som han taledes til mig, om mig var en Blasphemi mod mig, mod vor Fortid. Jeg har læst hvordan al den Skræk, den Bitterhed der havde samlet sig i mit Hjerte smeltede ved Idas Død, hende som jeg elskede saa inderligt, smeltede i uendelig Medlidenhed med ham, med mig selv og med Collett. Da, ved hendes Grav, bød jeg Haanden til Forglemmelse, jeg gjorde et stort Løfte. Ikke til ham, der ikke spurgte derom, ikke savnede den, men til Collett der vidste hvad det var værdt, har jeg nedlagt dette Løfte. Han modtog det, i Breve som ere overskyllede af min Graad. Jeg har grædt den gang for os begge, for ham og for mig. Og siden i 16 Aar have vi ikke talt sammen. Ogsaa denne Tid har havt sine Phaser — sine Ønsker — De veed det! om en Nærmelse, et Ord, et Eneste vexlet i Sværmen, men med vaade Øine og en Bøn om Forsoning. Men ogsaa dette Ønske har jeg overlevet ligesom jeg endelig lærte at forstaae, at til ham maatte man aldrig vende sig, det maatte da være til Himlen, der skabte en Individualitet som hans. Og jeg har lært at møde ham ude i den store

Mængde. Men selv endnu har jeg den Fornemmelse naar hans Øie streifer mig mellem de Andre at det skeer med Haan og Ynk. I en snever Kreds kan jeg ikke møde ham, der maa jeg altid gaae naar han kommer fordi jeg har ikke lært det endnu. Og derfor maa jeg gaae og han blive, hvem der endog er tilstæde der kan pege med Fingeren efter mig og skjule et Smil derved. Ja jeg maa gaa og han blive saalænge vi hernede paa Jorden mødes.

Da jeg gik fra Dem igaar, og var kommen udenfor, da — ja da nægter jeg ikke at mit Livs Jammer overfaldt mig. Jeg gik forbi mit fordums Hjem, hvor Fremmede havde tændt deres Lys, [. . .]. Jeg stirrede ufravendt op mod det kolde, uendelige Rum, medens jeg mekanisk lod mig føre af Alf. Der blev ikke vexlet et Ord, men det var ligesom om jeg synlig maatte see Guds Øie hæftet paa mig i min uendelige Forladthed. Saaledes kom jeg hjem igjen — til mine Døde — og jeg styrtede mig i den gamle Hvirvel.

Nu har jeg skrevet, nu vil jeg hvile. Idag vilde jeg ikke ønske at see Dem, men næste Gang De kommer skal alt være mildt og godt.

C.

AV BREV TIL THORA HANSTEEN 1888.

— — — — —
W. og jeg saaes førstegang i 30. Han var da Huslærer i den Familie hvor vi siden uundgaelig maatte mødes, *Herres Familie*.

Jeg havde hørt om denne mærkelige Huslærer, men havde endnu ikke seet ham, da jeg vilde aflægge Familien et Besøg, dengang boende i en Gaard i Kirkegaden nær Posthuset. Kommen indenfor Porten, hørte jeg Stemmer oppe i Trappen af et Par Nedskridende, den ene en klangfuld bergensisk, den anden Bernhard H—s. Var det et Varsel? . . . en underlig Angst betog mig, og jeg reddede mig bag Hjørnet til Gaarden, indtil Farvandet var klart.

Det første Sammentræf fandt Sted nogen Tid efter oppe i Familien.

Der gik 4 Aar hen i stille Kamp, inden jeg motog det første Brev, der skulde bryde Isen, for desto ubrydeligere at fæstne den igjen. Han trængte maaske dengang til en Gjenstand for den erotiske Side af hans Digtning (neppe den stærkeste), og han valgte mig Ulykkelige.

Hvad jeg har lidt i disse Kampens og Kvælningens Aar, vil den kun ret forstaa, der kjender til den Følelsens Dybde og seige Udholdenhed der ligger til min Slægt. Min stakkels Søster havde netop gennemgaaet sine lange Lidelsesaar, da jeg kom hjem fra Kristiansfeldt. Træt af at synge den gamle Sang «Hvad er det dog der fattes Dig, o Hjerter? ak uforklarlig gaadefuld Du er» . . . havde hun reddet sig ind i et ulykkeligt Ægteskab — saa kom Turen til mig, og jeg tog det nok ikke mindre grundig, om jeg end ikke styrtede mig ned af Laavebroen som Henrik. Og De maa ikke glemme, Thora, at det var i E—s knugende Naturensomhed, denne kamp skulde udkjæmpes, og efter ethvert Besøg inde i Byen, bragte jeg nyt Stof med.

Jeg var næsten døende, da Far tog mig med til Paris, for der at raadspørge en bekjendt Læge. Det var Sommeren 34.

Styrket paa Legeme og Sjel efter et længere Ophold her, derpaa i Amsterdam, hvor Far havde en gammel Ven i den hollandske Consul H—, senere i Hamburg, Kjøbenhavn, kom jeg hjem for at begynde Kampen paa nyt, med den Mand af hvem Fru Ullmann i sidste «Nylænde» har givet en ret treffende Skildring — Kampen med mig selv.

Og undgaaes kunde den ikke. Ingen af os var endnu ret optat i vor Byes højere Selskabelighed, som vi senere blev det — mødtes altsaa saa godt som alene i Herres lidt stivt formelle Familiakreds. (Via Günthers Café, Kirkegaden, nu helt ombygget.) . . .

. . . De kan ikke tænke Dem, Thora, med hvilke Følelser jeg endnu kan sidde indenfor disse Vægge —

der — der! tænker jeg . . . jeg lukker Øinene og synes at høre Stemmen.

Imidlertid havde den stakkels Bernhard fattet denne Lidenskab for den unge Gjest fra Landet, der skulde bli saa skjebnesvanger for denne, en Slags Forgudelse, der, da den jo ikke kunde føre til Noget for ham selv, formede sig til et ligesaa lidenskabeligt Ønske at forene de To han satte høiest i Verden.

I April 35 (jeg havde dengang overflyttet mine Bybesøg til den Diriks'ske Familie) modtog jeg efter min Hjemkomst fra et saadant et Brev fra denne selvbestaltede Mellemand, hvori han utbreder sig om de Følelser, der besjelede W., idet han citerer flere Ytringer deraf. At det skede paa W—s Tilskyndelse har jeg aldrig betvivlet; det behagede mig ikke.

Svaret var ogsaa derefter — reserveret, afværgende, rigtig et diplomatisk Mesterstykke.

Saa kom W—s Brev.

«De studser, De tænker, min Gud hvad skal dette betyde?» . . . saa lød Indledningen.

Hovedindtrykket af dette Brev var dog at min Tilbageholdenhed havde mishaget ham.

Han karakteriserede enhver sand Følelses Fortielse som en ynkelig Avhængighed af Formerne, et jammerligt Samfunds smaalig despotiske Forskrifter og Love, dette tilsat med nogle gaadefulde Hentydninger til sine egne over al saadan Smaalighed ophøjede Følelser.

Hvad tror De, Thora, en stakkels uerfaren ung Pige, der endnu vilde Alt idealt, der havde tat sig selv i Ed paa at være *sand, sand* i Alt, hvad det end skulde koste, — — hvad tror De hun kunde gjøre, ved en slig Opfordring til at være det, og — Hjertet skriger: Tall . . . ?

Svaret var en Tilstaaelse, men kun det. Jeg skildred hvad ogsaa jeg havde følt og tænkt, hvor jeg mangan Gang syntes kold og udeltagende. *Det var en Tilstaaelse, ikke en Erklæring.* Den aandede hverken Haab eller Glæde.

W—s Svar lod ikke længe vente paa sig. Et langt, meget langt Brev. Mere udprægede Tilstaaelser af hvad

han havde følt dengang, og dengang. Ganske i en Elskers Tone.

«Vi har jo næsten ikke talt sammen disse mange Aar, undertiden var De mig en fuldstændig Gaade . . . . Men nu skulle vi det, nu skulle vore Sjele feire sin Forening; Bernhard er os tro, han vil sørge for uforstyrrede Møder og Sammenkomster. — Vi skal vise Verden at vi kan sætte os ud over dens elendige sneverhjertede Former etc. etc. . . . Men vi vide jo begge at hverken De eller jeg er skikkede til at optage det med Virkeligheden» (nei, jeg vidste det virkelig ikke) — «det praktiske Livs Opgaver ligger ikke for os, etc. etc.» saa — — —

Dette var omtrent Indholdet, rigelig tilsat med bittre Udfald mod mine Egne. Feiden var da for Alvor begyndt, og han følte sig naturligvis den eneste Forurettede.

Jeg besvarede ikke dette Brev. Hvad skulde jeg svare? . . . Man kunde maaske synes, jeg skulde mødigst stillet min Opfatning af Kjerlighedens Væsen op mod hans — forfægtet, at den sande Følelse skyer intet . . . . dens *Maal og Med er Livet, for og med hinanden, hvordan* det saa gaar . . . . kort, her havde Anledningen været til at gi et stakkels forpint Hjerte Luft . . .

Men jeg gjorde det ikke. Jeg lod ham gjennem B. vide, at jeg ikke kunde gaa ind paa et Forhold, som det han foreslaar, og bad ham lade mig i Fred. Kom saa ikke og sig at jeg har været den *Forsmaaede* lige overfor denne Mand. Jeg har tilbagevist *hans* Forslag, jeg har aldrig gjort ham noget.

Og dog . . . I den almindelige Begrebsforvirring der raader, naar den Slags Forhold opfattes og bedømmes, baaret af den blinde Forgudelse hvormed Familierne i vor By omfattede ham og tog ubetinget Parti for ham i hans Strid med Mine — vil det vist ikke ha manglet paa hin Udtydning af min Stilling i denne Sag. Drog ikke *Stenersen* i sit Feideskrift mod Henrik det ubarmhertigt frem? . . . det ramte mig som en Pil.

Ligeoverfor W. havde Kristiania By havt en smuk,

en stor Mission at opfylde. Familiene her kunde virket meget til at faa hans gode Sider frem, men jeg tror før de virkede til det Modsatte. Det er utroligt hvad de taalte af ham! Det er vanskelig at tænke sig nu, at fire af Kristianias dygtigste, mest ansete Mænd, deriblandt den milde *Schweigaard*, satte sine Navne paa et Blad, der til W—s Forherligelse strømede over af Forhaasnelser af hans Modstander. Jeg traf nylig paa et gammelt Bind af «den Constitutionelle». Selv nu var det forfærdeligt at læse og man tænke sig *dengang!* I mindst hvert andet Nummer blir stakkels H. revet ned, som Borger, som Menneske — som *Digter*.

Men Forfølgelsen af mig (andet Navn kan jeg ikke gi det) blev ved. Jeg modtog — det var [i] Løpet af 35, Breve af den besynderligste Beskaffenhed. Tilstaaselsen var nu engang afluret mig og han vilde ikke slippe.

Han omtaler i et af disse en Overfart fra Kongshavn en deilig Sommeraften, sammen med *Far* og mig. Vi havde aflagt Herres, der den Sommer (34) boede derude, en Afskedsvisit før vor Afreise til Frankrig, der skulde gaa for sig Dagen efter — «med «*Haabet*» der ligger for Anker» — saa hedte Skuden ganske rigtig (se «*Maria*»), og vi havde til vor Overraskelse truffet W. derude. Han skildrer deri den dumpe, knugende Stemning, der rugede over denne Baadfart. «De var bleg og taus, jeg stod og betragtede Dem — jeg kunde grebet Dem i mine Arme, og styrtet mig i Dybet med Dem» . . .

Et andet Brev indeholdt hint Digt, der ligesaa lidt passede til den virkelige Situation:

«Der stode i et Blomsterbed
En Neglik og en Lillie,
Og begges Længsel var saa hed,
De havde den samme Villie.

De vilde hvile Blad ved Blad,
Den Hvide med den røde,
Men Roden dybt i Jorden sad,
Og hindrede deres Møde.

De vexlede i Duft og Farveskjær
 De ømmeste Blik og Sukke, (?)
 De stode hinanden saa fjernt saa nær,
 Og kunde ei Længslen slukke.

Paa Dagen fulgte en dunkel Kveld,
 Med Skyernes Slør om Panden,
 Og med et smerteligt ømt Farvel,
 Da skiltes de fra hinanden.»

Et andet saadant Brev slutter saaledes:

«Camilla! *Naar Bladene falder af Træerne, da er det Tid at skilles.*»

Ja Herregud, jeg forlangte jo aldrig noget *Andet*, nei ikke med en Stavelse har jeg forfegtet Følelsens Ret, min Ret — men naar jeg i mit ensomme Hjem modtog slige Breve, bad jeg Gud bevare min Forstand.

Det var ikke let at holde ud. Selv formaaede jeg ikke at tale med ham, men Emilie Diriks, min eneste Fortrolige, raadede mig til at overdrage *Caroline Fougstad*, Søsteren, Hvervet; hun var den Eneste som hun troede havde nogen Indflydelse paa ham, og vovede at sige ham sin Mening. C. skulde da søge Anledning til at foreholde ham det Utilladelige i hans Optræden, og hvad jeg led derved.

Hun fik sagt ham det paa et Bal, Markedet, tror jeg, dengang for alle Hjerteforhandlinger.

Svaret kom i et Brev til mig, hvor det omtrent paa 3 Sider gaar ud over Caroline i en helt andet end smigrende Karakteristik af hende. Den lignede i al Fald en senere ikke, hvor det hedder:

«De sjelne Gaver hun af Himlen fik,

Den Fryd hun blandede i Livets Drik»

. . . . Ak kunde man bare faa lidt godt af disse vakre Gravskrifter! i levende Live, bagefter kan man saa inderlig godt undvære dem!

Dette var som sagt ikke til at holde ud længer. Den eneste Opmuntring i mit ensomme Liv hjemme, Besøgene i Byen blev da ogsaa grundig forbittret mig. Da derfor Opfordringen fra Venner i Hamburg om at komme derned, fornyede sig, gav Far sit Minde til at

jeg tog imod Indbydelsen. Det var i August 36 . . . . Den gode Fader! Jeg havde maattet skrifte ham min Lidelse, og han billigede min Holdning. Vi vilde ikke modta nogen gjestfri Indbydelse, men vi havde lært at kjende en gammel Lærd ved Navn *Ludwig*, med sin elskværdige Hustru; hun havde i yngre Dage været Hofdame hos den bekjendte *Amalie* i Weimar — de havde et Par andre Damer i Huset. I dette fine, dannede Hus havde jeg det godt. De hørte ikke til de rige *Hamburgerfamilier*, derfor kom det i god Jord, at Far med sin sædvanlige Splendiditet honorerede Opholdet ganske rigelig.

Det hører ikke her hen at udbrede mig, om den *Sympati*, den *Kjerlighed* jeg mødte her. Breve og Digte, deraf flere i *Hamburgerblade* — gamle *Rath* var Digter, kunde tale derom. Ikke heller hvorledes hele *Hamburgersocieteten* kom mig *Fremmede* imøde i de $\frac{3}{4}$ Aar jeg opholdt mig der, ja bød mig mer end en respekabel *Anledning* til at blive fast *Borgerinde* inden dens *Kreds*.

Men jeg forblev i mit *Indre trist* og længtende, kunde ikke beslutte mig til at gribe denne *Udvei*.

Jeg skrev ham til, og bad ham tilgive om jeg havde skuffet ham i *Noget*. *Afstanden*, der nu var indtraadt mellem os, gjorde det *Venskabsforhold*, han havde foreslaaet, muligere at gennemføre — foreslog ham at *correspondere*, jeg skulde være ham en trofast *Søster*.

Svaret var holdt nok saa gemytlig. Men en vis *spotgende Underklang* kunde ikke undgaa mig. Han kalder mig sin «kjere *Syster*».

Der maatte mere til, og det kom.

Den svenske *Ministerresident* i *Alexandria*, v. *Stahl*, i Følge med sin unge *Attaché Alexander Petersén* kom paa *Reisen* derned over *Hamburg*. Jeg traf dem i et *Selskab* hos *Grosserer Reimers*, *Skandinavernes Mødested*. Allerede den første *Aften* mærkede jeg, at dette *Møde*, der sagdes det sidste, da de skulde reise *Dagen* efter, neppe vilde blive det sidste. Efter et *Par Besøg* hos gamle *Raths* meldte *P.* sig som *Frier*.

Det var et usædvanligt smukt ungt Menneske, med elegant Holdning, et mildt godsligt Udtryk; særlig aandsbetydelig var han vist ikke. Alexandria laa jo lidt langt borte, men jeg var nu ikke langt fra at tænke: jo længer, jo bedre, naar det blot er fra Scenen for mine Lidelser. Jeg gruede for Hjemreisen, som nærmede sig. Jeg kunde intet Svar give ham, men forlangte en grundig Betænkningstid. Dermed maatte han reise, da hans Principal skyndte paa.

Betænkningen førte dog kun til et Afslag, som paa skaansomste Maade sendtes ham. Fader raadede bestemt derfra; jeg «kjendte ham for lidt», og han kunde ikke udholde Tanken paa en saadan Skilsmisse. Ogsaa mit eget Mod glippede. Der blev altsaa intet af, at se min

«Vaarsol slukt ved Ørknens Rand».

Stakkels P., det gjorde mig ondt. Det var en trofast Ridder. Asbjørnsen kunde fortælle fra sin Ægypterreise om «et bekjendt Navn» der helt lapidarisk fandtes indgravet paa den store Pyramides Sokkel. Et Par Aar efter havde han været i Sverrig, som velunderrettede vilde vide for at gjøre et nyt Forsøg. Den han søgte var da forlovet. Han blev siden gift med en fransk Dame, siden hørte jeg intet til ham.

Men ikke længe efter mit Møde med ham i Hamburg, modtog jeg Breve fra Christiania, hvori der fortælles, at W. havde staaet sidste Aften i Lyceet og høilydt forkyndt, at «Frøken W. var draget afsted med en Bjørnetrækker, en Eventyrer af laveste Sort» . . . ogsaa Malvina P. havde hørt det, og var oprørt derover.

Da brast den sidste Streng, der med næsten dømnisk Magt havde knyttet mig til dette Menneske.

En ubeskrivelig Foragt fyldte mit hele Sind. Det var som en Befrielse fra en knugende Lænke.

Saaledes kom jeg hjem, Sommeren 37.

2 Dage efter bragte Bernhard et Brev fra ham, som jeg trods Overbringerens indstændige Bønner ikke vilde modtage. Det sendtes uaabnet tilbage.

Saa kom Scenen paa Ballet hos Grev Wedel kort efter. Jeg vil gjengive den efter Caroline F.s Beretning saa tørt ordret som angik den ikke mig. Han havde engageret hende, og medens de stode opstillede i Rækken, udøste han for hende sin Vrede over Tilbagesendelsen af Brevet. Hun fandt dette ganske naturligt og besvor ham at ophøre med disse meningsløse Forfølgelser. Maaske har hun ført Defensoratet for sin Klient lidt for varmt, [der] idetsamme dansede ned af Rækken med Grev Per . . . han afbrød hende med et: «Ja, men der er et Træk ved Munden der minder om Broderen» . . . derpaa ligesaa heftig: «Jo hun er deilig».

Kan det Had og, tør jeg sige den Kjerlighed? der strede om Herredømmet i denne Mands Sjæl, bestemte udtale sig end i disse faa Ord? Vi talte ikke sammen paa det Bal.

Et par Aar gik atter hen. I disse Aar havde jeg sluttet mig nærmere til en Vennekreds af begavede Unge, Petersens, Dirikses, Sibbern, de unge *Collett'er*, og Flere, og i disse Aar — Frigjørelsens Aar — faldt ogsaa vore deilige Sommerferier oppe i Eidsvold, afvekslende med belivende Vinterbesøg nede i Christiania.

39. Jeg var bleven forlovet med Collett. Da anmodede jeg W. om en Samtale. Jeg vilde sige ham dette, og skilles fra ham forsonet.

Mødet skulde finde Sted hos Fru *Colban*. (Cappelens Gaard, Kirkegaden.)

Han indfandt sig og jeg sagde ham den Vending min Skjebne havde tat — det maatte jo ogsaa berolige ham.

Men Gud bevare mig, tænkte jeg, da han efter en del vrede Udbrud, Stampen i Gulvet, uden Afsked var faret derfra, og Fru C. fandt mig skjælvende af Skræk paa Valen.

Altsaa atter igjen denne vanvittige Jalousi! andet Navn kan jeg ikke give det. Han havde vægret sig ved at give hin — min Følelse, Ly i et trofast Forhold, men han taalte ikke at det skede gennem en Anden.

Hvilke Indblik i den mandlige Natur fik jeg ikke her! . . . Indtryk som man i Samlivet med en ædelsindet mand som C. nok kan glemme og tro døde og begravede. Staar man saa alene igjen saa dukke de dog op. I «Margrethes Dagbog» (Amtmandens D.) spøger de igjen, disse bitter Livserfarings triste Indtryk. — — —

II. AMTMANDENS DØTRE

(1854—55)

I 30-årenes Kristiania var *Georg Kold* kommet med i den voldsomme feide mellem Wergeland og Welhaven. Han kom til å slutte sig til intelligenspartiet, til troppistene, men led under stridens hatskhet og bitterhet og endte med å beundre begge de to store diktere og deres verker. Takket være sitt vakre ydre og sine gode økonomiske kår blev han trukket inn i byens finere selskabelighet. Han forelsket sig en rekke ganger, men blev skuffet. Han fant bare tomhet og unatur hos de unge kvinner. Trett av bylivet trekker han sig tilbake til en avsides liggende bygd i det nordlige Norge. Her blir han fullmektig hos *amtmann Ramm* og påtar sig dessuten å være huslærer for husets sønn *Edvard* og for den yngste datter *Sofie*. Etter nogen års forløp er Edvard blitt student, og Sofie opholder sig i Kjøbenhavn hos en tante. Kold har nettop hatt besøk av sin gamle lærer og venn lægen *Müller*, som er misfornøiet med at denne har trukket sig tilbake fra verden, i stedet for å gjøre karriere. Han er redd for at hans unge venn skal komme til å forelske sig deroppe i ensomheten. For husets eldste ugifte datter *Amalie* nærer Müller ingen frykt; hun er opdraget i morens unatur, er forskruet og «romantisk». Men han vet at den 17 årige Sofie snart kommer hjem, og da må Kold vokte sig, så «husvarmen» ikke spiller ham et puss. I Kristiania har Kold midt i selskabslivets hul-

het knyttet vennskap med en ikke lenger ung kvinne *Margrethe*, som ved sin sjelfullhet, sitt rike indre liv stikker av fra de andre. Til henne forteller han nu om sin elev *Sofie*.

AV GEORGS OPTEGNELSER TIL MARGRETHE

Dette Barn forvirrede mig i høi Grad. Undertiden brast min Taalmodighed, og jeg foreholdt hende alvorlig, at hun var saa doven og uopmerksom. Da kunde hun se paa mig med et Blik saa ydmygt, saa bønligt, at jeg ikke kunde sige et Ord mere. En anden Gang tog hun det saa ligegyldig, som om det slet ikke angik hende. Maaske det kommer af, at hun nu engang ikke kan like mig, tænkte jeg. Nede mellem hendes egne vil hendes Væsen udfolde sig naturligere. Her vil jeg bedre kunne iagttage hende. Men her var hun næsten aldrig at se. «Det er næsten en Umulighed,» sagde hendes Moder, «at faa *Sofie* til at sidde stille med et pent Arbeide. Kan hun derimod ligge i Haven og grave og plante i Jorden, hjælpe Budeierne med at fodre Dyrene, saa er hun fornøiet. Tænk Dem, hvad der hændte mig forleden. Bispinden kom ganske uventet her, og hun spurgte efter *Sofie*. Jeg fik hende i Hast ind fra Skuret, hvor hun stod og skagede Lin mellem Husmandskonerne, for at faa hende omklædt; hun træder ind, vel i sin Staskjole, men med Haaret dryssende fuldt af Avner og et Ansigt saa fortvivlet! Jo De kan tro, det var behageligt!»

Slige Historier fik jeg ofte nogle af. En Dag, som Gjøteren var bleven syg, bad hun indstændig om at maatte gaa i hans Sted. Man maa kjende den Sorgløshed, hvormed Børn paa Landet opdrages, for at begribe, at hun fik Lov at tilbringe en hel Dag ganske alene i den vilde, ensomme Udmark. Paa denne Vis saa jeg hende næsten blot ved Bordet; der sad hun taus; men ytrede hun noget, saa troede Moderen altid at opdage noget dumt deri eller ogsaa noget, der stod i Strid med den Velopdragenhed, hun søgte at bibringe hende. *Amalie* behandlede hende under dette

med en viss taabelig, altklug, halv bekymret Beskyttelse. I disse Smaakonflikter med hendes egne følte jeg altid stor Lyst til at forsvare hende, og jeg søgte ved mangt et Tegn at lægge dette for Dagen. Hun vilde aldrig forstaa det . . . . .

Grotten var nok hendes kjæreste Opholdssted, hendes egentlige rette Verneting. Af den Grund gik jeg sjelden derned, uagtet dette Sted ogsaa for mig havde noget høist tillokkende. Sofie havde nu engang et Slags Eiendomsret dertil, og et Par Gange, jeg havde truffet hende derude, bar hendes Miner umiskjendelige Tegn paa, at Overraskelsen var hende ubehagelig. Men engang kom jeg ovenfra Dalen, og jeg fik Lyst til at klavre ud paa de Klipper, der danner denne merkverdige Hvælving, for at se, hvorledes den lukkede sig for oven. Her saa jeg gjennem en Revne Sofie ligge udstrakt, ubevægelig paa Bunden af Grotten. Forskrækket løb jeg ned; thi jeg tænkte, der kunde være tilstødt hende noget. Hun sov, træt af sit Arbeide; ved hendes Side laa en Spade, der syntes altfor tung for hendes spæde Kræfter. Over hendes Ansigt, der blev grelt belyst af Skinnet ovenfra, hvilede et Udtryk af Sorg, som jeg aldrig før havde set. Det kom fra Sjælens Dyb; kun i Søvn kunde hun have det saa, eller var det i det mindste muligt at fastholde det. Det er besynderligt med visse Ansigter, som i Søvn eller en dødlignende Rø antager en Skjønhed, man ellers ikke bemærker, maaske fordi de ikke har vundet det for denne Form harmoniske Udtryk. For første Gang bemærkede jeg, at Sofies Træk var smukke og regelmæssige. Men endnu mere undrede det mig at se, at hendes Hoved hvilede paa en stor Bog. Det var ingen af hendes sædvanlige Bøger, det saa jeg straks; men hvilken Bog kunde det da interessere hende at læse i? Det gik just dengang allerbedrøveligst med vore Skoletimer. At faa dette at vide var en Umulighed, naar jeg ikke vilde

vække hende. Hun holdt den omspændt med Armen, som om hun vergede for sin Hemmelighed.

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .

Hendes Mistro til mig var grænseløs. Kun en eneste Gang har det lykkedes mig at overvinde den og bringe hende ind i en ordentlig Samtale.

Jeg var paa Jagt oppe i Fjeldene, paa hvis sydostlige Knæ Gaardens lille Sæter ligger. Jeg lagde Veien over den i det Haab at træffe et eller andet Medlem af Familien der, som ikke sjelden gjorde Besøg derop; ialfald kunde jeg hvile mig ud paa den smukke Skrent og faa lidt at spise af Sæterjenten. Endnu længe før end jeg kom op til Sæteren, hørte jeg en underlig gjenlydende Musik, der snart lød nær, snart fjern, og skjelnede tilsidst to Fruentimmerstemmer, der bestandig afløste hverandre i at kae. Men hvilken Stemme var ikke den ene! Saa bævende, fuld og klokkeren, saa jublende stærk og dog saa bøielig, gav den Gjenlyd i de fjerneste Aaser og fyldte den hver Vraa i de tause Skovdybder nedenunder. Jeg var nu saa nær, at jeg kunde overse Sætervangen uden selv at bemerkes. Det var Sofie, der sang; hvem kunde have tænkt, at dette spinkle Pigebarn havde en saadan Dommedagsrøst. *Marit* gav vel Undervisningen; men det var kjendeligt, at hun betragtede sin Elev med en Art stolt Forbauselse. Ved al denne Lokken og Kauen nærmede Kjørne sig mødige og mætte til Leddet. Sofie sprang ned mod dem og op paa Leddet, og medens hun klappede den store hvide Bjeldeko udenfor, sang hun endnu en Stump af en gammel Vise med den samme forunderlig bøielige og vibrerende Røst, der, idet den henvendtes til Koen, fik et ganske eget Udtryk af komisk Melankoli. Uvilkaarlig undslap mig et Bifaldsraab, idet jeg traadte ud af mit Skjul. Sofie vendte et Ansigt mod mig, hvorpaa den dybeste Forskrækkelse stod malet, gjorde en Bevægelse, der skræmte alle Kjørne til den ilsomste

Flugt ned i Skoven igjen, og var forsvunden med dem. Jeg ligesaa fort efter; min Hund ledede paa Sporet, og efter et kort Krydstog i det tykkeste af Skoven fandt jeg hende siddende paa en Fjeldpynt, der meget steilt helder udover Dalen mod Øst. Hun rørte sig ikke; hun syntes neppe at bemerke, at jeg satte mig ned hos hende. Uviss begyndte jeg:

«Hvad skal denne Flugt betyde, kjære Sofie? Hvor kan min Overraskelse over din Sang skræmme dig saaledes? Vær dog ikke saa sky, saa mistroisk. Er der noget underligt i, at din Stemme forbauser mig?»

Istedenfor Svar begyndte hun bitterlig at græde.

«Jeg forstaar dig ikke.»

«Lov mig blot, at De ikke vil sige det hjemme.»

«Hvilket?»

«At jeg kan, — at jeg har sunget.»

«Men Gud, hvorfor maa de hjemme ikke vide det?

Der er dog intet ondt i at synge?»

«Fordi jeg da kom til at spille med Organisten. Han er saa fæl, saa fæl; De skulde blot vide, hvad den stakkels *Louise* har udstaaet.»

«*Louise*?»

«Ja, min Søster *Louise*, hun, som blev gift med *Caspersen*, som var Huslærer hos os.»

«Naa saa,» sagde jeg og greb uvilkaarlig til min Hat.

«De maa vide,» vedblev hun, «at da *Louise* var paa min Alder, havde hun en ganske ubetydelig Stemme; men hun var munter og glad, og hun trallede hele Dagen. Moder troede, der var noget udmerket ved den, og den gamle Organist blev bestilt for at uddanne den. Men da den var saa længe forsømt, maatte Sagen tages grundig. Det vil sige, at der begyndtes Kl. 8, og Timen varede til Kl. 12, akkurat saa længe, som der terskedes paa Laaven, og saa spiste vi, og saa begyndte de igjen! Og i den hele Tid sad *Louise* der med Nodebladet, som hun havde saa ondt for at fatte noget af, foran sig, og den ekle gamle *Karl* sad ved Siden af hende med sin *Skraa* i Munden og smækkede hende over Fingrene med en tynd *Pinde* og dunkede hende

Takten i Ryggen. Louise kom altid forgrædt fra disse Sangtimer og sagde ofte: Vøgt dig, Sofie, for at synge; ellers skal du lære Musik.»

«Lærte din Søster da noget?»

«Ja, nu skal De høre. Efter halvandet Aars Forløb havde hun lært at synge to Stykker, nemlig: «Skjønne Minka» og «Hvorfra kommer du, o lille Stjerne», og Læreren blev afskediget. Men nu begyndte en ny Plage for hende. Hvergang der kom Fremmede, maatte hun frem og synge. Ingen Undskyldning hjalp. Moder sagde, at det var Skam, naar hendes Fader havde kostet saa mange Penger paa hende, at hun ikke kunde gjøre dem den Glæde. O, hvor mange Gange har hun ikke sunget: «Skjønne Minka, stans din Klage!» med saa fortvilet Stemme! Naar jeg bare tænker paa det!» Her brast hun atter i Graad. «Louise blev saa angst, naar hun hørte en Vogn, at hun fór afsted over Stok og Sten.»

«Græd nu ikke mere over det, kjære Sofie. Din Søster har sandsynligvis aldrig havt noget Talent; men det har du umiskjendelig. Synes du da ikke, at du be-
gaar en Synd ved saaledes at dølge det, som om det var noget ondt?»

«Nei, nei,» raabte hun heftig, «derved undgaar jeg netop en stor Ulykke.»

«Men en raa Behandlingsmaade er ikke uundgaelig for enhver, der vil lære at synge. Din Stemme træner til en ganske anden Uddannelse, end den kan gives her; det vil dine Forældre nok forstaa.»

Hun saa med store Øine paa mig.

«Ak,» sagde hun, «selv om jeg kan lære at synge . . . saaledes som jeg tænker mig det, hvad Nytte har jeg saa af det? Louise synger aldrig mere.»

Det Ord Nytte bragte mig næsten til at le; men jeg vogtede mig vel. «Jo, netop Nytte,» sagde jeg. «For det første er det nyttigt at kunne glæde andre, og jeg tviler ikke om, at du snart vilde skaffe dine Forældre en Glæde, som den stakkels Louise vist aldrig har skaffet dem, om hun end noksaa villig sang «Skjønne Minka».

Det vil aldrig falde dem ind at misbruge *din* Sang til et fast Forlystelsesapparat for Fremmede. Musikken vil gjøre dig selv friere og mere tillidsfuld, den vil berige din Sjæl. Dette er endnu det allernyttigste. Tro mig, kjære Sofie, for en ung Dame er alt det skønne nyttigt, og hun kan aldrig tilegne sig for meget af det. Hendes Sjæl trænger til al den Ligevegt, al den Selvstændighed, den kan naa.»

Atter saa hun paa mig længe og forskende. Der laa Forundring, Smerte, Tvil i dette Blik; hun vilde sige noget, men taug. Et udtryksfuldere Ansigt har jeg aldrig set.

Jeg benyttede Leiligheden, som jeg frygtede ikke vilde saa snart vende tilbage, til at udvikle dette for hende, og jeg talte saa pent og fornuftig og gav mig saa megen Air, som jeg kunde.

Hun gik taus ved min Side, lidt foran, halvt vendt mod mig; engang imellem slog hun Øinene stort op; det var, som om hun indsugede Ordene. Da vi kom til Sæteren, bad jeg Marit om at skaffe mig noget at spise; thi jeg var bleven dygtig sulten; men dette paatog Sofie sig med en Venlighed og Geskjæftighed, som jeg aldrig havde set før. Vi var bleven de bedste Venner, da Hesten kom efter hende. Vi vandrede ned gennem Skoven, medens jeg førte den ved Bidslet; men da vi naaede Bygdeveien, steg hun op, inden jeg kunde hjælpe hende. Hun havde en liden Hue, der har tilhørt Edvard, paa Hovedet og slog nu en vid Kappe om sig, der ganske tilhyllede hendes sedvanlige uklædelige Dragt. Fra Hesten rakte hun mig sin Haand og sagde med et Udtryk, der paa én Gang var bønligt og bydende: «De holder jo nok Deres Løfte, intet Ord om Sangen.» I det Øieblik saa hun igjen ikke ud som et Barn. Hun fór afsted som en Pil.

Har jeg ikke ganske taget feil af hende? Skjulte der sig ikke just under alle disse Modsigelser en fint udpræget, med sterke Instinkter begavet Sjæl, der kjæmpede for sin Befrielse, uden at vide hvorledes hun skulde haandtere den Virkelighed, hvori hun var sat?

Men hvad var det? Hvad rørte der sig i hende? Hvorledes vil det arte sig? Er det maaske allerede udvisket i den nye Omgivelse? Hun har nu været der i halv-tredje Aar og er bleven konfirmeret dernede. Hendes Tante fører et elegant, selskabeligt Hus. Om hun kom igjen bymæssig forkvaklet, uden Præg og Individualitet? Hendes Moder betroede os forleden, at Tanten ivrig ønskede at beholde Sofie dernede, da hun der kunde «gjøre sin Lykke». Hun havde allerede to alvorlige Tilbedere foruden nogle andre af «anden Rang». Men alle Overtalelser var strandede paa Sofies Ønske om at komme hjem. Og hun kommer hjem. Hvad der er visst, er, at det ikke er den Sofie, der reiste, det opløbne Barn med Blaalerreds Kjole og Mammelukker og de lange Fletninger ned ad Ryggen. Det er den syttenaarige Sofie, som kommer igjen, maaske «herrlich in der Jugend prangend wie ein Gebild aus Himmels Höh'n». Og hvad saa? Ak, kjære Müller, min gamle, ærlige, ubehændige Bjørn med dine Husvarmeteorier og din Frygt! Min Frygt er, at dine Ulykkesspaadomme slet ikke skal indtræffe; min Frygt er, at jeg ingen Grund har til Frygt. Jeg skal aldrig mere styrte mig beruset, blindt troende ud i hine lokkende Dybder, hvor man tror at se Perler og Skatte paa Bunden. Schillers *Taucher* var en Helt, en ungdommelig Helt første Gang; anden Gang var han en Nar. Ak, jeg skal aldrig mere være en Nar! I vore Dage har man opfundet Dykkerklokker, hvor man forsigtig kan fire sig ned og rolig iagttage alting uden at faa engang saa meget som Snue efter.

AV SOFIES DAGBOG

Skjønt Opholdet i Christiania kun varede i ti Dage, vilde Tilfældet, at jeg ogsaa her skulde blive buden paa Bal. Her skulde jeg se den hele gentile By. Jeg gik med et hemmeligt Haab om, at jeg blandt mine Landsmænd

vilde forvinde det ubehagelige Indtryk og forsone mig igjen med min kjære Dans. Men jeg tog feil. Alt, hvad der dunkelt og ubestemt havde stødt mig, traadte her bestemt og mere udpræget frem. Her var Individualiteterne mere fremtrædende og Kontrasterne mere iøjnefaldende.

Jeg kom til at sidde i en af de forreste Damerækker. Paa Gulvet havde Herrerne dels placeret sig i Grupper, dels slentrede de op og ned langs Rækkerne, akkurat som Officererne, der mønstrer Geledeerne. I det samme lød Musikken, den hele forreste Række blev optaget paa en eneste stakkels, paafaldende svær, ung Dame nær. En Herre ved Siden af sagde blot de Ord til sin Sidemand, men saa høit, at den arme nok kunde høre det: «Veiet, men ikke fundet for let.» Hvorfor udsætter hun sig for en saadan Ydmygelse? . . . Hvem af os kan sikres for den? . . . Hvorfor udsættes vi for den? . . . Alle disse Spørgsmaal stormede konfust ind paa mig, medens den ene Damerække forsvandt efter den anden, og Raden kom nu til min. En ulidelig Følelse af Skamfuldhed betog mig; jeg ønskede mig hundrede Mile borte; jeg følte, at jeg vekselvis blev bleg og rød. Jeg vil slet ikke danse, sagde jeg til mig selv. Dette kom over mig med ett. Og virkelig, efterat jeg havde givet et Par Afslag, følte jeg mig beroliget igjen og ligesom hævet i mine egne Øine. Jeg sad mellem to unge Damer, der var smukke og meget nydelige. En liden, tynd Kavalier med et fladt, intetsigende Ansigt lorgneterede os meget sterkt, men syntes ikke at kunne blive enig med sig selv. Mine Naboersker railleerede ham dygtig bag min Ryg; jeg ventede intet mindre, end at de vilde slaa Vrag paa ham. Hvor forundret blev jeg derfor ikke, da han bukkede for den ene, og hun reiste sig med det forbindtligste Smil!

Den anden sad over; jeg forsøgte at knytte en Samtale med hende; men det var ikke muligt at faa et ordentligt Svar, saa forstemt og distræt var hun bleven. En Mængde Damer sad over, og der manglede ikke paa Kavalerer; men de stod blot omkring og saa til,

og de, der dansede, saa ud, som om de forrettede et tungt Arbeide. Ingen af Parterne syntes at føle nogen rigtig Glæde derved, og jeg vidste ikke, hvad jeg skulde tro. Mon det skulde komme af, at Damerne slet ikke faar Lov til at danse med hvem de vil?

Det forundrede mig ogsaa, at de styggeste Herrer paa Ballet næsten altid opsøgte de smukkeste Damer, ligesom de ikke kunde falde nok i Øinene alligevel. Naar en saadan Herre vilde gjøre sig Rede for, *hvorfor* og med hvilke Tanker en saadan Dame følger ham i Dansen, saa vilde det dog ganske bestemt falde ydmygende ud for ham. Mig forekommer det, at de uheldige Kavalerer ogsaa burde opsøge de uheldige Damer, saa var de dog sikre paa et frivilligere fra Hjertet kommende Jo Tak. Et frivilligt Jo Tak, o, hvem giver ikke det! Vi danser med hvem det skal være, naar vi blot faar danse! Vi danser med Naale i Skoene, naar vi blot faar danse.

Blandt de dansende var der en Herre, der var mig paafaldende mellem de andre. Det var en høi, slank Person med et blegt, udtryksfuldt Ansigt. Han var ikke ganske ung, og af den Maade, hvorpaa man gik af Veien for ham, sluttede jeg, at det var en Mand af Betydenhed. Det mest paafaldende var den Glæde, det Liv, hvormed han dansede. Det er umuligt at beskrive den ridderlige Gratie, den virkelige Fornemhed, der hvilede over ham, naar han bøiede sig ned til sin Dame i Konversationen eller førte hende ud i Dansen, og den Livslyst, den Glæde, der da straaledede ud af hans Træk, af enhver Bevægelse. Han saa ud, som om han havde vundet hende gennem tusende Farer, ikke som om hun var tilfaldt ham ved et Magtsprog. Hvor gjerne vilde jeg ikke have danset med ham! . . . Det var, som om jeg maatte flyve ham imøde og styrte mig med ham ind i Hvirvelen ved Lyden af Musikken, der i det samme bragte mit Hjerte næsten smertelig til at banke. Og dog vilde det ingen Glæde have voldt mig, hvis han havde opfordret mig. Jeg havde maattet give ham det samme Ja med den samme Bøining, det

samme reglementerede Smil, som han vidste, jeg vilde have givet den første den bedste Gjek, der var kommen. Han forekom mig for god dertil. . . . .

Mine Ballidelser, er de ikke i det smaa en Afspeiling af Livet? . . . . .

O, i disse Ord ligger ligesom Summen af mine dunkle Barnesorger! Lykkelige Børn, hvis største Frygt har været den for en bortkommen Skolebog, som ikke har kjendt andre Sorger end Tabet af sin Dukke! Ved hvilken dunkel Tilskikkelse blev mit Sind saa tidlig vakt til en Betragtning af Livets alvorlige Sider, til en dyb Sorg, en Angst over det, vi kalder vor Bestemmelse? — Vor Bestemmelse er at *giftes*, ikke at blive lykkelige. I den Forstand har jeg set begge mine ældre Søstre opfylde sin Bestemmelse. De tog sine Mænd med Overlæg, frivillig, og dog vilde de ikke under nogen Omstændighed selv have valgt dem. Hvor levende staar ikke disse Scener endnu for mig; de gjorde et Indtryk paa mig, der aldrig kan udslettes. Om begge mine Svogre, der fulgte efter hinanden som Lærere her i Huset, har jeg den ubehageligste Erindring. Da *Marie* blev forlovet med *Broch*, denne sære, stive, utaalelige Pedant, som hun saa mange Gange selv havde leet af, var jeg endnu ganske liden; men jeg husker det godt endnu. Da vi var samlede, og det blev forkyndt, sagde jeg til ham: «Hvor kan du tro det, hun vil bare narre dig!» Marie — der saa tidlig skulde dø — blev først ofret; hun var den ældste. Hun skal have været saa smuk, men jeg har intet bestemt Indtryk deraf; maaske hendes Skjønhed havde dette alvorligere, aandige Præg, som et Barn ikke forstaar. Men *Louise* var frisk og straalende som en Vaardag, da hun kom hjem efter to Aars Fravær i Kjøbenhavn hos Tante. Denne Skjøn-

hed, det fremmede Snit paa hendes Klæder, hendes utvungne og dog sirlige Væsen gjorde et dybt Indtryk paa mig. Det var, som om alt, hvad hun rørte ved, blev forskjønnnet. Jeg saa op til denne Søster med en Art stum Beundring. Med en Skarsindighed, som kun Børn har, vidste jeg at gjennemtrænge alt, hvad der angik hende. Men hun var den voksne Pige, og kun paa barnlig Vis turde jeg lægge denne min dybeste Interesse og Hengivenhed for Dagen. Jeg løb hendes Ereuder, gjettede ethvert af hendes Smaaønsker og søgte paa alle Maader at behage hende.

Fra Tante *Charlotte* havde jeg til min tiende Fødselsdag faaet en Voksdukke, og da jeg syntes, at den havde Lighed med Louise, kaldte jeg den op efter hende. Men lidt efter lidt identificerede jeg den ganske med min Søster; jeg inddigtede i dens Skintilværelse alt, hvad der bevægede hende. Fik Louise en ny Kjole, skulde Dukken have akkurat en lignende. Med denne Louise talte jeg, for hende turde jeg uden Sky udøse mit Hjerte. Jeg raadede, jeg trøstede hende i vanskelige Tilfælde, jeg drømte de skønneste Fremtidsdrømme med hende. Dukken havde sin Bopæl inde i en dyb Niche i Grotten. Her sad den som en liden fortryllet Prinsesse, skjult for Verden, og ventede paa den Dag, da Lykken skulde komme og hente den . . .

. . . . .

Ja, Louises Skjæbne har jeg taget mig ganske anderledes nær. At *hun* kunde gjøre dette! Hvor jeg hadede denne *Caspers* . . . Han var yngre og smukkere end *Broch*, havde et saakaldt «godt Hoved» og et Slags *Mutterwitz*, som han idelig øvede; men disse Egenskaber tjente kun til at sætte hans Raahed og Indbildskhed i et sterkere Lys. Mor og mine voksne Søstre behandlede han altid plumpt og uærbødig, og han skammede sig ikke ved at indprente i *Edvard den Grund*s sætning, at alle Kvinder var et Slags underordnede

Væsener, der ingen bedre Behandling fortjente. Det bar ypperlige Frugter; Edvard blev fra en ganske snild Gut mod os Søstre tyrannisk og uartig. Ikke desmindre forelskede Hr. Caspers sig i Louise og nedlod sig til at begjære hendes Haand. Aldrig glemmer jeg den Dag. Om Morgenen havde han skrevet et Frierbrev. Ved Bordet var alle tause. Louise saa blussende ned paa sin Tallerken og rørte ikke sine Yndlingsretter, som — jeg ved ikke om tilfældig — var bragt paa Bordet den Dag. Mor saa høitidelig ud, og da vi reiste os fra Bordet, hjalp Caspers hende at sætte Stolen bort. Om Eftermiddagen talte Mor om Kvindens Bestemmelse og hvad Børn skylder sine Forældre. Jeg forstod da, hvad der var paafærde; jeg vidste ogsaa, hvad Louise vilde svare; jeg vidste, at hun elskede en anden. Hun havde aldrig sagt det; men jeg vidste det dog. Jeg var gaet saaledes ind i denne stumme Kjærlighed med hende, at den var bleven ligesom min egen. Jeg skiftede Farve ligesom hun ved hans Navn, skjønt jeg aldrig havde set ham.

Natten efter denne høitidelige Dag vaagnede jeg ved, at hun laa og undertrykte sin Hulken. «Er du vaagen, Sofie?» spurgte hun. Har hun villet aabne mig sit Hjerte, eller var det af Frygt for at røbe det? Jeg troede det sidste og lod, som jeg sov. Men da det blev stille, stod jeg op og listede mig hen til hendes Seng. Hun sov. Her sad jeg til den lyse Morgen; jeg turde ikke forlade min Post, jeg maatte overbevise mig om, at hun sov trygt, ligesom om jeg kunde beskjerme hendes Søvn. Dagen efter blev det forkyndt, at hun var forlovet med Caspers. Da sneg jeg mig ud af Stuen, fór nedover Engene og skjulte mig i det tykkeste af Skoven. Her græd jeg bitterlig . . . . .

. . . . .

. . . . .

Naar jeg saa Caspers vise Louise Kjærtegn, forekom det mig, at hun led en offentlig Beskjæmmelse. Jeg

kunde ikke taale det; jeg oprørtes paa min stakkels Søsters Vegne; jeg kunde ikke holde det ud inde i Huset, men skjulte mig i Skoven og i Grotten. . . .

Imidlertid nærmede sig den frygtelige Dag, da Louise skulde vies til Caspers. Jeg troede bestandig, at Him- melen vilde lade ske et Underverk for at forhindre det. Der skede intet Underverk, uden at det skulde være, at Loise var forunderlig fattet. Det smertede mig mere, end det glædede mig. Enten jeg vilde eller ei, maatte jeg være med i Kirken. Her saa jeg Louise staa for Alteret med den Mand, som hun hverken elskede eller agtede, og som siden har gjort hende saa grænseløs ulykkelig.

Men efter Høitideligheden, da ingen spurgte efter mig, ilede jeg ned til Grotten. Siden Louises Forlo- velse havde jeg neppe set min Dukke Louise. For sidste Gang tog jeg hende frem. Jeg talte ikke mere til hende; thi hun var jo død. Hun skulde, hun maatte være død. En saadan Nedværdigelse turde hun ikke overleve. Og saa tog jeg da den lille Døde og iførte hende hvide Klæder, lagde hende i Kisten og satte den ind i det dybeste af Nichen. Seks smaa Vokslys brændte i malede Tinstager, og ligesom de Gamle skrin- lagde sine Døde med alle deres jordiske Skatte, tog jeg hendes Klæder og Kostbarheder og alt mit Lege- tøj og gjemte derinde. Da alt var i Orden, kyssede jeg hende og græd saa oprigtige Taarer over hende, som om det kunde have været min Søster. Derpaa murede jeg Aabningen ganske til med Ler og Sten, og et nyt Lag Jord og Mos skjulte aldeles Sporene. Hvad der her gjemtes, skulde aldrig, aldrig mere komme for Dagens Lys. Jeg følte, at jeg murede min Barndom ind med det samme. Udmattet paa Legeme og Sjæl kom jeg hjem og sneg mig op paa mit Værelse.

Og det er sandt, hermed endte min Barndom, og et nyt Afsnit af mit Liv begyndte. Den Tomhed, den Ensomhed, der indtraadte i vort Hus, efterat begge mine Søstre havde forladt det, var ogsaa vel skikket til at nære den triste Retning, mine Tanker havde taget. Mor havde nok havt alvorlige Kampe med dem at bestaa, førend de foiede sig. Hun troede det derfor nyttigt itide at bearbejde sine andre Døtre for om muligt at forebygge hos dem, hvad hun kaldte «Romangriller». Saa hørte jeg da i rene, tørre Ord udtale, hvad jeg med Skræk havde anet, at *det næsten aldrig falder i en Kvindes Lod at egte den, hun elsker; og dog er det hendes Bestemmelse at egte nogen*, da den ugifte Stand er den allersørgeligste. «I denne Henseende er I alle Prinsesser,» sagde hun. Jeg svimlede mellem disse Tilstande . . . At giftes bort uden nogen Tilbøielighed, at slynges saaledes ved en dunkel Magt viljeløs og dog frivillig ind i en ganske anden, uelsket Tilværelse! Og nu, hvis man elskede en anden? . . . Arme Louise! . . . O Gud, lad mig ikke elske som hun! . . . Udtør denne Kilde i min Sjæl! . . . Lad mig undgaa Skjæbnen! Jeg vil leve ene — ene til mit Livs Ende, aldrig elske, aldrig egte nogen. Denne barnlige Bøn var kanske latterlig; men endnu kan jeg ikke le af den . . .

. . .

. . .

Den enlige Stand begyndte at faa en Art hellig Betydning for mig. Undertiden var den dog vist en sterk, fri Sjæls eget Valg. Naar jeg kom sammen med Bygdens gamle Jomfruer, iagttog jeg dem med spændt Interesse. Ak, de var lidet skikkede til at gjøre Idéen smuk eller opbyggende. Hvilket øde Liv! Deres Tanker og Anskuelser om enhver Ting, hvor pertentlig bornerte, hvor forstenede! Hvor ynkværdige deres Beskjæftigelser! Gamle Jomfru Møllerup har i de sidste ti Aar uafsladelig strikket paa en Strømpe og rækket den op igjen, og denne Straf, der minder forfærdelig om Danaidernes, har hun paadraget sig, siger Mor, fordi hun

var daarlig nok til at afslaa nogle gode Tilbud «for en Grillers Skyld». En gammel *Kone*, der gaar i Barndommen, kan maaske udfylde sit Liv med at strikke, strikke evindeligt; men mon hun vilde række op igjen? Jeg tror det ikke . . . hun har vel havt Børn . . . Over alle disse enlige, forladte Væsener det samme Præg, jeg ved ikke af hvad . . . af en gammel Jomfru. O Gud, kunde ikke denne Tilværelse gjøres smukkere? Lær mig det, lær mig at bære, at fylde den! Jeg vil læse, jeg vil lære, jeg vil arbeide Nat og Dag.

Dengang havde jeg alt læst meget, men overfladisk og uden noget Valg. Det var Ting, som mere slappede end berigede min Sjæl. Men selv ved et bedre Valg savnede jeg Hovedbetingelserne for at forstaa og til egne mig det læste: Jeg manglede Kundskaber. En glødende Iver for at lære noget greb mig. Under den forrige Lærer, Hr. Caspers, havde jeg holdt Skridt med Edvard, det vil sige, jeg havde gennemgaaet de første Udtog af de almindelige Skolebøger. Nu begyndte mine Selvstudier; jeg læste sent og tidlig; jo mere jeg kom ind i det, jo mere vokste Interessen. Men jeg skjulte mine Bøger ligesaa forskrækket som Amalie sine Romaner. Saaledes holdt jeg hemmelig Skridt med Edvard, indtil jeg var kommen ham forbi.

En Dag bad jeg ham saa vakkert at laane mig et botanisk Verk, som jeg vidste, han havde i sin Reol; jeg vilde blot se Billederne, sagde jeg. Men han ytrede haanlig: «Du behøver ikke at anstrenge dig med at lære noget sligt; Caspers siger, at Fruentimmer blot er skabte til at styre Huset for Mændene, og at man burde sætte alle lærde Damer i Daarekisten.» Det gav dog ikke min Lærelyst noget Stød. «Det er ikke for Mændenes Skyld, det er for min egen, jeg lærer.» Men aldrig bad jeg Edvard mere om nogen Bog, og alle dem, jeg dels af Faders Bogsamling dels ved Laan kunde overkomme, bragte jeg ned i Grotten, hvor jeg indrettede mig et lidet Bibliotek. En Sten lukkede for Aabningen saa kunstig, at ingen kunde opdage den. Hvor glad var jeg ikke, naar jeg kunde komme ned

til mine Skatte! . . . Jeg gik altid ugjerne hjem, men dog, som mig syntes, rigere end før. Alt, hvad jeg oplevede om Dagen, satte jeg i Forbindelse med det, jeg havde læst. Historien interesserte mig især levende. Fra Stenen ved Indgangen kunde jeg se, naar der kom nogen. Nærmede nogen sig nede ved Mølleledet, saa kom Bogen øieblikkelig ind i sit Skjul. Jeg havde en overordentlig Sky for at røbe nogen Kundskab, selv for Far, og Edvard og Caspers kunde have lagt mig paa Pinebænken, før de skulde have merket noget.

Mine Glæder og Sorger var saaledes ikke et Barns. Jeg havde en egen Maalestok for dem. Kun i det Forhold, de stod til min egen store Bekymring, fik de Betydning. En legemlig Smerte, et skuffet Haab, Tabet af noget kjært tog jeg mig derimod lidet nær. Et Instinkt sagde mig, at den bedste Modvegt mod disse Grublerier laa i Virksomhed, og neppe havde jeg fattet den Idé, førend jeg med grænseløs Iver begyndte at deltage i Husets Forretninger. Men dette skede med en Ustadighed, en febrilsk Uro, der aldrig gjennemførte noget . . . . .

Caspers reiste, og nu skulde Kold komme. Jeg hadede ham allerede, førend jeg havde set ham. Da han første Gang sad ved Bordet, blev jeg forundret ved at se, hvor ung og smuk han var, og at han talte et ganske andet Sprog end de andre. Han kom ikke blis-
strende ind i Stuen, han bandede ikke, naar han talte med Folkene. Jeg hadede ham endnu mere derfor. Jeg gjorde den simple Slutning: Jo høiere de har Grund til at stille sig selv, desto lavere stiller de os. Hr. Caspers fandt mig og mine Søstre altid gode nok til at blive hans Husholdersker; for Hr. Kold maatte vi da være noget endnu ringere. Med denne Uvilje, saa gløsdende som den kan rodfæste sig i et uerfarent Barns Hoved, har jeg mødt ham. Hvor pinlige var ikke disse Skoletimer med ham! Jeg vidste, at jeg med al min

Lærvillighed, al min Flid dog kun vilde blive dette ringe Væsen i hans Øine, som han havde Ret til at se ned paa. Den himmelske Taalmodighed, han viste, kunde den være andet end Ringeagt? Naar jeg da kunde lade ham sidde en stiv Klokketime og anstrenge sig for at forklare mig Elementerne til noget, som jeg for længe siden var udover, følte jeg selv det grusomme og latterlige deri; men jeg var som forstokket. En Forbryder maa være saaledes tilmodé. En sjelden Gang skjendte han, og jeg følte mig besynderlig sønderknust og hædret derved . . . Ethvert Tegn paa hans Uvilje kunde have gjort mig stolt. O, jeg syntes, at jeg kunde føle, hvor jeg var ham imod; naar Leksen var ude, løb jeg, som om jeg kunde løbe fra min egen Ufordragelighed.

Har jeg gjort ham Uret? En Gang, en eneste Gang faldt denne Tanke mig ind; men den var saa flygtig, saa uklar, et Stjernes kud, ingen ledende Stjerne. Vi traf hinanden paa Sæteren. Han forekom mig der ganske anderledes end mellem de andre, hvor han bestandig er saa underlig spotsk og siger alting med en saadan Mine, at man aldrig ret ved, hvad han mener. Han udtalte Ord saa sælsomme . . . Jeg tvilede, om jeg havde hørt ret. Han opmuntrede mig til at synge . . . At synge! . . . Men da vi kom hjem igjen, var han den samme, og jeg saa, at jeg havde taget fejl.

Har jeg taget fejl? Jeg ved ikke; men endnu er denne Fordom saa rodfæstet hos mig, at jeg ikke kan være i hans Nærhed, uden at jeg føler mig beklemt

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .

AV MARGRETHES BLADE

— — —
 Naar det var muligt, burde Mændene aldeles ikke vælge. De vælger mest efter sanselige Indskydelser; de sætter Besiddelse over alt.

Kvinderne burde heller ikke vælge. De er saa lidet udviklede, at de ikke engang kan vælge fornuftig af Fornuft. Man vilde forfærdes ved at se de Motiver, der ofte bevæger dem til at tage imod et Tilbud.

De saakaldte «stiftede Partier» indeholder derfor ofte en større Betyggelse for den gjensidige Lykke, end man tror. Man skal ikke foragte dem.

Der er blot ett, der i Sandhed bør vælge, og det er den *kvindelige Kjærlighed* . . . . .

Af alle de drømte og virkelige Egenskaber, der indtager en Mand for den Kvinde, hans Valg falder paa, glemmer han blot en liden ubetydelig; det er *hendes Kjærlighed*.

Merker han alligevel, at den lille Ting mangler, saa tænker han: den kommer nok.

Alle mænd tror sig Pygmalioner, der tidsnok kan belive Billedstøtten, naar den Tid kommer, da hun nødvendigvis maa stige ned af Piedestalen.

Men Egteskapet tænder neppe nogen Kjærlighed; der bør tvertimod bringes et dygtigt Fønd med for at holde det ud.

En Mand kan, selv om han ikke er nogen øm Egtemand, være en *brav* Egtemand. Han kan røgte sit Kald lige ivrig, lige samvittighedsfuldt. Hans Pligter har en bestemt Begrænsning.

En Hustru derimod maa være *øm*, skal hun være *brav*. En Hustrus Kald har ikke saadanne Grænser. Det bestaar i en Skare ubestemmelige, forskjelligartede, navnløse Enkeltheder, usynlige som Duggen, der falder, og som blot faar sin Betydning gennem det Sindelag, hvorefter de udgaar. I dette, i Kjærligheden, ligger dets Ubegrænsethed. Uden denne skrumper det ind til et Aag, en triviell Pligtopfyldelse, hvori det øieblikkelig søger sin Begrænsning.

En Mand kan sidde hele Dagen ved sin Pult uden en eneste Gang at tænke paa *hende*, for hvem han dog arbejder. Derimod tænker han meget paa, hvorledes den Artikel, han arbejder paa, vil tage sig ud i Bladet, og hvad Virkning den maaske har paa næste Forfremmelse.

Hustruen, der elsker, tænker alene i al sin Gjerning paa ham. Til *ham*, for *ham*, ved *ham*, alt. Han er hendes Ærgjerrighed, hendes Offentlighed, hendes Statsraadsafdeling . . . .

Det er mærkværdigt, hvorledes man kan føle, idet man træder ind i et Hus, om denne belivende Gnist er tilstede eller ei. Man merker det ordentlig paa Atmosfæren inde i Stuerne. Hvor den raader, vil alt have et mildt, beaandet Skjønhedens Præg; hvor den mangler, er alt dødt, koldt og nøkternt, selv i den rigeste Omgivelse. Enten river hun sig da med Magt løs af Aaget og lader Maskineriet gaa, som det kan, medens hun søger at døve sit Liv udenfor Huset, eller hun gaar rent op i det, hun selv bliver en knarrende Maskine, som man helst undgaar.

* * *

Det fortælles meget om den høie Stilling, Amerikanerinderne indtager i sit Land. Det kan nok være, at dette hviler paa noget, vi ikke ret vil anerkjende. Derfor kan det dog være lige vegtigt i sine Resultater. Jeg vil tro, at den praktiske Maade, de opdrages paa, Lovene, der indrømmer dem alle Fordele, Mændene, der med klog beregnet, fin Egoisme, verner om deres Stilling, gjør dem fra Vuggen af til disse stolte, uafhængige Væsener, hvis Indflydelse strækker sig fra Dagligstuen op gennem alle Forgreninger af det offentlige.

Ved Siden deraf vil jeg forsøge at give et Omrids, kun et svagt Omrids, af vore unge Pigers Livskaar. Endnu inden de fødes til Verden, har Lovene plyndret dem. Det forudsættes allerede da som en Nødvendighed, at de skal forsørges af en Mand, der vil tage dem tilegte. Egtemanden bliver da for dem et Slags Brødstudium, ligesom Jus og Krigsvidenskab for Sønnerne. Opdragelsen anlægges derefter, det vil sige, meget mere paa at opnaa Attestas til Kaldet end egentlig paa at lære at bestyre det. Saaledes vokser de op, uden virkelige Kundskaber, uden dybere Interesser, i et ube-

skjæftiget Liv, fuldt af tomme Glæder. Det er, ligesom Forældrene i en Slags medlidende Svaghed ikke kan skaffe dem nok af disse, ikke nok kan bedøve dem for den alvorlige Skjæbne, der venter dem; de skal i det mindste more sig og have det godt, saalænge de er hos dem. Ofte kommer dertil en hemmelig Hjertesorg, der herjer i deres Indre, ligesom hine snigende Skovbrande, som man ikke bemærker i det klare Sommerlys. Saa staar de da ved Grænsen: Hjælpeløshed paa den ene Side, et kummerligt Tilfældighedsparti paa den anden. Valget er ikke saa svært. Silkesnoren er jo altid ærefuldere end Strikken. De bliver da gifte. Og nu venter man, at i det mindste de bedste af dem skal skaffe sig en Betydning, ædlere end den, nogle elendige Baltriumfer har beredt dem. Nei, det vil kun sige, at de nu først gaar ind i Dunkelhedens og Betydningsløshedens haabløse Nat. En paafaldende Hensvisnen betegner denne Overgang. Man ved intet mere om disse Væsener, der engang nævntes under Navn af den smukke Den eller Den; man kjender dem fast ikke mere, naar de ude viser sine falmede Skikkelser. De er ikke mere Individier, de er norske Husmødre. Ved De, hvad en norsk Husmoder er? Jeg ikke heller rigtig; men jeg ved, at jeg ikke kjender en eneste Kvinde, der virker belivende i en videre Kreds, det være ved Elskværdighed eller ved Aand, og dog kjender jeg mange, der baade kunde og burde det.

* * *

20de Juni.

Det vil bedrøve Kold at høre, at jeg er død. Han vil maaske tænke, at jeg tror mig glemt af ham. Og saa det vil bedrøve ham. Min unge Ven, kunde jeg sige Dem, hvor rolig, hvor tillidsfuldt jeg tager denne Taushed. Og dog vilde det have glædet mig inderlig, havde jeg hørt noget fra Dem. Nei, jeg ved, De har ikke glemt mig. Kan en Broder glemme en kjær Søster? Og en saadan var jeg dog for Dem. Anden Magt ved De, at De ikke har havt og aldrig kunde faa

over mig. Det bedste, det blideste i Dem har jeg for-
maet at lokke frem. Lad os være taknemmelige for,
at vi fandt hinanden i Forstenelsen herinde, og at vort
Møde var saa smukt og varmt og saa kort.

Saa hør da endnu et sidste Ord fra Deres Veninde.
De tror nu, at Deres Hjerter er dødt, og at De er
uimodtagelig for en ny Følelse. De første Skuffelser
efterlader altid denne Tro, indtil man merker, at ogsaa
det var en Skuffelse. Maaske De har allerede erfaret
det. De vil atter føle Dem fængslet, dybere, sandere
end nogensinde før. Er det en ung Pige, der er ædel
og elskværdig, o, saa ber jeg for hende! . . . Behandle
hende varlig, krænk hende ikke. Vær ikke raa og sig:
denne unge Pige elsker jeg, hun skal blive min; men
sig: denne unge Pige vil jeg bringe til at elske mig;
hvis ikke, maa jeg forsage hende. Overfald hende ikke,
saa hun forvirret over dette Overfald rækker Dem
Haanden uden at kunne besinde sig, hvorfor hun egent-
lig gjør det. Lær hende at *tro paa Dem*; kan De ikke
vinde hendes Tillid, saa anse alt for tabt. Lad hendes
Følelse modnes gennem en dyb og inderlig Vurderen
af, hvad der er *bedst* i Dem. Som Mosten vil den have
Tid til at gjære, og er den da *egte*, vil den strømme
over af sin egen Sødme. Agt paa den da og tag den
som en Gave af hendes Haand. Tag den, som den er
vunden: ydmyg, skjønsom, ridderlig. Thi saasandt
som Menneskene agter lidet paa den og savner den
bittert; saasandt som det er Deres Mening, at hun skal
dele et Livs Besvær som dette med Dem, *saa er den
det eneste, som holder ud*, ja, saasandt som Gud lever
og vil være mig tro i min sidste Stund, faar De ikke
dette Klenodie med, saa er det andet ikke værd at eie.

* * *

Sankhansaften.

Det gaar hurtigere, end jeg havde troet. Inat tænkte
jeg, at min sidste Time var kommen. Jeg har dog været
oppe idag; jeg har ryddet op i mine Skuffer og har

skrevet og ordnet og sat friske Blomster overalt. Hvad der af dette mit jordiske Testament skal tilsendes Kold, vil jeg nu forsegle; han modtager min Afsked fra denne Verden. Mine Tanker om Evigheden, om hin fortsatte personlige Tilværelse, om mit Haab paa den, har jeg ikke betroet Papiret; jeg har aldrig kunnet tale derom til noget Menneske. Jeg er let og glad; Gud vil ikke gjøre denne Følelse tilskamme, men have Barmhertighed med mig, fordi jeg har lidt saa meget. Alt er nu overvundet, endog Tanken om det sorte *Skrin*, som jeg har haft en indgroet, barnagtig Skræk for. Skal endelig Ødelæggelsens Rædsler hermetisk opbevares! . . . At ikke et Menneske kan faa Lov til at lægge sig til Ro i den Jord, hvorfra det stammer, uden i denne afskyelige Varetægtskasse, som skiller os fra den Moder, der saa inderlig længes efter Gjenforening med os! Hvor sød var ikke den Forestilling, at denne Moders Arme omsluttede os fast og ømt, at vi allerede straks var ett med hende . . . Men kan det ikke være anderledes, saa læg mig i Skrinet, men med saa faa Anstalter og saa hurtig som mulig. Der er intet for Lægerne at opdage ved mit stakkels udtærede Legeme. De vil dog kun sige, at Lungen har været lidt for liden eller Hjertet lidt for stort . . . . Ingen maa røre ved mig uden gamle Tante Hanne . . . Tante Hanne har været snild mod mig; — hun har haft en stille Tanke for min Skjæbne . . . . Hun er en af dem, som har siddet paa sit ensomme Værelse over sit Strikketøi og har fredet stille om det eneste, som er værd at mindes i Livet . . . Hun har ikke glemt, at Ungdommen har et Hjerte, — et Hjerte, hvorfra den kan dø. — Jeg vil lægges ned i Skrinet i min blaa Silkekjole og med det røde Koralhalsbaand og Armbaandene . . . dem havde jeg paa en Aften — en lykkelig Aften . . . O min eneste . . min Tanke og min Drøm her i denne Verden . . for en eneste saadan Aften er det dog værd at udholde Livet . . . Tak, fordi du har været til og opfyldt Tilværelsen og gjort den rig og underfuld . . Tak, Tak,

for alt, for den Fryd, du har ladet mig ane, for Drømmens lyksalige Bedrag — for Smertens Overmaal . . . alt har været stort og fuldvegtigt og er af det, som kan tages med. — — —

Margrethes dagbogsblad var bestemt for Kold og han mødte dem, samtidig med at han fikk høre om hennes død. Tapet av henne gjorde et smertelig inntrykk på ham, også fordi han tross sitt løfte endnu ikke hadde sendt henne sine optegnelser. Imidlertid begynner han og den hjemvendte Sofie å nærme sig hverandre i fortrolighet.

En Eftermiddag kom Kold hjem fra en Tur paa Marken og traf Husets Damer siddende paa Have-trappen. Fruen og Sofie syede, og Amalie strikkede, hvilket Arbeide hun nu og da afbrød for at lugte til en uhyre Buket af Levkøier og Reseda, som hun netop havde røvet af det store Blomsterbed. Dette Bed var Fruens Stolthed, og det straalende ogsaa denne Høst i et usedvanlig rigt Flor.

«Veiret er saa deiligt,» ytrede Fruen til Kold, «at vi ikke kan overtale os til at gaa ind. Hvilken Mildhed paa denne Aarstid!»

«Det er sandt; jeg gruer ogsaa for at gaa ind i de kvalme Værelser. Man burde lukke Husene og flytte ganske ud i Naturen, saalænge vor korte Herlighed varer.»

Man talte en Stund om Veir og Vind, om Høsten og om Næsten. Naar det kom paa det sidste Emne, var Fruen især i sit Es. Hun havde virkelig et Slags Force i at fortælle. Hun kjendte Folks indre Historie til Punkt og Prikke; selv om dem, man mindst skulde tro det, vidste hun at fortælle noget merkeligt, hvortil hun gjerne knyttede en eller anden lærerig Betragtning. Samtalen blev pludselig afbrudt ved Edvard.

Dette unge Menneske var netop i den uheldige Overgang fra Skoletvang til en Frihed, man endnu ikke forstaar ret at haandhæve, hvori man gaar op i alle mulige

Tendenser uden at fastholde en eneste, hvor man interesserede sig for alting og dog ikke ved at beskæftige sig med noget. Han skrev Vers, han spillede Piano forte, han optog Skisser — altsammen lige ustadig og som oftest forstyrrende for de andre. Moderen, hvis Kjæledægge han var, saa et rent Vidunder i ham paa Grund af alle disse Anlæg. Sofie var den eneste, der havde Klarblik nok til at skjønde, at alt dette ikke førte til noget. Hun foreholdt ham det undertiden og bad ham drive disse Sysler med Alvor, hvilket den unge Herre naturligvis blot tog ilde op, idet han forment, at han nu selv var voksen.

Man havde netop hørt ham fantasere paa Pianoet, dernæst afrette sin Hund og bringe den til at hyle ganske afskyelig, endelig rende ud og ind igjennem adskillige Dører, da han pludselig præsenterede sig for Selskabet i en Art Forklædning, bestaaende i en af de Damehatte, der var i Mode for tredive til fyrretyve Aar siden, og hvis Form og Størrelse nu virkelig forekommer os saa fabelagtig, at man neppe kan begribe, at de har været benyttede paa offentlig Gade. Man husker maaske en Sort af sort trykket Skind, prydet med en Kvast Strudsfjær, der, tvertimod denne Prydelses sædvanlige Maade at anbringes paa, strittede stivt i Veiret. Et rødt Langsjal og en umaadelig Sypose fuldendte Forklædningen. Hilset af de andres Latter nærmede han sig neiende, idet han i Gang og Miner efterabede en gammel Jomfru der i Bygden.

«Ah! Jomfru Møllerup! . . . . Vær saa god! . . . . Sæt Dem ned, kjære Jomfru Møllerup . . . .»

Han aabnede sin store Pose, saa tankefuld ned i den, sukkede dybt og rystede paa Hovedet. Benyttende derpaa et Øieblik, da Amalie lugtede til sin Buket, bemægtigede han sig hendes Strikketoi, trak Pindene ud og begyndte at række op; men her kom hans Hund færende efter ham og bragte ham ganske ud af Rollen . . . . «Chasseur, apportel!» . . . Syposen fløi bag Hækken — og den gamle Jomfru og Hunden som en Hvirvelvind efter.

«Jaja, vi ler, Børn!» sagde Fruen, «men der var en Tid, da Jomfru Møllerup ikke var til at le ad, men der tvertimod var mangan, som hun bragte til at græde. Da var hun den smukkeste og mest feirede Pige i mange Miles Omkreds.»

«Jomfru Møllerup? . . . Det er umuligt. Det er utroligt! . . . Den fæle Jomfru Møllerup! Hun er jo fjantet ogsaa, den Stakkel!»

«Jomfru Møllerup var sin Tids smukkeste og mest feirede Pige!» gjentog Fruen med Eftertryk. «Jeg kjender hendes Historie. En Tante af mig, der var hendes intime Veninde, har fortalt mig alle Omstændigheder ved den. Den er meget sørgelig; men den er lærerig; den kunde tjene til Advarsel for mangan ung Pige.»

«Hvordan det, Mor, i hvilken Henseende?» spurgte Døtrene.

«Det bliver interessant!» sagde Kold og satte sig paa Trappetrinet. «De maa virkelig fortælle os hele Historien, Frue, at Deres Døtre kan have rigtig Nytte af den.»

«Ak ja!» bad Amalie. «Det undrer mig, at du ikke har fortalt os den før, da der er noget merkeligt ved den.»

«Har jeg ikke gjort det, min Pige, saa kan du være viss paa, at jeg har havt mine Grunde derfor,» sagde Fruen og syede flittigere.

«Slet ikke fordi den indeholder noget i mindste Maade anstødeligt,» blev hun ved, da ingen afbrød hende. «Der er intet deri, som ikke en ung Pige kan høre paa uden at rødme. Men den ulykkelige Jomfru Møllerups Historie indeholder Træk af disse Lidenskabens Forvildelser, af disse Yderligheder, hvortil et heftigt Sind kan drives, naar det ikke forstaar at beherske sig selv; og det er min Mening, at unge, uskyldige Gemytter ikke engang i Tankerne skal foruroliges af slikt. Det har været mine Grunde, har jeg havt nogen» . . .

«Alt det kan jo ikke andet end spænde vor Nysgjerrighed paa det frygteligste,» sagde Kold, der kjendte

Fruens Fortællelyst altfor godt til ikke at vide, at man slet ikke gjorde hende nogen Tjeneste ved at respektere hendes Grunde. «Da der altsaa ikke er nogen direkte Fare for os unge, uskyldige Gemytter, saa slipper De os ikke . . . . Altsaa: Karoline Møllerup var sin Tids smukkeste og mest feirede Pige.»

«Det var hun; hun var smuk; dog var der især noget i hendes Væsen, der var endnu mægtigere end hendes Skjønhed. Hun var meget overgiven; men naar hun var i det Lune, kunde hun ogsaa være kold og frastødende. Hun var, hvad man kalder aparte. Julehelgen og andre Leiligheder lokkede gjerne en Mængde unge Mennesker op i den muntre, gjestfri Egn, hvor hendes Fader boede. Det var i den gode gamle Tid, da man forstod at more sig, da man havde sine tolv-fjorten Baller i Julen. Da stod man blot op for at klæde sig paa til et nyt Bal. Jomfru Møllerup var da det Centrum, som de unge Herrer sværmede om, og de reiste ikke derfra, inden hun havde gjort et halvt Dusin af dem ulykkelige. Naar nogen forekastede hende dette og mente, at hun var for haard mod en eller anden, svarede hun: «Hvad kan jeg for det, jeg har ikke opmuntret ham!» Og det var ogsaa Synd at sige. Koket var hun i Grunden ikke, skjønt man beskyldte hende for det. Men et Navn skulde man jo give hendes Væsen.

Hvad Karoline Møllerup var i sin Kreds, det gjaldt Ritmester von Heinen for at være i sin — uimodstaaelig, uindtagelig. Rygtet om hende var trængt til ham. Han laa netop med en hel Del Officerer i Garnison i Nærheden — det kunde vel være i Aarene 1780—81; det var derfor en let Sag for ham at mage det saa, at han blev inviteret til at tilbringe Julen hos Møllerups. At boie et Sind som Karolines syntes ham en Opgave, alene bestemt for ham. Ja, han skal have veddet med sine Kamerater, at han inden en viss Dag skulde vise dem en skriftlig Tilstaaelse om hendes Kjærlighed. Han nød allerede Triumfen forud, og det er sandt: alt, hvad en Mand kan opbyde for at vinde en Pige, satte

han ogsaa i Bevægelse. Ved alle Leiligheder var han hendes bestandige Ridder. I Komodien, som dengang var saa i Mode, var han altid Elskeren og hun Elskerinden; — men — derved blev det — ved Komodien nemlig. Karoline blev sig selv lig, munter, livsglad, udtømmelig i med ham at opfinde ny Morskab, forekommende som Vertinde; — men naar han slog paa den ømme Streng, affærdigede hun ham som de andre, drilende og koldt. Han begyndte at blive urolig. Enhver havde straks betegnet ham som den, der skulde gaa af med Seiren. Nu begyndte man at tale om en sandsynlig Kurv, og adskillige, til hvem han havde udtalt sig vel sikkert om sin Seier, dulgte kun slet sin Skadefryd. Han fordoblede sine Angreb — forgjæves. Den fatale Dag kom, da Ritmesteren maatte til sin Eskadron. Man sagde, at han var citrongul i sit Ansigt ved Afskeden, og at han sendte Karoline endnu et Blik! — et Blik, der skal være den *visse Ting*, som den stakkels gamle Jomfru fortæller, at hun aldrig kan glemme.»

«Var det da ikke hans Alvor?» spurgte Sofie, ganske bleg af Bevægelse. «Holdt han ikke virkelig af hende?»

«Det kommer ikke Historien ved, min Pige . . . . Afbryd mig ikke! . . . Efter denne Dag foregik der en besynderlig Forandring med Karoline. Man skulde have troet, at dette Blik havde forhekset hende. Hun blev meget stille, og hun tabte sig i kort Tid paafaldende. Et Aar gik saaledes hen. Da betroede hun min Tante, at hun fra det første Øieblik havde elsket v. Heisen; men — gav hun til Undskyldning — hun havde ikke kunnet tvinge sit Væsen; men næste Gang, han var kommen igjen, da vilde hun have været anderledes mod ham; — hun havde ventet og ventet, men forgjæves. Endelig,» — her sank Fruens Stemme ned til en halv Hvisken — «havde Angst og Længsel drevet hende til at skrive et Brev til ham, hvori hun i de lidenskabeligste Udtryk tilstaar ham sin Kjærlighed, beder ham at komme tilbage, — da hun ikke kan leve uden ham!»

Amalie lod Strikketoiet falde og skjulte Ansigtet i Buketten.

«Skrækkeligt!» aandede Sofie, med virkelig Skræk i alle Miner.

«Gyseligt! Oprørende!» anbragte Kold.

«Den arme Pige! Lad os ikke dømme hende for haardt,» vedblev Fruen. «Vore Forvildelser drager selv Straffen efter sig. Her fulgte den lige i Hælene. Min Tante, en sedelig, velopdragen Pige, blev, som man kan tænke sig, høilig forfærdet. Hun fik hende endelig overtalt til at skrive et nyt Brev, hvori hun i en mere sømmelig Tone besvor ham at sende Brevet, det ulyksalige Brev, tilbage. Det kom — altfor snart — sammen med et fra Heinen, der, tænk eder nu! — i faa Linjer indeholdt den Forsikring —»

Fruens Læber lukkede sig igjen over det forfærdelige, hun havde at berette. Ingen vovede at spørge.

«Det indeholdt den Forsikring, at han aldrig mere vilde kunnet skille sig fra dette dyrebare Dokument, havde han ikke heldigvis sørget for adskillige Afskrifter deraf, som cirkulerede blandt hans Venner, til uskyldig Adspredelse i ledige Timer og til Trøst for dem, der havde ladet sig holde for Nar af en snedig Kokette.

«Af dette Stød kom hun sig aldrig. Hun faldt i en langvarig Sygdom, og da hun reiste sig igjen, var hun afsindig. Hun skrev uafsladelig Breve, som man naturligvis ikke sendte bort. Vanviddet gik vel over; men fjollet var og blev hun. Skrive Breve og rive itu, strikke og række op igjen er siden blevet hendes eneste Sysselsættelse.»

Efter denne Fortælling blev der en lang Pause. Endelig sagde Kold:

«Og nu Moralen, bedste Frue?»

«Jeg ved ikke, hvad De mener med Moral; men mener De den Advarsel, den Lære, andre kan drage af en saadan Historie, da synes jeg, den ligger klart nok for Dagen. Enhver Overskridelse af Grænserne for det anstændige straffer sig selv paa det haardeste.»

«Det er vistnok saa; men alligevel maa jeg tilstaa, jeg er ikke ganske paa det rene. Den, som her krænkede Anstændigheden, var, synes jeg, Ritmesteren; men De har ikke fortalt, at han blev straffet. Den stakkels Jomfru derimod blev straffet med Skjændsel og Vanvid og alle skrækelige Ting; men hvad havde hun da egentlig forbrudt?»

«De maa ikke have hørt rigtig efter, eller ogsaa maa jeg have udtrykt mig meget utydelig. Det var *hende*, Jomfruen *selv*, der skrev ham til, uden at han havde erklæret sig ordentlig.»

«Jo, det har jeg ganske rigtig forstaaet; men endda er ikke Forbrydelsen mig rigtig indlysende. Hun skrev ham til, fordi hun troede, at hun havde noget at gjøre godt, da *hun* jo havde været den ubønhørlige. Hun gik naturligvis ud fra, at Ritmesteren var en brav Mand og ingen Kjeltring» . . . .

«Men min Gud! De vil dog vel ikke forsvare et saadant afsindigt Skridt, et saadant aabenbart Brudd paa al kvindelig Takt! . . . Er det kanske Deres Mening, at Damerne skal fri selv og Herrerne undselig uddele Kurve?»

«Nei bevares! Det er slet ikke min Mening; det var jo at berøve Damerne deres dyrebareste Privilegium. Jeg troede blot, at enhver *dyb, egte* Følelse hos dem ogsaa — fordi de er Mennesker som vi — har Ret til at give sig en Form, naar den kun holder sig indenfor de lovlige, det vil da sige *Gratiens* Grænser, og jeg tror endvidere, at Omstændighederne, Individualiteten, tilsteder mange Undtagelser fra det sedvanlige. At Jomfru Møllerup, drevet af sin Lidenskab og daaret af den Tro, at hun var elsket af den, hun selv havde forskudt, skrev et saadant Brev, var i sig selv ikke ukvindeligt; *hvorledes* det var skrevet, derpaa, synes jeg, kommer det kun an. O, en saadan Tilstaaelse kunde været saa sart, saa duftende som en Liljekonval, saa kvindelig med andre Ord.»

«Ja, min kjære Kold,» sagde Fruen overlegent smilende, «det er, som jeg siger, De har altid saadanne

aparte Meninger, og vi skal altid komme i Strid sammen. Kun lader Deres Teorier sig ikke praktisere i det virkelige Liv. I Herrer taaler, som bekjendt, ikke Erklæringer, om det saa var en livagtig Gudsengel selv, der gjorde sig den Uleilighed, og jeg er bange for, at min bolde Ridder selv mindst vilde bestaa Prøven.»

«Det kommer ganske an derpaa, Frue.»

«Sæt at De havde været i Ritmesterens Sted, og De havde faaet et saadant Brev, hvad vilde De saa have gjort?»

«Vis mig det Brev, saa skal jeg sige Dem, hvad jeg vilde gjort.»

«Nu, jeg antager, at det var skrevet af en forresten elskværdig Pige, og at det var saa duftende af Liljer og Roser og alt, hvad De vil . . .»

«Havde det været et sandt og egte kvindeligt Brev, da vilde jeg paa staaende Fod brudt op . . . . Og jeg vilde ikke hvilet eller rastet, førend jeg havde ligget for hendes Fødder, førend jeg havde . . . O førend jeg havde —»

«Ja vist! . . . Men naar De nu ikke elskede hende?»

«Hvis jeg ikke elskede hende? . . . Da vilde jeg . . . O, jeg vilde! . . . Ja, jeg ved ikke rigtig . . . Da vilde jeg føle den dybeste Agtelse, Taknemmelighed —»

«Ja Tak skal De have! Agtelse, Taknemmelighed, det skal rigtignok hjælpe hendes krænkede Stolthed.»

«Stolthed, Stolthed og altid Stolthed! Hvorfor skal den krænkes? Er det da en større Skam for en Kvinde end for en Mand at se en Følelse ubesvaret, der har det samme menneskelige Udspring?»

Her mødte ham et Blik af Sofie, et Blik, hvis særegne Udtryk han saa vel kjendte; Forundring, Smerte, Tvil og Fryd blandede sig i det. Elektriseret derved vedblev han:

«Hvorfor maa denne Følelse ikke møde vor, veilede den? Ja veilede, fordi den kvindelige Kjærlighed har et langt sikrere og dybere Instinkt for den sjælelige Harmoni end vor. Det fører til Lykke, ikke vort. Jeg kan ikke beundre denne Kvindelighed, der sætter sit

Ideal i en Passivitet, en Stumhed, der nedværdiger dem til Dukker og Automater allesammen.»

«Men saaledes forlanger Verden nu engang et Fruentimmer, og Verdens Lov maa et Fruentimmer agte.»

«Dog ikke naar hendes Livs Lykke staar paa Spil?»

«Netop da, netop da! At underkaste sig er den eneste Redning for hende. Derfor kan man ikke nok indskjærpe en ung Pige at lægge Baand paa sine Følelser og om muligt udrydde dem itide.»

«Udrydde dem! Gud forbarme sig, hvilket Ord! . . . . Hvis De havde Ret heri, Frue, maatte jo enhver ung Pige klage til Gud over, at hun var bleven født.»

«Hr. Kold!» sagde Fruen høitidelig, «dette er ikke et Tema at afhandle ligeoverfor unge Piger. Lykkeligvis kan slige Principper som de, De der udtaler, ikke blive farlige for mine Døtre. Jeg har opdraget dem sedelig, efter Grundsætninger, som passer sig mere for Livet. Jeg har tidlig lært dem at skjelne mellem en indbildt og en virkelig Verden. I Romanerne bliver disse skønne, ømme Følelser altid mødte, altid kronede, og Troskaben er evig. I Livet gaar det ikke saaledes til. Der er det et rent Lykketræf, at en ung Piges Kjærlighed imødekommes, og med den evige Troskab kan det slet ikke nytte, naar de ikke vil gaa der som gamle Jomfruer allesammen. Det er deres Bestemmelse at blive Hustruer og Mødre, ikke at spille sit Liv med at ruge over tomme Sværmerier. Jo før de kan blive færdige med disse, desto bedre for dem! . . . Thi, ser De, ikke heller i Balsalen drager den unge Piges stille Ønske den frem, hun netop vil danse med; hun danser med hvem somhelst, og hun morer sig alligevel. Efter denne Lære har jeg levet. Jeg egtede min Mand uden Lidenskab, og vort Egteskab har desuagtet været lykkeligt. Jeg har sat min Lykke i Resignation og i Opfyldelsen af mine Pligter. Mine ældste Døtre har heller ikke giftet sig af Tilbøielighed; men de er blevne lykkelige Koner alligevel —.»

Her gjorde Sofie en heftig Bevægelse, som om hun vilde sige noget; men hun sænkede blot Hovedet.

«— Og mine Døtre,» sluttede Fruen, «vil engang takke mig derfor, takke mig, fordi jeg har lært dem, at Fornegtelse er et Fruentimmers skjønneste Dyd.» Hun reiste sig majestætisk.

«O, det skulde De ikke have gjort,» raabte Kold, idet han ligeledes reiste sig heftig . . . . «Tilgiv mig! Men De kan ikke mene, hvad De der siger. Det er jo en oprørende Synd . . . . Det er Selvmord! . . . Det er jo at tilintetgjøre det herligste, et Menneske har i Eie, Tro, Haab og Kjærlighed paa én Gang. . . . Og hvad bliver der saa tilbage til at udholde Livet med? . . . Fornegtelse! Denne blegsottige Sjælsanstrengelse, dette Skjul for Livslede, skal den kunne erstatte den levende Følelse, der vilde baaret alt let og med Glæde? . . . Er det at verne om de dyrebareste Kræfter, Gud har bestemt til Slegtens Velsignelse? . . . Mødrene paa-lægger selv sine Børn at dølge dem som en Skam, at udrydde dem som en Synd; de skal udgrædes gennem Taarer og lange Lidelser; og naar da en saadan Sjel er tilstrækkelig martret og udtømt, da er det, den tilbydes Manden . . . . Det er paa Ruinerne af Templet, han skal bygge sit Hus! . . . .»

«Nei, nu bliver De altfor overdreven. Paa en saadan Flugt kan jeg ikke følge Dem længer . . . . Kjære Kold! lad det være sidste Gang, vi taler om dette Emne. Her forstaar vi hinanden aldeles ikke . . . . Gud, Klokken er alt 8! . . . . Kom, Børn! Det er sandelig paatide, at vi bryder op. Medens jeg sidder her og afhandler Kvindens Pligter, glemmer jeg at give min Mand Mad.» Hun gik leende ind.

Men Sofie havde under Kolds sidste Replik forladt sin Plads og var gaaet ned mod Blomsterkvarteret. Hun stod bøiet over en Busk, da Kold nærmede sig.

«De har ingen Mening havt i vor Strid, Frøken Sofie, De har ikke sagt et Ord.» Hans Læber skalv endnu af Bevægelse, hans Øie hvilede flammende paa hende.

«Se denne Rose,» sagde Sofie blussende, «hvor den er deilig, neppe udsprungen, og det midt i September!

Jeg er i Strid med mig selv, om jeg skal bryde den af eller ei.»

«Tag den kun, en Nattefrost gjør det ellers . . . . Men det var ikke svar paa mit Spørgsmaal.. Sofie... Se der er en til, en aldeles deilig en!» Han stak Haanden dybt ned i Tornerne og fik med Møie fat i den. «Den er endnu deiligere!»

«Virkelig?» sagde Sofie med et fint Smil. Hun holdt dem sammen. «Se nu ret paa dem! Mon det ikke er, fordi De har revet Deres Haand tilblods, og at min var saa let at tage?»

«Det kan nok være,» sagde han forvirret; «men De har endnu ikke besvaret mit Spørgsmaal. Havde jeg jeg Ret eller Uret?»

«Jeg har besvaret det.»

«Giv mig denne Rose,» sagde han, «det er netop den, jeg vil have.» Han kastede sin langt bort.

«Nei nu faar De den ikke,» sagde Sofie og holdt den i Veiret, og da han vilde gribe efter den, sprang hun hurtig henover Bedene opad Trappen og forsvandt bag Glasdøren.

Som en Pil fór han efter, og da den unge Pige saa sig forfulgt ogsaa indenfor, udstødte hun et af disse gjennemtrængende Skrig, hvori Overraskelsen hos legende Børn lægger en saadan uforlignelig Blanding af Jubel og Skræk paa én Gang. Dette Skrig stansede ham, og han blev tankefuld staaende med Blikket heftet paa den Dør, bag hvilken hun var forsvunden.

Aandeløs naaede Sofie sit Værelse, hvor hun overlod sig til den længe tilbageholdte Bevægelse. Som alle dybtfølende Mennesker, der tvinges til at leve meget paa Overfladen, havde hun heftige Udbrud. En før ukjendt, berusende Glæde gjennemtrømmede hende. Længe stod hun dybt aandende for at samle sig. Hun rev Vinduet op; det var, som om Luften i Værelset vilde kvæle hende. «Hvad var det, han sagde, som gjør mig saa glad og saa let! Nei, hvad var det? Er det en Drøm? Jeg folte mig saa ringe, saa ydmyget i min Kjærlighed; men den er nu ikke længer ringe, den er

noget, den har Værd i hans Øine, jeg tør være stolt af den! O Gud,» raabte hun og rakte Hænderne op mod de blinkende Stjerner . . . . «Tak, Tak, fordi du tillader mig at leve for ham, som jeg elsker! . . . . Men nei, jeg kan ikke tro det. Der vil, der maa komme noget iveien! . . . . Hvorfor skulde jeg have fortjent at blive saa lykkelig fremfor mine stakkels Søstre, fremfor Tusender af mine Søstre?»

Idet Kold dagen efter søger Sofie op for å erklære henne sin kjærlighet, kommer hun ved et tilfelle til selv å tilstå ham sine følelser. Men samme aften, før de to ennu har fått tale ut, dukker Müller op. Kold vil ikke betro den kyniske venn sin unge lykke; for å holde den skjult, for å verge sig mot hans hån og hans manglende forståelse, taler Kold endog nedsettende om den unge pike, sier han har lokket henne til en tilståelse, men at han nok har kurven ferdig o. s. v. Gjennem den tynne bordvegg hører Sofie samtalen mellem Müller og Kold, og blir stående som fastnaglet, da hun forstår den gjelder henne. Nu tror hun at Kold ikke elsker henne, ja at han har holdt henne for narr. Hennes opdragelse og erfaring har fått henne til å tro at en kvinne aldri kan stole på lykken. En rekke uheldige omstendigheter hindrer Kold i å få henne i tale. Hans brev åpner hun ikke, da hun tror han vil leke med hennes følelser. I nedtrykt sinnsstemning besøker hun med sin familie *prost Rein*, som anholder om hennes hånd. Straks efter besøker hun sin søster Louise.

I en liden, høist tarvelig Stue finder vi to unge Damer. Det var just i Tasmørketimen, da Dagens Prosa sagtner sine knarrende Møllevinger og Hjerterne udfolder sig, — den eneste Belysning for Skriftemaal, netop saa *mørkt*, at man kan skjule sin egen Banghed og Rødme, netop saa *lyst*, at man i den andens Ansigtstræk kan hentrylle den Mine, man netop trenger til. Et saadant Skriftemaal maatte allerede have fundet Sted. Den ene af de to, den unge Pige, saa forgrædt og udmattet ud. Hun lænede sig ind i Krogen ved Sofaen i en saa nedbøiet Stilling, som om hun havde ondt ved at holde sig opreist.

Det er umuligt at sige, om den anden Kvinde, der

sad paa Stolen foran hende med Ryggen mod Vinduet, i det samme belyst af et sterkt Blus fra Ovnens, nogensinde havde været smuk. Visst er det, at hun ikke var det mere, ikke vilde være det. Hendes hele Dragt og Holdning var ganske de Kvinders, der har glemt, at de har et Udvortes. En kappe af et utækkeligt Snit og en noget tvilsom Hvidhed bedækkede et rigt, glinsende brunt Haar og tog sig ud som et af disse hæslelige Overtræk, hvormed huslig Økonomi pleier at indhulle et eller andet Pragtmøbel. Forklædet, dette smagløseste af al Damepynt — et rødtribet ovenikjøbet —, det brogede Silketørklæde, der var fæstet med Naale over Brystet og en jasket Sirtses Kjole fuldstændiggjorde Indtrykket. Ved Siden af den nydelige, i sin Simpelhed dog elegante Skabning lige overfor saa hun ud som en Tjenestepige. Dog kun saalænge hun taug, var det muligt at gjøre sig skyldig i en saadan Vildfarelse. Der var netop indtraadt en Pause, hvori de begge syntes at dvæle ved en Betragtning over Samtalens Gjensstand. Naar man havde hørt Fru Caspers, fordum Louise Ramm, tale, afbad man hende villig denne Feiltagelse. Hendes Stemme var klangfuld, om end undertiden skarp; dens sterke Modulationer understøttede hun endnu ved livlige Bevægelser af en liden, høist velformet Haand, der syntes at have oplevet bedre Dage. Sproget var dertil dannet, sikkert, uden mindste Spor af Dialekt. Hvad hendes Maade at udtrykke sig paa angik, da vil den bedst tale for sig selv. En saadan Udtryksmaade i en Dames Mund kan enten forkynde en aandelig Overlegenhed, eller den kan varsle om en indre, navnløs dyb Elendighed.

«Saa han var grusom mod dig, min stakkels lille Søster,» sagde hun ligesom for sig selv. «Hvorledes gik det til, sagde du? Han fik det vel for tidlig at vide, kan jeg tro. Du vidste ikke, du, at *Kulde* er det Lim, hvormed man fanger den Slags Fugle.»

«Louise!»

«Nei, nei, jeg vil langt fra sige noget ondt om dig. Jeg maatte da heller skjende paa Naturen, der ikke

straks lærer oss Knebet. Du har ikke kunnet forstille dig, det er Sagen.»

«Og det tror du, Louise, du tror virkelig, at jeg har været svag og uforsigtig? Hvorledes skal jeg overbevise dig om, at du gjør mig Uret? Jeg forsikrer dig, hvad du kalder uforsigtig, har jeg ikke været. Det er ikke for at rose mig deraf; det ligger jo i min Karakter. Jeg har temmelig megen Magt over mig selv.»

«Nu vel, jeg tror dig, jeg tror dig. Du har fra det første Øieblik været paa din Post. Du har vidst at træffe denne slemme Middelvei mellem en altfor paa-faldende Kulde og den Bevægelse, der hvert Øieblik vil løbe af med os. Alt dette vil jeg gjerne tro; men der er alligevel adskillige for mig uforklarlige Punkter i denne Historie. Du, saa bly, saa mistroisk, kunde virkelig lade dig fange ved hans smukke Fraser om at vise *Mod* og komme ham imøde, om kvindelig Feighed o. s. v. Og det troede du paa?»

«O nei, nei, Louise,» afbrød Sofie hende noget heftigere end før; «det var ikke Fraser! Ogsaa heri tager du feil! O, kunde jeg dog forklare dig dette rigtig? . . . . Han *mente* det virkelig. Denne Overbevisning kan intet berøve mig; han mente det; i vore lange Samtaler tidligere isommer, medens vi endnu stod ganske rolige ligeoverfor hinanden, har jeg hørt ham udtale sig derom uforstilt, med saadan Inderlighed! En ny, mere lyksaliggjørende Idé af det kvindelige begeistrede ham, og han søgte at gjøre den begribelig for mig. Ak, det rørte altfor bekjendte Streng. Jeg følte mig saa modig; naar jeg engang kom i en saadan Stilling, tænkte jeg, da vilde jeg handle derefter, jeg vilde være mere sand og naturlig end alle de andre. Men da det kom til Stykket, var jeg dog saa feig . . . saa feig . . .»

«Og dog dette lidenskabelige Udbrud ved Grotten?» faldt Louise skarpt ind.

Sofie sænkede taus sit Hoved.

«Ak, det er det, jeg siger,» vedblev den ældre Søster. «Sandhed og Naturlighed! Lyksaliggjørende Idé af det kvindelige! Ah bah! Store Ord! Det er ikke i vor Tid,

at slige Ting sættes igjennem. Der skal svedes meget ondt, megen gammel Elendighed ud forinden. At et eller andet ungt, umodent Hoved fantaserer derom, fører ikke til noget. *Ment* det har han, siger du? Det kan gjerne være; men det undskylder ham ikke i mine Øine. Du er for god til at være Prøveklud for nye Idéer. Han har dog benyttet sig af din Svaghed og drevet dig ud over dine Grænser. Thi tro mig, en Maar, der myrder tre Gange mere, end den kan spise, er ikke griskere efter Blod end en Mands Forfængelighed efter den Slags Scire. Du har kun været et ganske almindeligt Offer for denne. Han har elsket sine egne smukke Teorier, ikke *dig*, stakkels Sofie.»

Sofie der et Par Gange havde aabnet Læberne til en Indvending, forstummede ved disse sidste Ord. I sin nøgne, skarpe Form udtrykte de dog ganske bestemt hendes dybeste Smerte. Hendes Søster merkede godt det Indtryk de havde gjort, og gjentog i en Tone, som hun stræbte at gøre mildere:

«Glem det altsammen. Gud signe dig, grubl ikke mer over det. Denne Historie er ikke andet end en simpel og desværre ganske almindelig Indledning til dit Liv, der nu først skal begynde. Vi vil ikke engang mere tale derom, hører du? Herefter skal du have andre Tanker, andre Interesser. Vi skal nok hitte paa Raad. Gift dig med Provst Rein!»

Sofie saa tvilende paa hende, som om hun ikke havde hørt ret.

«Jeg raader dig alvorlig til at tage imod Provstens Tilbud.»

«Er det dit Alvor! Du raader mig dertil, du, som . . .»

«Du, som, kun ud med det, du, som selv har havt en Inklinatión, der først skulde kasseres, inden du bøiede Nakken under Aaget. Var det ikke din Mening? Hør, Søster, jeg vil sige dig noget. Merk dig vel mine Ord. Som unge Piger skaber vi os alle nogle underlige, høist ensidige Begreber om Lykke. Der gives kun én Lykke; det er at giftes med den, vi elsker; der er kun en ene-

ste Ulykke, og det er naturligvis ikke at faa ham. Det er i Grunden rørende dette. Vort Hjerter er endnu saa rent og skjært, saa sværmerisk, saa fuldt af himmelsk Uforstand, saa aldeles uskikket til nogen jordisk Beregning; intet Under derfor, at det krymper sig ved Tanken om en Forbindelse — og, barmhjertige Himmel, hvilken Forbindelse! — med nogen anden end netop med ham, den ene. Det forekommer os som Vanhelligelse, som Selvmord, ikke sandt? . . . . Ja det er underligt med denne vor første Kjærlighed; man skulde ordentlig tro, at Gud havde bestemt den til noget, da han nedlagde den saa sterk og varm i vort Bryst, og at den var der for at udrette noget rigtig stort og godt og ikke for at afrives som en utidig Frugt af vort Livstræ; thi anderledes bliver dens Skjæbne dog ikke . . . . At giftes med den, vi elsker! — Hvilken Luksus! Hvilke himmelstormende Fordringer! Nei, min Pige, det er ikke Meningen, at vi saaledes skal tage Forskud paa den himmelske Lyksalighed, at vi allerede hernede skal eie den fiks og færdig. Der er sørget derfor. Mændene betragter dette medrette som et Indgreb i sine Rettigheder. Det er derfor længesiden ordnet paa en anden Maade. Hvis vi fik den, vi vilde have, hvor skulde saa de Mandfolk, som er stygge og ulidelige, faa Koner fra? Nu gives der jo ikke nogen saa miserabel paa Sjæl og Legeme, at han jo kan faa en Hustru, og det en, der er nok saa god. Nei, det gaar ikke an. Det vilde forrykke Verdensordenen. Der er altsaa ingen Tale om det. Stryg kun behjertet en Streg over dette første, følsomme Kapitel. Vor Lykke er den, at den Mand, som begjærer os, ikke *mishager* os altfor meget, at han er brav, ganske simpelt *skikkelig*, hører du, og at han kan beskytte os mod Mangel. Og vil du vide, hvad *Ulykke* er,» sagde hun med pludselig dæmpet Røst bøiet mod Sofies Øre, «saa skal jeg ved Leilighed nok fortælle dig lidt derom.» Sofie gjøs.

«Ser du Sofien min, naar du vil være rimelig og ikke overdreven i dine Fordringer, saa vil du ved et lidet,

ganske let Regnestykke komme efter, at et Tilbud af en Mand som Provst Rein ikke alene er en Lykke, men en stor, ualmindelig Lykke.»

«Rein! Nei, det kan ikke være dit Alvor. Og du glemmer, at han har opgivet al Tanke paa mig. Han har forsikret mig, at han herefter kun betragter mig som før . . . som . . .»

«En Fader, en Ven formodentlig?»

«Du tror det ikke, Louise?»

«Jeg tror,» sagde Søsteren og betvang et Smil, der spillede om hendes indfaldne Øie, «at han er en meget beskeden Mand, en klog Mand; han har ikke villet for- skrække dig, og deri har han gjort vel. Hvad derimod hans Venskab og faderlige Følelser angaar, saa lad mig om dem. Jeg skal indestaa dig for, at de ikke vil være et Grand til Hinder, ifald du ved passende Leilighed lod ham forstaa, at du var en fornuftig Pige, som havde overveiet Tingen og fundet, at saa mange virkelige Gøder nok kunde opveie en Smule Forskjel i Alderen.»

«Hvordan? Jeg skulde selv —?»

«Sig mig en Ting. Hvad synes du om Provsten? Sig det uden Omsvøb.»

«Du ved jo, jeg synes godt om ham, *særdeles* godt. Det skrev jeg jo til dig allerede isommer. Siden var jeg i han Hus. Der var saa behageligt at være; alting var saa smukt og velordnet. Der var netop denne Ro, som vi tildels savner hjemme. Jeg syntes ordentlig, at Amalie var lykkelig, at hun skulde bo der og daglig omgaaes denne milde, elskværdige Mand. Nu er det forbi, jeg tror aldrig, at jeg kommer der mere.»

«Du synes særdeles godt om ham, du misunder Amalie den Lykke at bo i hans Hus! Men i Himmels Navn, hvad vil du da mere, uforføielige Barn!»

«Intet Louise. Jeg vil intet mere i denne Verden. Hvorfor skulde jeg ville det! Min Følelse modsætter sig det; der er ingensomhelst udvortes Nødvendighed derfor. Hvorfor skulde jeg giftes?»

«Fordi det engang sent eller tidlig skal ske. Jeg har jo forklaret dig, at der ikke kan være Tale om noget

Valg efter vort eget Sind, og efter denne Dag vil du mindre end nogensinde kunne gjøre et saadant. Slaa det for Guds Skyld ud af dit Hoved. Mødrene har i dette Stykke Ret; kun præker de for meget derom, de gjør os Tingen mere fortvilet, end den er, eller ogsaa søger de at forgylde Pillen; de hjælper os med at indbilde os selv, at en virkelig Følelse er tilstede. Det vil jeg ikke gjøre, Sofie; jeg henvender mig kun til din Forstand. Tro mig, vor Stilling i Livet er et rent Lykke-træf, et Lotterispil, om du vil. Det gaar til som i de Spil, hvor de høieste Gevinster blot staar der som Lokke-mad; de kommer aldrig ud. Jag ikke lykkesyg efter dem. Byder Skjæbnen dig et nogenlunde anstændigt Lod, saa grib til, — grib til, medens det endnu er Tid. Der er noget betryggende ved et saadant Lod, som den begrædte Lykke ikke har; thi den har kun én Beregning, Kjærlighedens; ved den skal man blive god og lykkelig trods alt; den skal fylde alle Ujevnheder, bane alle Veie, bære alle Savn; ak Gud, den skulde saa meget, den stakkels Kjærlighed, naar den bare fik Lov! . . . Men der, hvor Hjertet ikke er med i Spillet, kan du sikrere anstille dine Beregninger, du kan forsigtig veie alle Fordele paa Vegtskaalen. Tag hans Stilling, hans gode Udkomme, den Agtelse, han nyder, fordragelige Familieforbindelser . . . Tro ikke, at noget af dette er uvigtigt. Kald dette Lykke! Friskt Mod, min Pige! Ungdommen gaar snart over, og med den disse Hjertebenaelser . . . . Har du faaet Bugt med dem, saa har du vundet Spil, saa har du alle disse solide Goder, naar Alderen kommer! . . . . Vet du, hvad *Ulykke* er?» spurgte hun saa pludselig, at det næsten ramte som et Slag. «Se paa mig. Husker du mig, da jeg var hjemme, Sofie? Du synes kanske, at jeg har forandret mig?»

Et smerteligt, næsten sky Blik paa Søsterens haarde, skarpe Træk var Svaret. Dette Blik vakte maaske en Erindring. Den bitre Ironi, der dirrede over Louises Træk, forsvandt ved det, og hun gjentog sørgmodig:

«Du holdt af mig dengang. Ikke sandt, jeg var mild og god? Jeg havde denne Mildhed, der synes at

strække til for hele Livet. Sofie, har du lagt merke til Hvedeageren, naar den netop har skudt Aks, og den bølgør for en sagte Vind? Hvert enkelt Aks er saa skjært og silkeblødt og glinsende, og mellem dem staar de blaa Agernelliker, som om den ikke var smuk nok, men behøvede endnu dette Smykke. Saadan var min Sjæl engang. Har du set den samme Ager, naar den er afmeiet om Høsten, og de skarpe Stubber staar igjen? Ved du, hvad det vil sige at have en *uagtværdis* Mand, og at finde sig i at lide Savn med ham? . . . O, I unge Piger, I tror, at det er saa let en Sag. I tænker jer altid Ulykken poetisk, I drømmer jer saa ophøiede, saa resignerte under den; men jeg kan sige dig, at det skrækkeligste ved en saadan er den Forstyrrelse, den anretter i vort Væsens Inderste. Den Kvinde, som hverken kan elske eller *agte* den Mand, hun er forenet med, taber lidt efter lidt sin Selvagtelse; ikke at man just bliver et Afskum, man kan vedblive at være et skikkeligt Menneske; med det fineste, det bedste i os, det, som udgjør — hvad skal jeg kalde det! — vort Væsens *Duft* og *Sødme*, det *elskværdige*, det gaar under. Alle Naadens Magter beskyttede dig mod denne Ulykke! Vælg, hvad andet du vil i Livet, lev ensom og forladt, træl, tig for at leve, men lad dig ikke, som mig, paatvinge en uværdig Skjæbne.»

«Paatvinge!» aandede det neppe fra Sofies Læber; hun var forstenet over det, hun hørte . . . «O, du blev ikke tvungen . . .»

«Hvis du med Tvang mener at trues til noget, nei, da blev jeg ikke tvungen. Jeg blev ikke mishandlet, ikke slæbt til Alteret, som hin ulykkelige Grandtante Regina. Mor har fortalt os om, men som spillede dem den Streg at blive forrykt bagefter og ende i et Daarehus. Nei, det blev jeg just ikke; men du ved ikke, du, hvorledes Overtalelsens daglige Dryp virker sikkert, om end umerkelig, saalænge Forstanden endnu er saa ubefæstet og Sindet saa blødt som Voks, og hvor sindrig enhver liden Omstændighed kan benyttes i Øie-medets Tjeneste. Saaledes erindrer jeg f. Eks., at Mor,

for hos mig at faa Bugt med et visst ubehageligt Indtryk, altid fremhævede Nethed og Properhed hos en Mand som noget høist uvigtigt, ja som noget, der ikke sjelden tydede paa store indre Mangler . . . Min Gemal var dengang, som han er endnu, en Slusk, og du husker nok, at jeg vilde gjerne være pen og nydelig.»

Her rødmede Sofie; hun tænkte paa, at hendes Moder, naar Talen var om Kold, netop havde udpeget den modsatte Egenskab som en Fortjeneste.

«Jeg troede virkelig tilsidst, at en Herre, som var omhyggelig i sit Ydre, enten maatte være en Pedant eller en Dumrian. Og saaledes gik det mig med mange Ting. Min Modbydelighed var afvæbnet, inden jeg alvorlig kunde sætte mig til Modværge. Naar saa en stakkels Pige indvilger, da heder det, at hun har fulgt sin fri Vilje og selv forskyldt Ulykken, hvis den kommer. Raadgivere har intet Ansvar. O, mine Forældre maa forsvare dette for Gud!»

«Louise, sig ikke det! . . . Tal ikke saa haardt! O kjære, kjære Louise! . . . Mor har dog vist ment det godt, og vidste hun, kunde hun ane, hvor ulykkelig du nu er . . . O, det vilde knuse hendes Hjerte!»

«Tror du?»

«Og Far, han har dog ingen Del havt deri, ikke sandt? Han har ikke raadet dig dertil, eller paa nogen Maade virket derfor?»

«Han har ikke afverget det; han *tillod* det,» sagde Louise mørk. «Kan du sige mig, du, hvad det er for et Vanvid, der saa ofte griber Forældre, naar de skal bortgifte Døtre? De bedste blandt dem taber ligesom al Sindighed. De er værre end de Vilde, der ikke tidsnok kan faa ombyttet sit Guld og Sandeltræ med europæisk Nürnbergerkram. Om de har en eneste Datter, som er deres Trøst og Hygge, saa sender de hende gjerne til Trankebar; de finder sig i alle Savn, i aldrig at se hende mere for sine Øine, for den Glæde at vide, at hun sidder paa Koromandelkysten . . . under Navn af: min Datter, Fru den eller den . . . Ja, Sofie, der er Momenter i vor Tilværelse, som det ikke er

værd at tænke for dybt over. Godt, at saa faa gjør det. Vi, der dog er jevnbyrdige med Mændene i Guds Skabningers Række, der er ligesaa ædle og ligesaa begavede, uberørte af deres Laster, vi bliver dog, saalænge vi er Gjenstand for deres Søgen og Vragen vurderet saa besynderlig ringe. Muligt, at Formuen andensteds udjevner dette Misforhold; men hos os, hvor Døtrene i Almindelighed ingen Formue har, er de ikke stort bedre end en Vare, der ikke hurtig nok kan omsættes, som tages frem, krammes ud, takseres, og som Kjøbmanden heller lader gaa for halv Pris end lader den blive liggende i Hyldeerne . . . Efter dette System er jeg, efter det er Maria bleven opofret.

*

Det var atter i Skumringen. Sofie havde allerede lagt sit Arbeide fra sig; men Louise havde en hel Bunke Lerred foran sig paa Gulvet, hvoraf hun klippede og syede flittig. Frygtsom udtalte Sofie for hende sin Barnsdoms ømme Bebreidelse, at hun med Tanken fæstet paa en anden havde kunnet saa hurtig, saa tilsyneladende letsindig hengive sig i sin Skjæbne. Hun gjorde hende et Spørgsmaal om denne hendes Ungdoms Elskede.

Næsten tonløst og uden at slippe Arbeidet fortalte Louise:

«Han var anset og betydelig i sin Kreds, egentlig *afholdt* tror jeg ikke. Hans egentlige Karakter kjendte jeg ikke; muligt havde den store Feil . . . Det er ikke derpaa, det kommer an. Det er ikke *ham*, vi skal udgrunde, det er *os selv*. Det er til os selv, vi skal stille Spørgsmaalet, og jeg havde besvaret mig det; for ham kunde jeg have levet, *vilde* jeg have levet med hele min Sjæl. Vi vælger ikke en Mand, fordi *han* er den *bedste*, men fordi *vi* ved ham vil blive bedst.»

«Og han, gjengjældte han da dine Følelser?»

«Han gav mig al Grund til at tro det. Men jeg *troede* det blot; jeg *vidste* det ikke. Mændene er i saa Henseende sikrere end vi; thi al vor Flitter af Løgn og Forstillelse hjælper os i Grunden til intet. Det er derimod vanskeligere for os at dømme, naar Følelsen, som hos Mændene, ikke behøver saaledes at lege Skjul. Vi hykler for at skjule den, og de hykler for at bramme med den, og da er det ikke let at skjelne sandt fra falskt. Han var altsaa sikker paa mig, altfor sikker. Jeg reiste hjem . . .»

Her gjorde hun en Pause, medens hun omhyggelig maalte Lerredet op.

«Du reiste hjem . . .?»

«Femogseksti Alen, hvor mange Gange gaar fire op deri?»

«Louise, du reiste hjem, hvad saa, hvad saa?»

«Ja, jeg reiste hjem, uden at det kom til nogen Forklaring mellem os. Men jeg var saa viss paa, at det første Brev, der faldt mig ihænde, skulde være fra ham. Der kom intet. Ved hver Uge sank mit Mod, og i denne Modløshed brød min onde Skjæbne ind over mig . . . Spørg ikke, hvorledes saadant gaar til . . . Har du Saksen?»

«O Gud, vidste han noget derom?» sagde Sofie og rakte hende mekanisk, hvad hun netop havde i Haanden. «Kunde han ikke have faaet det at vide?»

«Jo, det kunde han vist, naar nogen havde sagt ham det. Du ved, jeg var kuns i kort Tid forlovet. I et fortvilet Øieblik skrev jeg et Brev til ham; men jeg brændte det; jeg skrev nok et; men jeg turde ikke sende ham det. Han beherskede mig; men jeg havde ikke denne altbeseirende Tillid, der gjør, at man ubestinget overgiver sig til en Mands Ædelmod. Hvor skulde man ogsaa faa den fra? Han kunde *maaske* have lønnet mig med Glæde og Lykke; men han kunde ligesaa let have lagt en Ydmygelse mere til min Ulykke. Jeg turde ikke . . . . Bagefter, da det var for sent . . .»

«O Gud, hvad saa?»

«Bagefter, da det var for sent, fik jeg Brev fra ham. — Se saa, nu er jeg færdig.» Her gjorde hun et Snit med Saksen og rev et Stykke Lerred bragende over. Sofie spurgte ikke mere; men den fæle Lyd skurrede endnu længe i hendes Øre.

III. I DE LANGE NÆTTER

(1863)

AV TOLVTE NAT

Der fulgte et Afsnit af et Par Aar i mit Liv, der ligger for mig i en Drøms usikre Taage. Vi havde saa godt som ingen Forbindelse med Christiania dengang. Jeg har dog vist følt mig ganske lykkelig dengang. Alle mine Søskende var dragne ud paa en nær. Men denne ene var nok til at beskjæftige os alle og fylde os med denne ubestemte Bæven og Forventning, hvormed man pludselig opdager, at man huser det kolossale og usedvanlige i sin Midte.

Henrik var optraadt som Forfatter. Han sprang over de sedvanlige Indledninger og udkastede med saa fulde Hænder sin Musas Gaver, at man ikke fik Tid til at besinde sig, hvad alt dette var for noget. Han tilbragte disse første, sprudlende Aar for det meste hjemme, og de var sikkert de roligste og lykkeligste i hans Liv. Jeg ser og hører ham endnu, naar han kom i tre Sæt ned ad Trappen, fór sagte fløitende og i Dansetakt gennem Stuen, med den evigblomstrende Nellik i Brystet. Han havde altid nogle gamle Kumpaner ude i Bygden, som han besøgte, og de underligste var ham de kjæreste. I dette Stykke var han Skjøner og ordentlig kræsen, «Feinschmecker», som Tyske-

ren vilde kalde det. Platheden, den trivielle Korrekthed afskyede han; der maatte Begavelse til, men dog tilsat med en viss *haut-goût* af noget latterligt eller fremstikkende, skulde han sætte Pris paa den. Imod dem, der kunde rose sig af denne Blanding, var han altid elskværdigst, de var ham uundværlige, ligesom han blev dem det. Paa Ballerne tog han altid de uheldigste Damer op, og mangen en, som ellers ikke fik danse, førte han i Vinden. Det forstaar sig, at han ved Siden deraf lod Skjønheden vederfares sin Ret. Han trængte altid til nogen, der kunde staa Buk for hans Lunes vilde Spring. Havde han dem ikke ved Haanden, saa forskrev han dem. Denne hans Smag for det bisarre, det originale, kunde falde byrdefuld nok for dem, der ikke delte den; det var altid med en viss Bæven, Moder hørte ham melde en ny Gjest, og jeg har udholdt mere end en frivillig Kammerarrest i denne Anledning.

Aldrig glemmer jeg min Forskrækkelse, da han, en gang som jeg var i et Besøg i Byen, kom med Vogn for at hente mig. Jeg troede, vi to skulde reist op alene. Denne Vogn indeholdt foruden Henrik selv et Bur med to Kanarifugle, en Engelskmand, et stort oljemalet Portræt, foruden forskjellige andre Produkter af Kunst, Dyre- og Planteriget. Endvidere Bella, Henriks franske Mynde, hvis fine Poter ikke taalte den lange stenede Vei. Henrik skulde passe paa Bella, Engelskmanden paa Buret, jeg holdt Portrættet; men hvem skulde passe paa Engelskmanden? Den første Mil græd jeg, medens jeg af og til skottede til Siden; dog beroliget ved, at jeg blot saa en stor, skarp Næse springe frem af en ligesaa ubevægelig Indhylling, blev jeg tilsidst dristig ligesom Frøerne i Fabelen, til hvem Zeus nedkastede Stolpen, og da endnu en Mil var gaaet, forsøgte jeg at indlede en Samtale. Dennegang havde Skrækken været blind. Efter som han udviklede sig noget af sin britiske Utilgjængelighed, den han dog aldrig ganske gav Slip paa, kom der et af de bedre Eksemplarer af hans Slegt tilsyne

TRETTEDE NAT

Henrik beboede hjemme et Værelse, som hedte Grevens Kammer, saa kaldet, fordi der i en fjern Fortid havde boet en halv forrykt Adelsmand, som havde Kost i Huset. Det var stort og skummelt, og det havde Ord for, at der spøjte. Dette kan nu være, som det vil; men det er ikke sandsynligt, at det var Tilfældet, saalænge Henrik havde opslaaet sit Paulun derinde. Jeg gad vidst, hvad Slags Spøgelser der havde havt Mod til at betræde dette Værelse, end sige finde Behag i det som et fast Aftrædelsessted? Henriks lidenskabelige Kjærlighed til Naturen og det naturlige havde her ret *con amore* udfoldet sig. Alt hvad der af Produkter, hentede fra dens tre Riger, paa nogen Maade kunde anbringes i et menneskeligt Beboelsesrum, det kunde man vente at finde her, noget til Pryd, andet som Surrogater for de almindelige brugbare Ting. Aarhundreders Opfindelser og Fremskridt var spildte paa ham; han elskede Tingene kun i Raaform og foretrak dem saaledes langt for det fuldkomne og bekvemme. En Barkstol stod foran hans Bord, en Tiurfjær tjente ham som Pen; om Blækhuset var naturligt — kunstigt mener jeg — og ikke kunstig-naturligt — husker jeg ikke; udenfor Vinduet en Vindharpe, i en Krog et Krænum overraget af en blomstrende Hybenbusk. Man vidste ikke, enten man var kommen ind i et Naturaliekabinet, en Eneboers Hule eller en Heksemesters Laboratorium. Vægge, Mure, Dørgesimser bar ogsaa Spor af hans ligesaa fantastiske Kunstsans. Paa Muren havde han malet en legemsstor, dansende Neger, hvilket sigtede til et Sagn om, at de sorte tror, at naar de syngende og dansende styrter sig i Flammerne, kommer de tilbage til sit Fædreland. Bønderne korsede sig, naar de kom i Døren; de troede naturligvis, at de saa den skinbarlige selv. Midt paa Væggen et kolossalt Eksemplar af Grundloven — bevogtet af tvende Jetteskikkelser i Døledragt med Biler og Økse. Dyreriget var ogsaa mangfoldig repræsenteret. Fugle flagrede løse

omkring; Fiske og levende Snoge i Glas; Bella paa en Pude, med et forgyldt Halsbaand, hvorpaa den Indskrift:

Er du lydig og klog og from,
Saa skal du hede Bella;
Men er du lumsk og bisk og dum,
Saa skal du hede Nella —

(Spotnavn, som Modstandere af «Den Constitutionelle» havde sat paa dette Blad), — ikke at glemme hans Yndling, den gamle Kanin, der «enøjet, trebenet, violblaa og fin» hinkede gemytlig omkring mellem Mos, Stene og friske Løvbuske. Paa Bordet ragede en uhyre Kvast af vilde Vekster og Blomster op af et gammelt Drikkehorn, og her sad han, visselig selv det sælsomste Naturprodukt — en Skovens vilde, yppige Vekst, liflig i sin Art, Vandrerens Glæde, saalænge den beholder sin Plads, men som blot forstyrres og virker forstyrende, naar den, borttrykket fra denne sin Sfære, skal tjene *Realiteten* og blive et, dog kun maadeligt, Redskab i dens Tjeneste.

Ak nu ved jeg det, disse Aar var de lykkeligste for os alle. I denne Periode af sit Liv tilhørte han os endnu, og tør jeg lægge til: ogsaa mig tilhørte han. Han holdt af mig dengang, og han lagde det for Dagen paa sin Vis, jeg kan ikke huske egentlig hvordan. Det faldt saa af sig selv, det kunde ikke være anderledes, vi maatte være glade i hinanden dengang. Jeg husker, at jeg stod engang ved Vinduet og saa ud; han fór fløitende gennem Stuen og var alt i Døren; da kom han tilbage, tog mig om Halsen og kyssede mig, og ud fløi han igjen, uden et Ord. Men vore Veie skiltes, maatte skilles, for aldrig mere hernede at forenes. Min Broder! Det er ikke saa, at jeg troløs forlod dine Spor; jeg kunde blot ikke følge dig i den vilde Larm! Paa den stille Vei, jeg maatte gaa, har jeg staaet og skuet ud som hin Dag ved Vinduet og ventet og ventet med Smerte; men du kom ikke tilbage. Min Broder! Dit Kys har jeg dog, og det skal gjælde udover de lange Adskillel-

sens Aar, og rent skal det *bevares*, og rent og trofast skal det *besvares* der, hvor Cirkelen slutter og det adskilte mødes!

Hvor han kunde være elskværdig, hvor han *var* elskværdig! Selv lo han næsten ikke, han gottede sig, han fløitede ligesom Latteren ud, men i hans Nærhed sprudlede der evige Fontæner af Latter, Liv og Lystighed. Man kunde ikke blive rigtig vred paa ham, hvad han end sagde og tog sig for. Henrik havde Anlæg til alle huslige Dyder, til alt, hvad der gjør Familienlivet let og dog høiere beaandet. Alle hans Egenskaber havde noget af Barnets. Han var snild, nøisom, altid glad, taknemmelig for det mindste, en elskværdig Søn, og alt dette gjorde, at man under et længere Samliv med ham indlulledes sødelig i den Tro, at det maatte vedvare uforstyrret. Det er den slags Sikkerhed, Beboerne af *Torre del Greco* føler; de hænger som berusede ved den skjønne Jord og glemme tilsidst den farlige Nabo, indtil en vakker Dag Grunden bæver under dem og minder dem om, at næste Minut kan det hele være forvandlet til en Askemark.

Og saa har hans Nærmestes Liv været ved Siden af ham, en Usikkerhed, der ikke tillod os at dvæle i nogen Glæde, en Bæven paa Randen af et Krater. Vi vidste aldrig, hvad Øieblik Udbruddet vilde komme. Iagttog vi ængstelig ett, aabnede der sig maaske to fra en anden Side. Som oftest var det de ædlestes Anlæg i ham, der gav Anledningen. Hvor vilde de kunnet virke velsignelsesrigt, havde Klogskab og Sindighed ledet dem! Hans Iver for Menneskehedens Sag var saa brændende, og han fór saa blindt afsted, at han ikke kunde skjelne sandt fra det usande. Deraf hans fleste Feilgreb. Enhver virkelig eller falsk Nødsidenhed var selvskreven til hans Hjælp, og Mor maatte passe paa, at han ikke gav sine Sengetepper bort. Enhver Klage, der støttede sig til et Skin af lidt Uret, af en mægtigeres Overgreb, kunde være sikker paa at finde et villigt Øre og en fluks beredt Vilje til at gaa i Ilden. Han undersøgte ikke; Ringheden, Afmagten

var Klagerens Ret, en luvslydt Kjole det ubestrideligste Argument. Af saadanne Grunde udspandt sig hans Fiendskab med *Praëm*, der berøvede os vore kjære Naboer, og havde saa langvarige, sorgelige Følger for ham selv. Denne Sag er altfor bekjendt til, at det skulde være indiskret at berøre den. Hvad skal jeg sige til den saa haardt angrebne Mand? Hvad han allerede længe vil have sagt sig selv: Døden forsoner, og vi vil alle tilgive, som vi engang ønsker at tilgives.

Ligesom Henriks Menneskekjærlighed, der ikke ledes af Menneskekundskab, paadrog ham Sorger og Processer, saa gik det ham ogsaa med hans Politik. Han vilde være Politiker, men han var kun — noget bedre — *Patriot*, og ingen vil negte, at det var han af Hjertet. Dette førte ham ind i den bekjendte Samfunds- eller Dæmringsstrid, denne langvarige, forbitrede Kamp, der konsumerede mere Aand, Vid og Galde, end der ellers forbruges i et halvt Aarhundrede, og som er lige mærkelig, enten man ser hen til de Kræfter, den udfoldede, den Udstrækning, den vandt, eller de gjennemgribende Følger, den efterlod for vort Samfundsliv. Maaske ikke mange af de yngre har tænkt sig klart Henriks Forhold til denne Strid. Lige til henved Aaret 30 levede man her i en gemytlig Blindhedstilstand; man skjød endnu Fart paa 1814's Begivenheder og tænkte, at med, hvad der var skeet, var Land og Lov bygget; nu havde man ikke andet at gjøre end lægge Hænderne i Skjødets og jubilere. I Studentersamfundet drak man tappert hver Samfundsaften og skraalte patriotiske Sange. Henrik kom, et egte Foster af sin Tid. Han løftede vel Stemningen og rev de andre med sig, men han var blendet som dem; ak, hvorfor skulde han ikke være det? Det var smukt, det var rigtigt, saa som han var. Hvor skulde han taget den fremadskuende Refleksion, der øiner Sandheden bag Fænomenerne? Hvad han kunde gjøre og virkelig gjorde, var at samle Rækkerne, lade sig kaare og holde sig slagfærdig. *Welhaven* kom og fandt sin Mand parat, og det var en Tak værd. Hvad han har villet, fik først

sin rette Gyldighed og Betydning gennem en Brydning med en Modstander som Henrik.

«Nu gjælder det at vinde selv en Krans,
At stille rolig for den indre Sans,
Hvad der maa vækkes, skabes og forbedres.»

Og Slaget stod, det store Slag, og det lynede fra begge Kanter, og Henrik-Merrimac kastede sin Granatregn af «Sifuliner», og Monitor-Welhaven svarede med riflede «Komplimenter» og 80-Pundinger af polemiske Stanzer, og *Dæmringen* faldt over Kampen, og det var en prægtig og morsom Kamp, og alle saa til; men Blodet, der flød, og de kvæstede agtede man ikke paa.

Der er ofte blevet ytret en Beklagelse over Henriks tidlige Bortgang. Jeg vover hverken at modsige eller istemme denne Klage. Den maa finde sit Svar deri, at det er skeet, at det skulde saa være. Henrik har sagt et sandt Ord om sig selv paa Dødsleiet: Jeg har kun været Digter og intet andet. Havde han lagt til: gid jeg aldrig havde forsøgt paa at være andet, saa havde det været endnu mere træffende. Ak, han var blot skabt for sin Digterverden, til at se fra dens Regnbu-sky ned paa den øvrige Verdensgang; som Barnet, der stikker sin Haand ind i et Maskineri, maatte han smertelig bøde for ethvert Forsøg paa styrende at gribe ind i den.

For kort skulde han have levet? Kan et Digterliv beregnes efter Længden? Silkeormens længste Tilværelse er nogle Maaneder; da bliver den Sommerfugl og dør. Men i den Tid har den spundet tusende Miglier Silke og født tusende Spirer til et nyt Liv. Som Digter har Henrik levet fuldt, rigt og længe. Livet fra den Dag vilde blot bragt ham Skuffelser og Anger over Feilgreb, som han dog aldrig vilde lært at undgaa. Klog, verdens-klog var han aldrig blevet.

Saa lukkede Gud mildt hans Øine, førend de for smertelig oplodes. Maatte hans Sjæl finde den Hvile, den her aldrig vilde fundet.

AV FJORTENDE NAT

Da jeg var liden, drømte jeg om en Have, jeg skulde faa, naar jeg blev stor; den blev altid smukkere og smukkere; tilsidst kom der endog Springvand i den. Den maatte i det mindste være meget smukkere end vor Prestegaardshave, der var stor, men noget forvildet; thi den forsømtes til Fordel for Markerne; saa groede Lunden til, Markblomster og Bregner tog Overhaand, og Jordbærene artede ud i vild Tilstand. Endelig, efterat jeg havde levet længe, længe, fik jeg en. Det var en pen liden Have med en Række Træer, to Rosenbed og fire Gulerodsenge. Men det var ikke den Have, jeg havde drømt om. Den er snæver! den er for snæver! raabte jeg i mit stille Sind, og saa toges den straks fra mig som fra et Barn, der skriger, at Kagen er for liden, og saa havde jeg ingen.

Nu sidder jeg igjen og drømmer om min Have, og se, nu er den funden, den rette, den mig bestemte, der ikke mere kan tages fra mig. Statuerne og Springvandet er borte, den er svunden ind til en Række smaa Bed, der høiner sig efter hverandre. Dog er den stor nok min Have — o, kun altfor stor! — og den er smuk. Roser, Nelliker og Rosmarin trives herlig paa Bedene, og jeg besøger dem den hele lange Dag.

Kjære Venner, I har selv besøgt den med mig. Er det faldt eder ind, hvad jeg først nu, med en viss Frygt opdager, at jeg har ført eder ind iblandt lutter Grave? Jeg lovede eder Underholdning, Adspredelse i de lange Nattetimer. I har maaske tænkt paa en Fart gennem en rig vekslende Handlingens Verden eller vel endog gennem Digtets Eventyrlande, og jeg fører eder ind paa en Kirkegaard for at læse Gravskrifter og vise eder, hvor pent Blomsterne staar, vel endog en liden Strimmel Udsigt over Muren. Og Datoer og Navne og de gode Vidnesbyrd, ja dem kan vi alle læse; men den usynlige Skrift mellem Linjerne, disse Hjertets uforfalskede Runer, ak, kunde jeg blot tyde eder dem! Formaaede jeg at beskrive eder de

forskjellige Følelser, der bevæger mig ligeoverfor disse Grave, jeg har ført eder til! Med Taarestømme, der aldrig vilde ende, har jeg vædet Moders Baare, som om jeg med dem kunde købe tilbage det lyse, det blideste i vor Slegts dunkle, til Kamp indviede Liv! Jeg har staaet rystet ved Henriks sidste Leie, rystet af Skræk, som naar man ser en Kolos falde, der syntes bestemt til at staa den sidste paa Grunden. Men ved hans Grav føler jeg en Fred, usigelig Fred! Her ligger, vel et kort, i sin Fylde sammentrængt, men dog afsluttet Liv, et Digterliv, der i sin indre Glød havde kulmineret, og som ikke syntes bestemt til at bære bedre, eller rettere *andre*, Frugter, end det allerede havde givet.

Kun ved Faders Grav har jeg ikke følt denne Fred. Jeg har set ham nærme sig den, med den nagende Smerte, hvormed man ser det store ubenyttede, fortærende sig selv, endelig haabløs synke for denne Verden. Han var 27 Aar ældre end Henrik, men endnu i sin fulde Aandskraft, da han, boiet af Modgang og Livstræthed, kun kjendt af faa, uforstaaet og upaa-skjønnet af sin Tid, sank ned i Graven.

Er det nødvendigt at gjenkalde, hvad Fader har virket i sit Lands Tjeneste, da han endnu stod kraftig og fuld af Haab i Livet? At han var *Tanken*, hvor Grev Wedel var *Haanden*, der reiste vort Universitet; at han var en af de fire fremragende, der i Landets store Forsamling havde Fremsyn og Mod nok til at tale for en Tilslutning til Sverige, medens Sympatien for det gamle Broderland endnu var saa grundfæstet, at det snarere saa ud som et Forræderi; dette kan Historien fortælle bedre, end min uøvede Haand kan sætte det i Pen; jeg berører kun disse Fakta, forsaavidt som de angaar Faders mindre bekjendte Privatliv. Carl Johan glemte aldrig, at Fader havde været en af disse Støtter for hans Trone; thi selv en *Trone* har ondt for at staa paa mindre end fire, skal den ikke falde, naar den reises. De mange personlige Beviser paa erkjendeligt Sindelag, denne Monark altid viste

Fader, har været dennes eneste og kjæreste Løn, hvor Nationen takkede ham med Kulde og Glemsel. Fader var en taus Mand, han *klagede aldrig over uopfyldte Løfter*. Den Hengivenhed, den Veneration, han nærede for Carl Johan, blev han tro til sit Livs sidste Øieblik.

I en ungdommelig Illusion om Landlivets Herlighed, om det idyllisk skjønne i at virke for «den ufordærvede Bondestand» havde Fader søgt Eidsvold Kald. Disse Illusioner maatte han som sagt opgive efter Gud ved hvilke Kampe. Men Fader elskede sin Stand, han troede sig kun født og baaren til den; ved Hjælp af den Iver, det dybe Alvor, hvormed han virkede i dennes Tjeneste, den Glæde, han fandt i Naturen og i Jorddyrkning — holdt han sig i en Tid af tyve Aar taalelig tilfreds paa sin Plads. Omtrent paa den Tid stødte, længe forberedt, alle de Omstændigheder sammen, der gjorde ham det ønskeligt at forandre sin Stilling, og han søgte sig endelig bort fra Eidsvold. Jeg vil forbigaa, hvad jeg kun med Modbydelighed kan henpege til, *hvorledes* Veien til hans Konge sperredes ham, da han for første Gang vilde gjøre et Ønske gjældende, et saa længe, saa *rigeligen opmuntret* og viselig ikke overdrevent Ønske. Det er ikke derom, jeg vil berette, det er kun lidt om min Faders sidste Dage, jeg vil fortælle til de faa, der har Hjerte til at forstaa og dele med mig den smertelige Tilfredsstillelse, dette volder mig.

Langvarig Kamp mod raa Forhold, aandige Savn af alle Arter, Chikaner og Utak, hvor han kunde ventet sig det modsatte, havde efterhaanden nedbrudt hans Sind og hans hele Livsmod.

De idelige Feider, Henrik indviklede sig i, virkede især til denne sorgelige Forandring hos ham. Han havde heri en høist angribende Dobbeltrolle; streng dadlende og saavidt muligt afvergende ligeoverfor Sønnen, følte han bittert, med en Faders hele tilgivelige Partiskhed, ethvert Angreb mod denne. Det, som gjorde vor alles Stilling i disse Stridigheder saa ulidelig, var den ørkes-

løse, afmægtige Afstand, hvori vi maatte se paa dem. Der sad vi, seks Mile fra Skuepladsen for disse Feider. Vi fik saa at sige det bitre afveiet unsevis et Par Gange ugentlig, blot og bart, uden Kommentar, uden Meddelelsens Lindring. Mangengang turde vi neppe aabne de usalige Aviser eller, naar de flygtig var gjennemsete, lade Fader faa dem. Ja, Landet, Landet! Du høitpriste Landliv! En Lykke er det, at Vorherre synes at have bestemt en stor Del Mennesker til at vegetere.

En af de mest udprægede Egenskaber hos Henrik var en barnlig, aldeles kritikløs Ærbødighed for Fader, der ytrede sig i hans hele Optræden mod ham. Hvor dan det var blevet mellem dem, havde ikke denne været, ved jeg ikke. Om Fader talte aldrig saa strenge Ord, taug han og ofte med et bønligt Blik, som en overbevist Skolegut. Han tog sine Skjend, underkastede sig sønlig fromt, for næste Gang at handle — akkurat, som Henrik handlede. Et Træk af den Strenghed, hvormed Fader behandlede ham, tør jeg vel hidsætte som betegnende for dem begge. Fader og jeg var reist ind til en Koncert af Ole Bull for at blive nogle Dage. Vi var netop ankomne og tog lige hen til Koncerten, da vi underveis uheldigvis møder Henrik, der med et Par af sine Venner kom lige fra et lystigt Lag, hvilket var at merke paa ham, men virkelig heller ikke mere. Det er bekjendt, hvor lidet han taalte, før det merkedes paa ham. Men Fader, allerede før forstemt ved den lange, trættende Vei, blev det nu tilgavns og sagde med et Par strenge Ord til Henrik, at han var Skyld i, at han vilde reise Morgenen efter. Forgjæves kom Henrik op senere om Aftenen og gjorde Undskyldning, forgjæves tryglede vi om Morgenen, Henrik næsten knæfaldende. Vognen kørte frem, Fader og jeg reiste den samme seks Mile lange Vei tilbage. Hvilken Dag, hvilken Reise! Fader sad forstenet rugende ved Siden af mig i Vognen, jeg turde ikke tale til ham.

AV DEN FØRSTE OG DEN SIDSTE NAT

Vi har nu talt om saa meget; som gamle Krigskamerater, der kommer til at fortælle, har vi pegt paa mangt et Livets Merke og Ar, vi har fortalt om de Lidelser, de har voldt os, og forsøgt at snakke dem bort; men Kamerater! merkelig nok har vi aldrig berørt ett, *hvor og hvorledes* de er blevne til.

Hvor staar det sørgelige Grænseskjæl i eders Liv, som I kalder den *første* søvnløse Nat? Hvorledes var den Dag, der gik forud for den Nat, da Sønnen den første Gang flyede eders Øie? Eller maaske I tæller ti — hundrede — tusende af disse dryssende, smaa-plagende Dage, der turrer Nerverne, indtil de tilsidst reiser sig og beslutter at holde Vagt hver Nat?

Venner! ogsaa disse Dage kjender jeg; men det er ikke dem, jeg mener. Det er saadanne Dage i vort Liv, der overfalder os aabenlyst, med Begivenhedernes Kølleslag, og efterlader os paa Pletten, hvor vi stod sorgløse og intet anende, plyndrede og sanseløse af Skræk — Dage, som følges af vor *første gennemvaaede* Nat.

Af saadanne Nætter har jeg oplevet tvende i mit Liv. Den ene var en dunkel Vinternat. Omkring et Leie sad flere Personer, Time for Time. De talte ikke, de rørte sig ikke. De syntes blot aandeløse at lytte til et svagere og svagere Aandedræt. Uret pikkede overlydt, med bestandig hurtigere Slag. Og deres Ansigter var blege som Urskiven, og de stive Miner viste alle med frygtelig Overensstemmelse til det samme Punkt, det ubønhørlige, forfærdelige *Forbi*. Og dog vilde en blandt dem ikke tro det og tilbragte den hele Nat med at gruble over, om det var sandt, og denne ene — I ved, hvem det var! To eneste paa en Ø midt i det store, øde Hav; — den ene bliver igjen; hvorledes kan man ogsaa fatte det?

Ak, først i de lange, lange Bekymringens Nætter, der følger efter en saadan Nat, lærer man at fatte, at det er sandt; fatte, at noget saa grusomt kan ramme

en, som at man kan være to paa en vild Ø og blive *alene* igjen.

Den anden Nat, eller rettere den første, den allerførste — thi det er længe, meget længe siden, saa længe, at jeg syntes, det er noget, der foregik paa en anden Klode, i en anden Tilværelse —, denne eller rettere den Dag, der gik forud for den Nat, oplevede jeg under ganske andre Omgivelser. En Aften i Begyndelsen af Juni, himmelsk mild og fuld af Vellugt, Liv og Lys! Jeg sad paa Bænken under det store Æbletræ i Haven. Hele Gangen var hvidspettet af dets Blade, og jeg sad i dybe Betragtninger. Jeg tænkte over et Under, der laa for mig, jeg tænkte paa, at iaar var alle Pinseliljerne raske, ikke en af dem havde Tæring, som de ifjor næsten alle havde. Og saa tænkte jeg: Mon Hængebirken der paa Muren altid har været saa prægtig og stor? Ved siden af den gamle, krogede Asp ser den ud som en Konge! Har den altid reist sig saa majestætisk op i Veiret, saa forunderlig elastisk kneisende og med denne yndefulde, nedladende Bøining? Hvilken ædel Stamme, hvilken Krone! Hvor kjækt lader den sin glinsende Kaabe flagre og i tusende maleriske Folder flagre lige ned om sin Fod! Den er deilig, den Birk! Jeg er stolt af, at den staar i vor Have. Det samme synes ogsaa Solen; den ser slet ikke paa de andre Træer; men til Birken sender den et langt, gløddende Afskedsblik. Det samme synes ogsaa den lille Fugl, der sidder i Toppen af den og synger. Undertiden jubler den op i saa henrykte, klingende Slag, at man maa forundres over saadanne Lyd i den lille Strube; men med ett falder den ned i lange, dirrende, dæmpede Toner, saa vemodig beklemte, som om den vidste om noget *sorgeligt*. Og det hjælper ikke, at Græshopperne nede paa Volden enstemmig siger: Snik, snak! og Humlerne brummer og brummer: Pur Indbildning, Stikkelsbærblomsterne er ualmindelig søde iaar, brum brum, intet er sorgeligt; iaar faar vi Pinseliljer, brum, brum, brum; — den lille Fugl, der sidder oppe i Birken, synger endnu vemodigere, endnu tung-

sindigere, den ved det bedre: der er noget sørgeligt. Og min Sjæl var som en af Knopperne, saa fuld, saa rigtig færdig til Udspringen, men ikke utaalmodig, pent stille som disse; de venter, til Regnen kommer. Ja, min Sjæl var rig og fuld dengang, den var tung af Haab og Livets hele Sødme.

Da kom der et Brev; det var endda rosenrødt, som man dengang ofte brugte Brevpapir. Da jeg havde læst det, og det var gledet ned paa Sandet, saa det uskyldigt ud, som om det var et Blad faldt ned af Træet med de andre Blomsterblade. Og det havde dog været vigtig nok det lille Blad til at knuse et Haab for denne Verden . . . . .

. . . . .
 . . . . .
 I den Time brast et Baand mellem Naturen og mig, der aldrig skulde heles, og jeg elskede den ikke som før.

IV. KVINNESAKSPOLEMIKK

AV SIDSTE BLADE

1872.

Man har talt meget om «Tendensen» i min første Fortælling *Amtmandens Døtre*, ogsaa i de Anmeldelser i sin Tid, som Kritikken bærede denne Bog med, uden — saa synes mig, at have rigtig opfattet og forstaaet denne. Forsaavidt som den skulde tale den kvindelige Frigjorelsessag, den første Svale hos os, saa vilde man maaske mene, at vi nu er skredne langt forbi. Heller ikke heri er jeg af samme Mening: vi har endnu slet ikke naaet det Stadium af Frigjorelse, hvorom hin Fortælling dreier sig. I vore Dages Bestræbelser for at

forbedre Kvindens Kaar er man begyndt *udenfra* istedenfor at begynde *indenfra*. Man har opnaaet nogle haandgribelige Fordele, medens der indenfor, i den usynlige Verden, raader tusende Misbrug, der ikke agtes, tusende Baand, der trænger til at løses.

Min stakkels «første Svale» har kun kvidret om et af disse Misbrug. Jeg har i hin Fortælling bestræbt mig for at indsætte *Følelsen* i sine Rettigheder, har søgt at vise, at en *sand* kvindelig Kjærlighed altid burde finde sin Gjenstand, at den aldrig, hvad Mangler den kunde møde i denne — vi forudsætter da naturligvis ikke saadanne Feil og Laster, der vilde nedsætte en ædel Kvinde, om hun oversaa dem —, burde kunne bedrages, at der gives kun én virkelig Skuffelse, den ikke at faa leve for den udvalgte; jeg har villet vise, hvor uvorrent, hvor uforsvarlig ringeagtende Samfundet behandler dette Menneskelivets dyreste, ædleste Stof, og at næsten alle Ulykker inden Familien og Egteskabet har sin skjulte Grund i, at dette spildes. Jeg har villet vise det i alle de Kvinder, der træder op i hin Fortælling. I hver af dem gaar dette Stof tilgrunde, og de selv med det. De to visner hen og dør, den tredje bliver haard og uelskværdig, den fjerde, Sofie, overlever sin Skuffelse; men hun er ikke mere Sofie.

Indrømmes maa det, at Bestræbelserne, baade de, der har sat sig et indre, og de, der sætter sig et ydre Maal, maa gaa Haand i Haand, og ingen er villigere end jeg til at anerkjende Betydningen af disse sidste, og hvilken Magt de vil have til at bane Veien for en Frisgjørelse i en sandere, bedre Forstand. En sund og til hendes Evner svarende Virksomhed i praktisk eller intelligent Retning vil ogsaa virke tilbage paa Kvindens Følelsesliv og gjøre det sundere og kraftigere. De usande, overspændte Følelsers Tid vil dermed være forbi. Ingen fornuftig Kvinde vil foretrække Afhængigheden af en ikke elsket Mand for den Selvstændighed, hendes eget Arbejde skaffer hende, og den *sande* Følelse vil stige i Værdi.

Det Punkt, hvortil den kvindelige Frigjørelse er fremskreden, er som alle Overgange svanger med Ulykke og Forvirring. Den Tro, at Kvinden værdigst udfyldte sin halve Plads i Skabningen, naar hun vegeterede som en unyttig Sirplante i Forældrenes Hus, syslede lidt om, skjænkede Te, spillede Piano, forsynede Mama med Kraver og Kapper og Papa med Tobakspunge eller satte disse ufrugtbare Færdigheder ind i et lidet betryggende Egteskab, denne smukke, ærværdige Tro har faaet et Grundknæk og kommer sig aldrig.

«Men Liv er det ikke,» skrev en saadan malplaceret, teskjænkende Datter allerede for tredive Aar siden, da Tanken alene paa, at det kunde være anderledes, var Oprør.

«Liv er det ikke, saalidt som Kjærets sygnende Vande Ligner Havets Bryden mod vekslende Strande.»

Emilie hed hun, og hun skrev disse to Linjer paa en Rude, uden Sammenhæng, uden Forbindelse med noget. Forbindelsen vilde været Oprør. Hun døde et Aar efter, uden nogen synlig Grund, maaske fordi hun var kjed af Teskjænkningen og havde gjort den frygtelige Opdagelse, at hun kunde været anvendt til noget bedre.

I de franske Retsforhandlinger spørges der gjerne ved enhver Sag, inden man kjender Omstændighederne ved den: «*Où est la femme?*» Overalt, hvor man i Livet støder paa noget modsigende, gaadefuldt, det være sig paa husligt selskabeligt, religiøst Omraade, men især ved et af disse paafaldende Omslag i en Mands sjælelige og moralske Eksistens, enten til det gode eller til det onde, hvorsomhelst man møder disse Spor af en mægtig, hemmelighedsfuld Paavirkning, kan man ogsaa trygt spørge: «*Où est la femme?*» Altid skal man se, der stikker en Kvinde bagved. Manden har langt fra denne Magt. En rigtig ædel Kvinde vil neppe, selv

i et langt Samliv med en uædel Mand, drages ned, men snarere drage ham op til sig, medens man daglig kan gjøre den nedslaaende Erfaring om det omvendte. Hvem har ikke kjendt varme, energiske, elskværdige og gladlunede Mænd og set disse Egenskaber sløves, ja ligesom forsvinde under en koldhertet, simpelttænkende Kones daglige Paavirkning, set, hvordan en forresten veltænkende, men af al Skjønhed og Gratie forladt Hustru kan gjøre et Hjem ulideligt og bringe en Mand til det yderste? Hans Magt til det onde er mindre aandig, mindre indtrængende. I de gamle Sagn og Eventyr er Jutulen ogsaa blot en stor, halvt godmodig Tølper af et Troll, der sovner, naar man klør det i Hovedet. Trollmor derimod er noget frygteligt; hun har baade Viljen og Evnen til det onde. I Bibelens Fortælling om Syndefaldet maa Slangen først *sikre* sig Eva for at kunne skyde hende foran sig, naar det gjælder at forføre Manden, Skabningens Hoved.

Og denne farlige Skabning har man taalt saaledes gjennem Aartusender og gjort saa lidet til hendes Forædling og Opløftelse! Man har anet hendes Magt, og den størstes og stærkeres Herskesyge har troet at kue den ved at holde hende i Fornedrelesstanden. Man har gjort alt for at demoralisere og idiotisere hende og har gaaet ganske systematisk tilverks hermed. Man indsnævrede hendes Tilværelse, berøvede den Lys, Frihed, Handlekraft; man udvidede blot Kredsen af hendes *Ansvar*. Her delte hun ikke alene sin Medskabning Mandens, efter *Guds Lov*, men man opfandt en Skare for hende alene; hun delte ikke alene Straffene for ethver Brudd paa denne, Guds, efter de menneskelige Samfundsbehov tillempede Lov, men man opfandt tusende usynlige Love, der ligesaa sikkert kunde fælde hende. Hun kunde dømmes og straffes paa Livet efter den fælles Lov; men Bagtalelsen kunde ogsaa myrde hende, naar hun gløttede paa et Vindu eller talte med nogen paa ureglementeret Sted. Man udesperrede hende fra alle Livets højere Anliggender og Interesser, altid i Kvindelighedens Navn; men man fandt det ikke

uforeneligt med denne Kvindelighed at lade hende offentlig piske eller henrette. Skafottet var den eneste Forhøining, hun turde bestige. Man holdt hendes Aand kuert og tillod hende kun at leve i sit Hjerte og dets Længsler. Det blev næret, dette Hjerteliv, ved alting omkring hende, ved den Lektüre, man gav hende, ved Smiger, ved Ensomheden, ved Ørkesløsheden. Det opelskedes rigtig stort og usundt, ligesom — Leveren i visse ulykkelige Dyr, Gastronomien har udvalgt til sine Ofre, medens alle andre Evner skrumpede ind i Buret. Hvad blev der saa af dette Hjerte og disse Længsler? Spørg de Millioner, der i den retfærdiges Navn blev viede til paatvungne Mænd eller henvisnede i Klostersnes og Husenes ensomme Celler.

I Mænd! I Mænd, kunde man nok sige her, I Seiersvindere ved Styrkens brutale Magt, I senesterke seks tusendaarige Usurpatorer, I ridderlige Slaveeiere, der I saa behændig har skjult Tyranniets Redskaber under Religionens og Kvindelighedens hellige — ak saa skjendig misbrugte Navn! —, *Jutuler* har I været tilhøbe, og som *Jutuler* har I dog ladet eder overliste. I har blot formaaet at kue Kvindens Geni for det gode; det vil have Luft og Rum og virke udad mod Lyset; hvad siger jeg — i unaturlig Retning har I tvunget hendes gode Anlæg, indtil de forvandlede sig til *onde!* Hvor kan I vide, om ikke en *Eugenie Lacoste*, en *Timm*, en *Gotfried* og slige kvindelige Uhyrer under andre Omstændigheder var blevne dygtige Læger eller Kemikere? Genial var Kvinden af Naturen; hun maatte ikke være det i nogen stor, verdensindgribende Retning; hun blev det i en snæver, i den onde; thi det onde kræver netop det nære, det dunkle, det skjulte og virker bedst der. I har ret stængt det tilhuse med eder, I Daarer! I har næret det i eders egne Barme. Skynder eder at gjøre det godt igjen! Giver hende fri, det vil sige *frigiver hende Evnen til det gode*. Emancipationen, dette Stikord for eders Haan, vil ikke sige andet end en Frigjørelse af hendes gode, heldbringende Evner og Naturanlæg; det er hendes *falske* Kvindelighed, den vil styrte;

det er hendes *sande* Kvindelighed, den vil sætte i Stedet. Tag Spinderokken fra hende; længe nok har hun spundet paa sin og eders Fordærvelse. Stæng hende ikke ganske ind med Gryderne og Kogerecepterne, at hun ikke i Forvildelse falder paa det græsseligste. Gjør hende fri, og der vil forsvinde et helt Register af uhyggelige Termini og slemme Udgiftsposter fra eders Regnskabsbøger, og der skal aldrig være mere Tale om fæle Pulvere, ikke om Svig, ei heller om List, om Tøfler ikke, ei heller om Nathuer, — altsammen, hvis I saa nærmere til, blot Frugterne af, at I har indrømmet hendes Geni en falsk, den *færligste* Plads.

AV MOD STRØMMEN

1879.

Enker.

Trinnet fra at være Fru Bureauchef eller Fru Professorinde N. N. til Enkefru do. danner en Overgang, hvorimod det berømte tarpeiske Spring maaske ikke har andet forud end næst lidt mer malerisk Effekt den unegtelig betydelig kortere Proces.

Efter den første Bedøvelsens Sløvhed (Folk kalder den kristelig Fatning, Hengivenhed i Guds Vilje) kommer Smertens Ildgreb i Sjælen. Lykkelig kunde hun prise sig, hvis hun fik Lov til at dvæle paa disse Sorgens ædlere Høider — ak nei, der undes hende ingen Ro dertil. Hvad der følger, er det grusomste: *Indskrænkningen* med sine dræbende Indøvelser, dem, hendes Omgivelser ser til med en mærkelig Ufølsomhed, naar den ikke pludselig bliver meget hjælpsom og gribes af en morderisk Iver for at udfinde den trangeste, tristeste Bolig, hvor hun herefter kan skjule sin Nultilværelse. Enkerne i det gamle Indien besteg med fanatisk Begeistring deres Enkebaal, men byd dem at stige op i en Kvistleilighed i Grændsen eller Møller-

gaden, naar de havde beboet en Villa i Homansby eller ved Frognerkilen, og vi skulde se, hvad Mod de havde!

Efter denne Metamorfose er hun da saa egentlig indregistreret som *Enke*, vil sige: hun er sat ud af Livets aktive Tjeneste, med Forpligtelse til herefter ikke mere at lade høre sig, og hvis det sker, da at «være fornoiet». Endnu aner hun ikke Betydningen af denne skrækkelige Overgang, over Tabet selv har hun ikke tænkt paa, hvad Virkning det vil øve paa hendes Stilling i Samfundet. Hun tror, at dette samme Samfund, der ifjor kappedes om at rive Dørene op for hende, nu kun vil give denne Hyldning Deltagelsens og den ømme Medfølelses mere indtrængende Præg, og o, hvor hun trænger til denne ømme Medfølelse!

Indskrænkningen, det værste Trin ned ad Stigen, er altsaa foregaaet.

Er hun ung og har bevaret endnu nogle ungdommelige Interesser og Smaavaner, Gud bære hende da! naar hun overalt mødes med et forbauset Smil over, at saadant kan overleve Forandringen, naar hun skal se enhver liden Adspredelse kontrolleret og beregnet, om den ogsaa stemmer med «hendes nuværende Kaar». En ung Pige, som engang havde været en feteret Toneangiverinde i vor By, vendte tilbage til den som ung Enke. Der reiste sig pludselig ligesom et optrækkende Veir af dunkel Uvilje omkring hende. Havde hun forbrudt sig mod Hæder og Ære, var hun en slet, forsømmelig Moder? Nei slet ikke, men hun traadte op i en *Hat*, som var altfor moderne, altfor elegant. *Hun var jo Enke!*

Men nu maa hun fortjene noget for at kunne leve, hun maa søge en Virksomhed. Hun tager Logerende. De faa dyrebare Stykker, hun af sine forrige Mobilier har reddet, anbringes i deres Værelser. Har hun Raad til den Luksus ingen Logerende at have, begynder hendes Sofaeksistens, fra hvilken hun har at tælle de enkelte Dryp af Liv, der kan tilflyde udenfra, i Løbet af den lange, snigende Uge. Undertiden et Besøg af voksne Børn, af en gammel Veninde, der ikke ganske

har glemt hende, og som aldrig undlader at se sig om og sige: her har du jo faaet det pent! Lykkelig maa hun derved skatte sig, jo større Anlæg hun huser i sig selv til intet at ville, intet at savne, jo større Overensstemmelse hun formaar at bringe mellem Udstyret i sit eget Indre og hendes Stuefængsels Tomhed og øde Tarvelighed. Folk kalder dette: *hun er tilfreds*, og dermed er de ogsaa tilfredse, da hun jo noksaa pent opfylder sin Samfundsforpligtelse ikke at lade andet høre.

Men eier hun ikke denne Sjælsarmodens formidlende Evne, har hun en Aand, der higer udover Stuefængslet, der levende kræver sin Deltagelse i Tidens aandelige Dagverk, — o, tifold ve hende da, tifold beklag hende! Hun har ingen Adgang til god Læsning, hun har maaske ikke Raad til at holde en Avis. Og selv maa hun ikke, næst Søndagene i Kirke selvfølgelig, røre sig ud for at søge noget, som ikke bevislig gaar ud paa den blotte og bare Opholdelse af Livet. Drives hun alligevel dertil, søger hun Livet, søger hun *Menneskene* — ak, enhver saadan Berørelse med dem vil være hende en levende Paamindelse om, at Retten til en egen Eksistens med dens selskabelige Forrettigheder for Fremtiden er forment hende! I de Smuler, der nu tilbydes hende, vil hun smertelig føle Almissen, Barmhjertighedsydelsen. Hun vil finde alt lukket, alt udslukt. Hvad hun griber efter, er som Blomsterne i Margarethas Have, der visner, idet man vil røre ved dem. Hun vil allerede i Tonen mod hende, ligefra den fornemme Venindes, i hvis Festballer hun engang deltog, indtil Mari Skurekone, spore denne Forandring, der ikke lader sig gribe, men føle desto bitrere — kort, ved hvert Skridt hun tager, ved hver Dør, hun træder ind af, vil hun merke, at hun er en anden Person, end da hun havde sin Justitiarius, sin Statsrevisor, sin Bankadministrator lyslevende bag sig. Denne Art Indskrænkningsovelse er endnu den smerteligste — den tager frygtelig Tid; er den gennemgaaet, saa sænker der sig en sløv, næsten idiotisk Ro over hende. Folk kalder den slet ikke noget; thi de erindrer neppe mere, at hun er til.

ANMERKNINGER

I. DAGBOKSOPTEGNELSER OG BREV*

Den altbestemmende oplevelse i Camilla Wergelands liv er hennes kjærlighet til Johan Sebastian Welhaven. Allerede før der var kommet til noen forståelse mellom dem, var hennes kjærlighet blitt så sterk at den følte som en «Jernkjede». «Jeg kan ikke rive den af, først i min Dødsstund skal jeg see en Engel løse den.» Den var vokset op og blitt stor i sin egen styrke, forteller hun i sine dagboksopptegnelser, håb hadde ikke nærret den.

Hennes sinn hadde ikke det himmelstormende, det umiddelbare og primitive, som er Henrik Wergelands særkjenne. For hennes forfinede, estetiske og reflekterte natur lå det nær å følge Welhaven og intelligenspartiet i 30 årenes kulturstrid. Det viser en merkverdig åndsmodenhet at hun som vokser op i norskhetpartiets hovedkvarter tar sitt eget standpunkt tvert imot far og bror. Og folk begynte å undre sig over dette.

Forholdet mellom Welhaven og Camilla Wergeland var vanskelig på grunn av den rasende feide i 30 årene, og nu gjorde folkesnakket dem enda mere ufri og tvungne. Stort hadde de heller ikke fått tale sammen. Men efter 5 års bekjentskap erfarer Camilla gjennom et brev fra den felles venn Bernhard Herre at Welhaven er betatt av henne, så sterkt at han ofte må tvinge sig til å vise henne kulde. Men han er nu kommet på det rene med sig selv. Forlovede kan de ikke være, men han håber på et smukt «Søskende-Forhold».

* Camilla Collett: Optegnelser fra Ungdomsaarene utgitt av Leiv Amundsen 1926. Anmerkningene til denne bok likesom H. Eitrem's til C. C.'s samlede verker, Minde-Utgave (M. U.) 1912 er benyttet i skole-utgaven.

Hun på sin side blev himmelfallen over en slik erklæring og det gjennem en annen, og i sitt svarbrev til Bernhard Herre legger hun an på å være så diplomatisk som mulig.

Hun kan ikke forby Welhaven, Herre og andre å nære den mistanke at hun elsker; men hennes sympati for intelligenspartiet er ikke diktert av kjærlighet. «Om jeg var Faders Søn og ikke Datter da vilde jeg skrive for Dæmringen», påstår hun. — Ellers tror hun at hun hos andre kan vekke vennskap, men ingen dypere følelse. Welhaven blev fortørnet over dette brev; han følte sig såret i sin forfengelighet, og han fant tonen i det usann. I april 1835 våger han sig på det «selsomme Foretagende» selv å skrive til henne. Han hadde følt trang til å være ærlig overfor henne og hadde gjennem Bernhard Herres brev utsatt sig for å bli latterlig. I hennes vesen hadde der været en «Uroe og Mangel paa Holdning» som ofte hadde gjort ham vred, men nu forstod han, siden han visste at hans «Billede» levet i hennes tanker. Hvor kunde hun tro at han vilde prale av å ha gjort inntrykk på henne, i det hele av å ha gjort erobringer hos damene. Hvad Bernhard hadde fortalt ham var ikke mer «end hvad en ret galant Herre kunde sige Dem under en Balkonversation, men når jeg siger saadant, har det en dybere Kilde og mere Vægt.» Men for sin idé må han kjempe, den er ham høiere enn alt. Welhavens brev gav henne mot til å forklare sig. I desperasjon, «hoitidelig stemt som en Døende» skrev hun den 26. april 1835 sin vakre, dypt følte tilståelse. «Jeg vilde hæve mig over mig selv, over Verden, Vedtægt, alt, thi jeg var jo sikker paa os begge, — ak han skuffede mig.» skriver hun i sine optegnelser. Efter en fryktelig ventetid kom Welhavens brev, 9. mai 1835.

Han uttrykte sin takknemmelighet over den store tillit hun har vist ham ved å skrive så åpent. Men han hadde måttet bestemme sig til å «gjøre Afkald paa en stor Glæde.» «Jeg indsaa snart,» skriver han «at det ikke netop og alene var de ydre Skranker der vilde adskille os, men meget mere en vis uheldig Overeensstemmelse i vort Væsen. Jeg mener denne gennemgribende Mangel paa verdslig Takt og Drift — — — Saaledes ville vi i det Borgerlige ikke kunne bestaa ved Siden af hinanden.» Men denne resignasjon har

han måttet tilkjempe sig: «Jeg nægter ikke at det mangens gang blev mig ret broget, naar mit Øie med Velbehag dvælede paa Deres sylvheartede Skikkelse, og jeg havde da, naar jeg anede en lønlig Forstaaelse mellem os, ofte en rasende Lyst til at gribe Dem i mine Arme og proklamere min nye Herlighed for et æret og studsende Publikum.» Ofte har han ogsaa hatt tilbakefall. Især minnes han en sommeraften da Welhaven fulgte med i båten fra Kongshavn til skibet «Haabet», som skulde føre henne og prost Wergeland til Frankrike. «De sad bag i Baaden og jeg stod foran og betragtede Dem. De var bleg og stille. Jeg var saa underlig tilmode, at jeg kunde have klynget mig op til Dem og gaet overbord med Dem.» Han tilbyr henne dog bare et fortroligt vennskapsforhold. Hun forteller i sin dagbok at hun næsten leste sig vanvittig på dette brev. Hennes første tanke var den «Han har altsaa elsket mig.» Man har ment at det er dette brev hun forteller om i Første og sidste Nat (s.79) at det var det «som fødte den smertefuldeste og skjønneste side i hendes selvbiografi». (G. Gran).

Det kan ikke nektes at både gjennom Camilla Wergelands dagboksopptegnelser og gjennom brevvekslingen mellem de to faller der et mindre flatterende lys over Welhaven. Mens hun står der hel og sterk i sin følelse, er der adskillig tankeløshet og egoisme hos ham i dette forhold. Han har uten tvil været betatt av hennes særegne skjønnhet og begavelse; men undertiden følte han sig formelig frastøtt, han kunde se likhet hos henne med dem han hatet mest i denne verden, Nicolai og Henrik Wergeland. Ellers har han neppe været klar over dybden og arten av sin følelse. Han har heller aldri like ut sagt at han elsker henne, selv om han undertiden bruker uttrykk som måtte villeden som selv elsket. Og han som i disse år kjempet en bitter strid i ensomhet og savn har hatt vanskelig for å undvære hennes dype og sjeldne forståelse. Senere innrømmer Camilla Collett at skylden for en del var hennes. «Ogsaa jeg var forknyttet og hadde lige til min Indtrædelse i Verden undværet Solskin og Roes. Jeg vidste ikke om jeg var smuk, om jeg var god, eller hvad jeg var; ingen havde sagt det hjemme, og i Christiansfeld, hvorfra jeg netop var sluppet ud, fik man heller intet at vide derom.

Under dette Tryk, forpiint, forskruet laa min mægtige Natur og sukkede efter Befrielse. Den krævede en Personlighed af mig, jeg havde ingen, ikke engang til at gaa sikkert over et Gulv, ikke Øine til at see paa Folk med, og dristede jeg mig til at sige noget, saa var det ofte netop det jeg ikke vilde sagt» (brev til fru Welhaven 1859).

Dagboksbladene viser at hun var trykket, undselig, aldri sig selv i hans nærhet. Derfor har Welhaven neppe forstått hvilken sterk lidenskap der bodde hos denne sky unge pike. Like til sine siste dage trodde fru Collett at om hun var kommet Welhaven frimodig imøte var de blitt lykkelige. Det var hennes overbevisning at hennes liv var blitt ødelagt ved tidens kvinne-ideal, som krevet passivitet, undseelse, tilbakeholdenhet av den unge pike.

I slutningen av 1850-årene kom det ved fru Welhavens mellemkomst til en forsoning mellem fru Collett og Welhaven. Han fikk endog lese en del av dagboken, og i den anledning sender han henne følgende vakre brev, datert 22. juni 1859:

«Læsningen er tilendebragt, og jeg sidder nu hensunken i Erindringer. Ak, hvor uerfarne og raadvilde vare vi begge! Indtrykket er saa smerteligt; jeg kunde hverken slippe Dem eller holde Dem fast. Mit Liv var dengang idel Anstrængelse i Savn og Strid; jeg kæmpede for min Udvikling og var dertil daglig som det jagede Vildt. Saa fristede jeg da Livet ved den Tanke at jeg dog var elsket. Men først nu seer jeg *hvorledes* De har elsket mig — Ak, dermed er Alt forklaret; ogsaa dette: at jeg higede efter Forstaaelsen og kunde ikke slippe Dem, naar De vilde vige tilbage. Forunderlig mægtig, som til et gaadefuldt Fjerne, har jeg følt mig hendraget til Dem, og De var jo fjern altid, fraværende, paa Flugt i selve Nærheden og trods vore Sjeles Samklang. O, tilgiv! Tilgiv fremfor Alt at jeg nogensinde har kunnet dømme Dem haardt, fornægte Dem; thi De skulde stedse have været mig hellig, saa vist som De er det nu. Tilgiv mig ganske, fordi jeg angrer af Hjertet og fordi Erindringen har ladet os ene med hinanden, midt i den Vrimmel der omgiver os.»

Den ulykkelige kjærlighet skapte hos Camilla Collett en

bitterhet, en sykelig oprevethet, som aldri forlot henne. Brevet til Thora Hansteen fra 1888 viser hvor hårdt hun kunde dømme Welhaven. Men der var også stunder i hennes liv, da hun takket for alt det denne store følelse hadde gitt henne. Gjennem Margrethe i Amtmandens Døtre uttrykker fru Collett en slik stemning: «Tak, fordi du har været til og opfyldt Tilværelsen og gjort den rig og underfuld — — — Tak, tak, for alt, for den Fryd du har ladet mig ane, for Drømmens lyksalige Bedrag — for Smertens Overmaal — — —». Det er denne kjærlighet som tvinger Camilla Wergeland til å nedtegne sine tanker og oplevelser; ved den opstår likesom av sig selv hennes første litterære arbeide og også det rikeste, hennes dagboksoptegnelser. Gjennem dagboken utvikledes hennes stil kunstnerisk, og fryden og smerten gav henne livsinnhold å dikte på.

Dagboksoptegnelser.

Den største del av Camilla Wergelands «dagbøker» er skrevet ned senere efter hukommelsen. Det hun forteller her fra Eidsvold i 1833 og fra opholdet i Paris i 1834 er først skrevet på Eidsvold vinteren 35—36.

S. 5. *St. s.*: Sankt Sebastian, led martyrdøden under Dioskletian, idet han blev skutt med piler. Camilla W.'s navn på Welh, efter det ene av hans fornavn. I sitt første brev takker han for betegnelsen: «Men jeg skal ikke døe af Pilene, jeg veed ganske vist at jeg i denne Kamp maa beholde Seiren.»

recensere: anmelde. *Rec's*: recensentens γ : anmelders. Welh. anmeldte «*Bien*, et Maanedsskrift for Moerskabslæsning» i Vidar, et ukeskrift utgitt av Det norske Studenterforbund fra 1832. *H—k* γ : Henrik Wergeland hadde tenkt å anmelde *Bien* i Morgenbladet. I hans utkast som fins på Universitetsbiblioteket står det om Welh.'s kritikk at den, skjönt den er riktig, er plettet «med sin Ophavsmands modbydelige Uforskammethed og Storsnudenheder.» Over uttrykket er der satt en tykk blekkstrek. *Ans* meldelsen blev visstnok aldri trykt.

Apostrophe: henvendelse, irettesettelse.

- S. 6. *Forsvar for H.* Som svar på Welhavens: Henrik Wergelands Digtekunst og Polemik ved Aktstykker oplyste, utgav Nicolai Wergeland i februar 1833: Retfærdig Bedømmelse af Henrik Wergelands Poesi og Karakter.

- S. 7. *Père-Lachaise*: kirkegård i Paris.

Abailard: teolog og filosof d. 1122, leste med den vakre og begavede *Heloise*. De blev grepet av sterk kjærlighet til hverandre. En brevveksling mellem dem har gjort deres romantiske skjebne og deres kjærlighet berømt.

Brev 26. april 1835.

- S. 9. *B.*: Bernhard Herre (1812—1849) sønn av kjøpmann H., forfatter av *En Jægers Erindringer*. Camilla W. bodde hos Herres under sine Kristianiabesøk, og Welh. var huslærer der i 1830. Om B. Herres, Camilla W.'s og Welh.'s brev se innledn.

- S. 10. *Aub.'s*: general Aubert på Festningen, C. W.'s onkel
H—s: Herres.

Brev 2. februar 1856.

- S. 12. *Josephine Welhaven*: f. Bidoulac; fra 1845 gift med dikteren Welhaven.

Fru Kjerulf: mor til Ida Kjerulf (Welhavens forlovede d. 1840) og til komponisten Halfdan Kjerulf.

- S. 13. *Hansteen, Thora*: (1816—1898) datter av professor i astronomi Christopher Hansteen.

indtil mit Ægteskab: Camilla W. blev i 1841 gift med Jonas Collett, en av intelligenspartiets beste kritikere. I en artikkelserie i *Den Constitutionelle* dømte han Wergelands diktning meget hårdt; «hans Digtergenius ligger dræbt i hans egen Barm.» Jonas C. var lektor i rettsvidenskap, senere professor.

- S. 14. *Alf*: C. C.'s sønn f. 1844, senere ekspedisjonschef, forfatter bl. a. av «Camilla Colletts livs historie».

I en snever Kreds: Da C. C. engang i 1859 blev buden til Welhaven for å spille kort, skrev hun til ham. «Forstaar De ikke at jeg ikke kan komme? Hed»

ning, Havmand, forstaar De ingenting, intet af Livet af Lidelsen i dens dybeste og helligste Beretigelser? Ikke at Ydmygelsen ogsaa har sin Værdighed, sin Adel. Skal alting, det Største med det Mindste røres sammen og glettes ud under en almindelig plat godmodig Fordragelighed?» Den samme stemning findes i Margrethes dagbok: «Man roste hendes Mildhed og Forsonlighed — — — Jeg tror, at den har været Sløvhed, en Mangel paa Evne til at lide mere! Hun kom i hans Hus, hun omgikkes ham venskabelig, hun havde endog hjulpet Veninden, der fikk ham, med at sy — — — Jeg kunde det ikke.»

Brev 1888.

- S. 15. *Kristiansfeldt*: by i Sønderjylland med en herrnhutisk opdragelsesanstalt, hvor C. W. opholdt sig 1827—29.

Fru Ulmann: f. Dunker, offentliggjorde en artikkel om Welhaven i Norsk Kvindesagsforenings blad *Nylænde* (annen årg. 1888).

E—s: Eidsvolls.

- S. 16. *Diriks*: professor og statsråd. Hans datter Emilie (1810—43) var C. W.'s kjæreste veninde, som hun korresponderte med i årrekker.

Svaret var en Tilstaaelse: se brev s. 8.

Saa kom W.'s brev: 9. mai 1835, se innl.

- S. 17. *Stenersen*: Andreas N. H. — utgav 1836 anonymt: *Motiveret Protest imod Skriftet: Forsvar for det Norske Folk* (av Nicolai W.).

- S. 18. *et Blad, der til W's Forherligelse*. Den Constitutionelle fra 1836, redigert av Welhavens tilhengere, kom snart i strid med Statsborgeren som *H*: ♂: Henrik W. var redaktør for fra 1835.

overfart fra Kongshavn: se innl.

Maria: I Digte 1839 av Welh. fins under fellestitelen *Maria* 4 dikt som skildrer hans stemning overfor C. W. Ett av dem forteller om overfarten fra Kongshavn: — — —

Til *Haabet* der ligger for Anker
i Sundet
har Smerten mit Hjertes Tanker
med Tryllekjæder bundet.

— — —

- Et saadant Brev* og s. 19. *Et andet saadant Brev*: se C. C. Optegnelser fra Ungdomsaarene s. 179 og s. 234. Citatene er som næsten altid hos C. C. unøiaktige.
- S. 19. *De sjelne Gaver*: I et dikt til Caroline Fougstad, f. Diriks, skrevet ved hennes død 1846, heter det: Det lyse Sind, som hun af Himlen fik, den Fryd hun blandede i Livets Drik.
- S. 20. *Amalie*: Anna Amalie av Sachsen—Weimar, mor til hertug Karl August, til hvis kunstneriske hoff bl. a. Goethe var knyttet.
- S. 21. *Vaarsol slukt* — —: i Welh.'s Soireebilleder (Nyere Digte 1845) heter det:
Og hun har kjæmpet og har fundet
sin Vaarsol slukt ved Ørknens Rand.
lapidarisk: (av lat. lapis) ∴: (skrift) innhugget i sten.
- S. 22. *Fru Colban*: Marie C., f. Schmidt (1814—84) forfatterinne, C. C.'s veninde.
- Margrethes Dagbog*: se M. U. I., s. 337: «Hvor kan en Mand vedholdende og koldblodig krænke en Kvinde, af hvem han ved sig elsket! — — — Denne Trang til at se os lide, denne Forfølgelse, saa længe vi flyr, — — — lokkende Tale og kolde Miner, dunkle Ord og brændende Blikke! — — — Dette Raseri, naar vi vil løsrive os, denne Jalousi uden Ømhed! — — —»

II. AMTMANDENS DØTRE

Det var Jonas Collet, som fikk den oppgave å læge de sår, kampen med Welhaven hadde slått i hennes sinn. Han måtte «bære det Tungeste, som findes paa Jorden — — — og det er et ensomt, stolt, saaret Kvindehjerte.» Med den mest selvforbyggende kjærlighet påtok Collett sig denne byrde. Men hverken hans ridderlige omhu eller den åndelig berikende

krets ekteskapet med ham skaffet henne, eller gleden over de 4 sønner kunde få henne til å glemme. Allikevel var vel de 10 år hun var gift med Collett de beste i hennes liv. Han viste henne at der var «adskilligt at redde.» — «Ja *han* var det, som gav den fortrykte Mod, som løste den tause Sind og Tunge, han var det, som gjorde hende til et ret Menneske.» Han opmuntret henne til litterær produksjon, fordi han forstod det vilde lindre hennes smerte. I disse år skrev hun en del mindre fortellinger, alle i samarbeide med sin mann. Det var et forferdelig slag for henne da Collett døde i 1851. Ensomheten, enkens tilsidesettelse og savn, tanken på Welhaven og den spilte lykke overveldet henne, til det brast, og et «Skrig, mit Livs længe tilbageholdte» undslapp henne.

Slik blev hennes hovedverk «Amtmandens Døtre» til, sprunget like ut av hennes livs intimeste opplevelser. Det er dette ekte, dette like fra hjertet strømmende som griper så man glemmer romanens svakheter, den løse opbygning og den anstrengte motivering. Gang på gang finner vi tanker og uttrykk som er hentet like fra dagboksopptegnelsene.

Ikke desto mindre har det lykkes Camilla Collett å heve boken op til almengyldighet. «Et Lands Døtre» kunde den like godt kalles, skriver hun et steds, så almindelige var disse kvinnehjertets tragedier, som her blir fremstillet. Litteraturhistorisk sett er boken enestående, idet den er det første større norske arbeide som skildrer livet i de høiere klasser. Den er dessuten vår første tendensroman (se innledn. s. 102).

Første del av Amtmandens Døtre utkom ved juletid 1854, annen del våren 1855. Tiden var uvant med kvinnelige forfattere, derfor våget ikke fru Collett å sette sitt navn på tittelbladet.

Av Georgs Optegnelser til Margrethe.

S. 24. *skage:* rensé, Ivar Aasen: skaka = «rensé Liin for de vedhængende Stilke.»

S. 28. *Skjønne Minka, stans din Klage:* russisk folkevisé.

S. 30. *Und herrlich in der Jugend prangend,* fra Schillers Das Lied von der Glocke:

Und herrlich in der Jugend Prangen
Wie ein Gebild aus Himmelshöh'n

Mit züchtigen, verschämten Wangen
Sieht er die Jungfrau vor sich steh'n.

Av Sofies Dagbog.

- S. 37. *Danaidernes*: Danaiderne måtte til straff fordi de hadde drept sine menn, evig øse vann i et kar uten bunn.

Av Margrethes Blade.

- S. 41. *Pygmalioner*: Pygmalion hadde i elfenben skåret en pike, som Afrodite på hans bønn gav liv og som ders-
etter blev hans hustru.
- S. 42. *Amerikanerinderne*: I enkelte av De forenede stater hadde kvinnene opnådd rådighet over sin formue og over sitt selverhverv. I Vesten hadde kvinnene så godt som samme juridiske rettigheter som mennene. En hel del reformer skyldtes den livskraftige kvinnebevegelse, organisert 1848.

har Lovene plyndret dem: Kristian V's norske lov bestemmer at en sønn arver dobbelt så meget som en datter. Helt fra 1815 fremkom i Stortinget forslag om like arverett for begge kjønn. Som medlem av en regjeringsskommisjon arbeidet bl. a. Jonas Collett for å få den urettferdige søsterlodd fjernet. Først i 1854 opnådde kvinner like arverett.

Attestas: 1) embedseksamen, især den teologiske, 2) eksamensbevis.

- S. 52. *et saadant aabenbart Brudd paa al kvindelig Takt*: Amtmanninnens opfatning var sikkert den gjengse i 40-årene og ennu lenge bakefter. De samme anskuelser fremhever de meget leste foredrag for kvinner om «Kvindens Opgave og Liv i Evangeliets Lys» holdt av A. Monod i Paris og oversatt til norsk av den ansette bispinne Gislesen i 1851. Kvinnen må være tilbakeholden når hun elsker. Hun lar sig heller «fortære av Kjærlighedsflammen end at hun i det Ydre skulde lade den bryde frem.» — «Hiin uforanderlige Regel, der overlader Manden den ægte-
skabelige Forbindelses første Skridt og ikke engang tilsteder eder det mindste Skin deraf, er ikke en

Skik fremkaldt af den finere Dannelse, den er ikke en ved Evangeliet frembragt dybere Følelse af det Passende, men en Lov, som alle Tider, selv de raaste, alle Folkeslag, selv de vildeste, have paalagt Kvinden.»

III. I DE LANGE NÆTTER

Amtmandens Døtre er Camilla Colletts første og eneste roman. Da hun hadde fortalt sitt livs tragedie og med det samme hadde belyst dette kvinnehjertets problem fra forskjellige sider, var hun jo egentlig ferdig som dikter. Dessuten manglet hun som Wergelandsslekten forøvrig den skikkelsesdannende evne. Hennes personer lever ikke et frittstående liv, uavhengig av forfatteren; de forteller gjerne selv om sin opplevelser, helst i dagboksform. Derfor er det beste av Camilla Colletts produksjon like fra dagboksopptegnelsene, av selvbiografisk, erindrende art.

Ypperlig er således hennes memoarverk *I de lange Nætter* fra 1863. Opvokset som hun var mellom betydelige mennesker i datidens merkeligste hjem, hadde hun et meget verdifullt stoff å øse av. Best er kapitlene om Henrik Wergeland. Ved sitt kunst- og livssyn stod hun nok Welhaven nærmest, men angrepene på broren gjorde henne alltid ondt. Da hun giftet sig med Collett, blev forholdet mellom de to søskende vanskeligere, og det smertet henne meget at deres veier måtte skilles. Men selv om hun ikke fullt ut forstod å verdsette ham som dikter, så lenge han levet, har dog «ingen søster sat sin broder et smukkere mindesmerke, end hun har gjort i bogen «*I de lange Nætter*»» (Alf Collett). Enhver måtte vite hvem denne boks forfatter var; allikevel bevarte hun ennu hårdnakket sin anonymitet.

Av Tolvte Nat.

S. 68. *Der fulgte et Afsnit:* efter hjemkomsten fra Christiansfeld 1829.

S. 69. *haut-goût:* pikant smak.

Froerne i Fabelen: I en dyrefabel skrevet av Fædrus

(1ste årh. eft. Kr.) fortelles at de toilesløse frosker (∴: frøer) bad Jupiter (Zeus) om en konge til å holde styr på dem. Jupiter kastet da plutselig en stokk, som falt ned i vannet med et plask og skremte froskene. Snart oppdaget de hvor ufarlig stokken var, hoppet op på den og forhånet den på alle måter.

Trettende Nat.

- S. 71. *enoiet, trebenet* — —: Citat fra Wergelands dikt *Min lille Kanin*: Enøret, trebenet, violblaa og fiin, hopped omkring mig en liden Kanin.» (Se Hertzberg Skoleutgaver, Wergeland Mindre Digt, s. 1).
- S. 72. *Torre del Greco*: by ved foten av Vesuv, ødelagt ved stadige jordskjelv.
- S. 73. *Praëm*: prokurator på Eidsvold, grisk og hård mot fattigfolk. Henrik Wergeland kom i klammeri med ham. Det blev til en langvarig rettssak, og W. blev dømt til å betale en stor bot. Han skrev selv en gang om prosessen at den hadde «berøvet ham hans Formue og nedstemt hans brusende Livsfrohed.»
- S. 74. *Nu gjelder det at vinde*: fra Norges Dæmring, se J. S. Welhaven i utvalg, s. 9.

Merrimac, *Monitor*: navn på panserskip brukt i den nordamerikanske borgerkrig 1861—65.

Komplimenter: Welhaven utgav anonymt i 1832 *Tre Dosing Complimenter*, en rekke epigrammer rettet mot Wergeland.

polemiske Stanzer: sikter til innledningsdiktet til tidskriftet *Vidar*, hvor Welhaven brukte stanser ∴: jambiske 8 linjede strofer. Welhavens tilhengere betegnes her som de høie æser, norskhetspartiet som jotner. De to siste linjer er et kamprop:

«da gjelder løs'net *Vidar*, Fenris bane!

Der kan ei sværges til en bedre fanc.»

Miglio: italiensk mil (ca. 1½ km.).

Av Fjortende Nat.

- S. 75. *en pen liden Have*: Professor Collett lot i 1849 bygge en villa i Uranienborgveien omringet av en have

med utsikt til Slottsparken og Incognitoløkkens marker.

S. 76. *det lyse, det blideste*: om sin mor Alette W. født Thaulow sier Camilla at hun hadde «et Barns Aand, men en Serafs Hjerte.»

han var Tanken: Selskabet for Norges Vel utsatte en pris for den beste avhandling om opprettelsen av et norsk universitet. Nicolai Wergeland fikk prisen ved sin sterkt patriotiske avhandling *Mnemosyne* (1811). Det var grev *Wedel* som ledet innsamlingen av pengemidler til universitetet.

S. 77. *bort fra Eidsvold*: W. søkte Kristiansands bispekal 1832 og 1841. Da han var blitt forbigått i 1841, skrev han til sin yngste sønn Oscar: «Af alle de mange Skuffelser jeg har oplevet, var denne den største og har anrettet uoprettelig Skade inden i mig. Min sidste Rest af Kraft er borte og en total Ulyst til min Stands Forretninger har betaget mig.» Samme år skriver han til Oscar: «Hvor utallige Sorger, Fortræder, Ærgrelser, Beskjæmmelser har ikke H. foraarsaget mig fra sin Barndom af og indtil den Dag i Dag. Hvor utallige Sorger og Krænkelser har ikke ogsaa Cam. Fejl og Adfærd foraarsaget mig; dog har jeg ikke slaet Haanden af nogen af dem, men tusinde Gange tilgivet.»* *Henriks død* tok hårdt på den gamle mann, han døde 3 år efter, i 1848.

Av Den Første Og Den Sidste Nat.

S. 79. *en dunkel Vinternat*: Collett døde 18. desember 1851, 38 år gammel.

S. 81. *Da kom der et Brev*: se innledn. til Dagboksoptegnelser og brev.

* Anført efter Rolf Laache: Henrik Wergeland og prokuratar Praëm. III.

IV. KVINNESAKSPOLEMIKK

Camilla Colletts modenhet og tidlig utviklede egenart er på sin måte like forbausende som Henrik Wergelands. Alt som ganske ung hadde hun høie tanker om sitt kjønns begavelse, og hun hadde en sterk følelse av den urettferdighet og tilsidesettelse som kvinnene led under. Især var hun rystet over hvor lite respekt man hadde for en kvinnes følelsesliv. Hun hadde sett hvordan en eldre søster var blitt drevet inn i et ulykkelig ekteskap. På Eidsvoll var hun blitt vidne til mange «Jammeregteskaber», til menns brutalitet og utroskap, og til kvinners underkastelse og manglende følelse av egen verdighet. Først i de lange smertefulle år, da hun tærtes hen i sin lidenskap for Welhaven, gikk det for alvor op for henne hvilke fordeler skabningens herrer har sammenlignet med det svake kjønn. Man spør ikke om den unge pikes følelse; hun må være glad til om noen vil forsørge henne. Hun må tie og vente. «Al kvindelig Takt» tilsier henne den dypeste taushet, før mannen har talt. Ikke en mine, ikke et ord må røbe hennes kjærlighet. Og dog er (ifølge Camilla Collett) kvinnens kjærlighetsinstinkt så meget sikrere og finere enn mannens (se Margrethes dagbok).

«Amtmandens Døtre» blev fra først til sist en anklage mot samfundet fordi det respekterer den kvindelige kjærlighet så lite. Ved sitt intense livsinnhold er den blitt det dypeste og viktigste innlegg for kvinnesaken i vårt land.

Senere kom fru Collett til å virke mer direkte for kvinnens frigjørelse, som efterhånden blev hennes livs store, ja eneste sak. I tidsskrifter og aviser retter hun veltalende og heftige angrep på det bestående samfund for dets underkuelse av kvinnene. Disse polemiske artikler er samlet i større bøker, Sidste Blade (tre samlinger 1868, 1872 og 1873), Fra de Stummes Leir (1877), Mod Strømmen (1879 og 1885). Hennes kvinnesaksartikler utmerker sig ved en blendende klar stil og ved sterk agitatorisk kraft.

Fremdeles finner hun at *følelsens emansipasjon* er den viktigste, mens hun har mindre sans for de «haandgribelige Fordele», som samfundet fra 40 årene av hadde innrømmet

kvinnen, altså for hennes økonomiske og juridiske frigjørelse. Derimot krever hun plass og utvikling for den *kvindelige ånd*. Hvor håner hun ikke mannen for hans angst for en evnerik, sterkt anlagt kvinne. Han tillater ikke hennes begavelse å være selvstendig, den må gå op i ham, «dreie sig om ham som Solsikken efter Solen.»

Hun skåner heller ikke sine medsøstre, som selv i saker som angår deres hele eksistens avventer alt med «Klokkefaarets Taalmodighed». Det er slavesinnet hun vil til livs. Hun pisker kvinnene frem til kamp, opmuntrer, egger, det er den hellige indignasjon hun vil vekke. Men hun gir også mot og håb, og tror på kvinnenes rike evner og høie kall. Hun blir ikke trett av å fremheve at de fleste samfundsønder, krig, voll, usedelighet skyldes kvinnenes underkuelse, men hun glemmer heller ikke å betone hvilken lykke det vil bli for den enkelte, når mann og kvinne møtes i frihet og på like fot.

I 50—60-årene stod Camilla Collett så godt som alene i kampen for kvinnens rettigheter. Men i 1870-årene får hun fremragende forbundsfeller. Samme år Stuart Mills bok *Kvindens Underkuelse* utkom, oversatte Georg Brandes den og forsynte den med en begeistret innledning (1869). Våre store diktere Ibsen og Bjørnson og senere Lie og Kielland blir tilhengere av kvinnebevegelsen.

I 80-årene gjorde kvinnesaken store fremskritt båret frem av det mektige venstreparti. (1882 kvinner adgang til artium, 1884 til embedseksamen, 1888 gifte kvinner myndighet o. s. v.). Camilla Collett kunde nok glede sig over frengangen; men hun følte sig for det meste ensom og miskjent herhjemme og levet en stor del av sitt liv i utlandet. Hun døde i 1895, 82 år gammel.

Av Sidste Blade.

S. 82. *nogle haandgribelige Fordele*: Her kan nevnes: I 1842 opnådde enker og ugifte kvinner handelsrett. I 1845 fikk ugifte kvinner fra sitt 25de år samme myndighet som «mindreaarige Mandspersoner». I 1854 like arverett. I 1863 ugifte kvinner fullmyndige.

S. 83. *Emilie*: E. Diriks, se anm. s. 95.

Liv er det ikke: i Svend Dyrings hus av Henrik Hertz heter det:

Var jeg hungrig, spiste jeg, var jeg tørstig, kunde jeg drikke.

Den Stilling var god; men *Liv* var det ikke —

Saa lidt som Kærets sumpede Vand

Har et *Liv* mod Havets ved den brusende Strand.

Smlgn. C. W.'s dagbok 1836:

«Og til dette *Liv* er jeg skabt? Til denne tærende Uvirksomhed, denne Stillestaaen af alle mine Evner og Kræfter. — at pusle den ene Tid af Dagen bort med lidt Søm, at drømme den anden bort eller søge Glemsel i en Bog, der ofte er saa at jeg ikke vilde lukke den op paa et andet Sted — Ak — jeg vilde arbeide, virke, skabe rundt om mig. Jeg kunde være en Kilde, som syngende, sprudlende ned af Bjergene forfriskende Alt om mig, og jeg er en stillestaaende Dam, det døde Hav.»

- S. 85. *gastronomi*: kjennskap til kokekunst og næringsmidler. *en Eugenie Lacoste, en Timm, en Gottfried*: Euphémie ell. Eugenie Lacoste blev i 1844 anklaget for å ha forgiftet sin mann, men blev frifunnet.

Fru *Gesche* Margaretha *Gottfr̄ed*, født *Timm* drepte ved gift sine 2 menn, sine barn, sine foreldre og en rekke andre. Henrettet i Bremen i 1831. Fru Collett må ha husket feil, når hun regner *Timm* og *Gottfried* for to personer. (Der neue Pitaval. Eine Sammlung der interessantesten Criminalgeschichten aller Länder. Bind 11 og 2).

Av Mod Strømmen.

- S. 86. *tarpeiske Spring*: styrtning ved Capitol, hvor romerne kastet forbrydere ned.
- S. 88. *Margarethas Have*: I Gounods opera Faust har Mefistofeles bevirket at alle blomstene i Margarethas have visner, så snart den unge Siebel, som elsker henne, rører ved dem.

SKOLEUTGAVER AV NORSKE FORFATTERE

VED REKTOR JOH. HERTZBERG

ASBJØRNSEN OG MOE:

Norske Folke- og Haldreventyr. Med illustrasjoner av norske kunstnere og innledning og anmerkninger av Anders Krogvig. Kr. 2.15.

BJØRNSTJERNE BJØRNSON:

Mellem slagene. Med innledning og anmerkninger av Sigurd Skonhoft. Kr. 0.90.

Arne. Med innledning og anmerkninger av Stian Kristensen. Kr. 2.40.

En glad gutt. Med anmerkninger av M. Østlid. Kr. 1.50.

Sigurd Slembe. Med innledning og anmerkninger av Herman Ruge. Kr. 3.00.

Digte og Sange. Med anmerkninger av Sigurd Skonhoft. Kr. 2.25.

Arlot Gelline. Med anmerkninger av Albert Moe. Kr. 1.40.

En fallit. Med innledning og anmerkninger av M. Østlid. Kr. 1.75.

Det nye system. Med innledning og anmerkninger av Claus Roscher. Kr. 2.25.

HENRIK IBSEN:

Brand. Med innledninger og anmerkninger av Stian Kristensen. Kr. 2.75.

Hærmændene paa Helgeland. Med anmerkninger av Birger Knudsen. Kr. 1.25.

Kongsemnerne. Med anmerkninger av P. Blix. Kr. 2.25.

Peer Gynt. Med anmerkninger av Joh. Hertzberg. Kr. 2.75.

De unges forbund. Med innledning og anmerkninger av Harald Beyer. Kr. 2.00.

Digte. Med anmerkninger av Herman Ruge. Kr. 1.60.

Kejser og Galilæer. Med innledning og anmerkninger av Ferd. G. Lynner. Kr. 2.50.

Samfundets statter. Med innledning og anmerkninger av Harald Beyer. Kr. 1.80.

En folkefiende. Med innledning av Halvdan Koht. Kr. 1.60.

ALEX. L. KIELLAND:

Novelletter. Med anmerkninger av P. L. Stavnem. Kr. 1.80.

Skipper Worse. Med innledning og anmerkninger av P. L. Stavnem. Kr. 2.70.

JONAS LIE:

Tremasteren «Fremtiden». Med innledning og anmerkninger av E. Trøan. Kr. 3.00.

Gaa Paa. Med innledning og anmerkninger av D. A. Seip. Kr. 2.65.

Familien paa Gilje. Med innledning og anmerkninger av Hjørdis Lunde. Kr. 3.00.

J. S. WELHAVEN:

Digte i udvalg. Med anmerkninger av Anna Caspari. Kr. 2.25.

HENRIK WERGELAND:

Den engelske lods. Med anmerkninger av E. Trøan. Kr. 1.40.

Mindre Digt. Med innledning og anmerkninger av Harald Beyer. Kr. 2.40.

Større Digtninger og Prosastykker. Med innledning og anmerkninger av Harald Beyer. Kr. 2.50.

JOHAN HERMAN WESSEL:

Kjærlighed uden strømper. Illustrert av Th. Kittelsen. Med innledning og anmerkninger av Herman Ruge. Kr. 1.85.

NYERE NORSK PROSA. Riksmål.

Utvalg og anmerkninger av Osc. Krogh. Kr. 2.65.

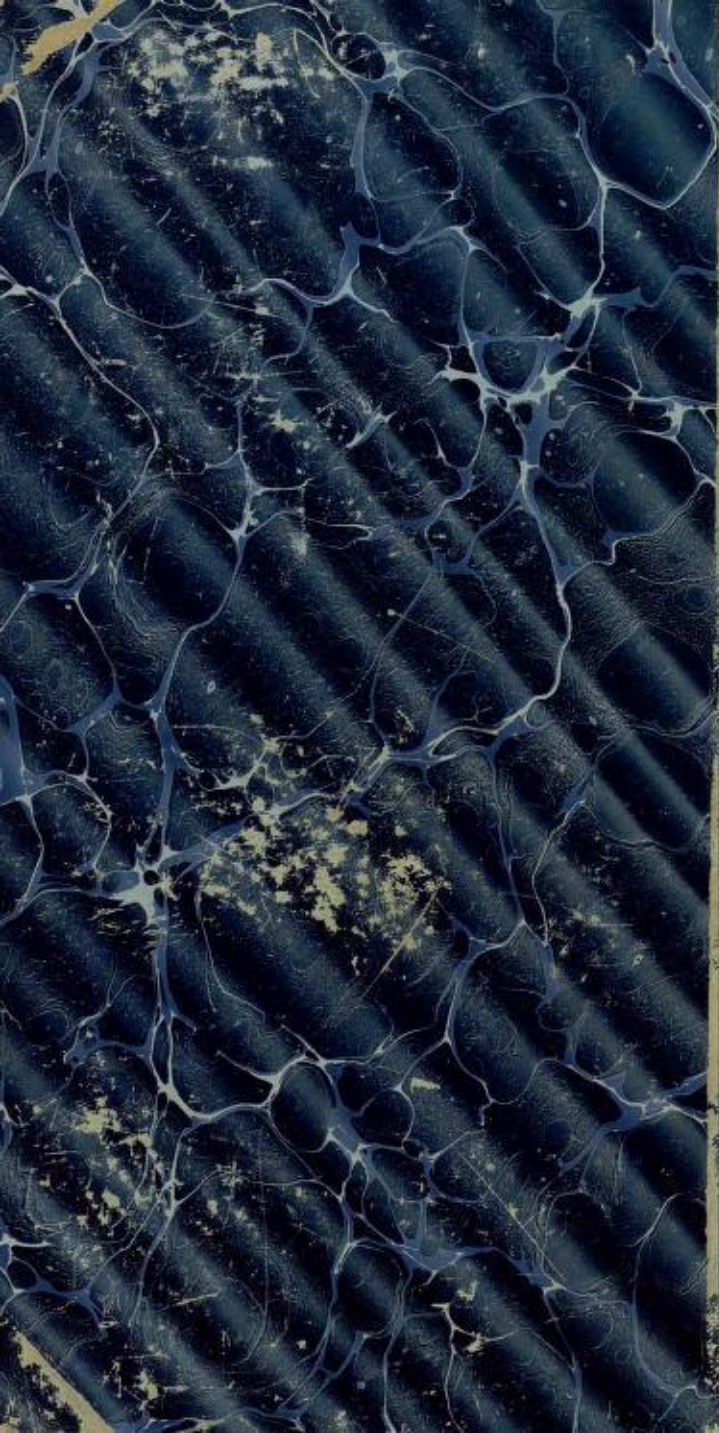
GYLDENDAL NORSK FORLAG

GAMMEL
NORWEGISKE

Utvalgt

ved

A. C.

Agerholm

Oslo 1930